

**T.C.
KAHRAMANMARAŞ SÜTÇÜ İMAM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI**

**KUR'AN'DA VE KİTAB-I MUKADDES'TE
MELEK KAVRAMI**

Hasan KURT

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**KAHRAMANMARAŞ
HAZİRAN-2014**

**T.C.
KAHRAMANMARAŞ SÜTÇÜ İMAM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI**

KUR'AN'DA VE KİTAB-I MUKADDESTE MELEK KAVRAMI

Danışman: Prof. Dr. Zekeriya PAK

Hasan KURT

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**KAHRAMANMARAŞ
HAZİRAN-2014**

KAHRAMANMARAŞ SÜTÇÜ İMAM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI

KUR'AN'DA VE KİTABI MUKADDES'TE MELEK
KAVRAMI

Hasan KURT

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Kod No :

Bu Tez/....../2014 Tarihinde Aşağıdaki Jüri Üyeleri Tarafından Oy Birliği/Oy Çokluğu ile Kabul Edilmiştir.

Prof. Dr. Zekeriya PAK
DANIŞMAN

Yrd. Doç. Dr. Yahya YAŞAR
ÜYE

Yrd. Doç. Dr. Hamza
KARAOĞLAN
ÜYE

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Doç. Dr. Murat KARABULUT
Enstitü Müdürü

Not: Bu tezde kullanılan özgün ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunundaki hükümlere tabidir.

KAHRAMANMARAŞ SÜTÇÜ İMAM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**KUR'AN'DA VE KİTABI MUKADDES'TE MELEK
KAVRAMI**

Hasan KURT

DANIŞMAN : Prof. Dr. Zekeriya PAK

Yıl : 2014, Sayfa: 72+6

**Jüri : Prof. Dr. Zekeriya PAK
: Yrd. Doç. Dr. Yahya YAŞAR
: Yrd. Doç. Dr. Hamza KARAOĞLAN**

Bütün semavi dinlerde, gayb âlemine ait varlıklardan biri olan melekler hakkındaki bilgiler, kutsal kitaplarda bildirilen haberlerle sınırlıdır. Bu bağlamda yüce kitabımız Kur'an-ı Kerim'de meleklerin Rab'lerini hamd ile tesbih eden, yalnızca ona secde eden mükerrem kullar oldukları vurgulanmaktadır. Bununla beraber Kur'an, her türlü şirk inancını reddettiği gibi melekler vasıtası ile oluşturulan şirk mantığını da reddetmiş; meleklerin varlık hiyerarşisindeki konumunu belirlemiştir. Kitab-ı Mukaddes'te ise melekler ruhsal varlıklar içerisinde kendilerini ön planda göstermektedir. Ancak bu varlıklar içerisinde meleklerin ontolojik açıdan yeri kesin olarak belirlenmemiş, görevleri ve çeşitleri hakkında net bir bilgi verilmemiştir.

Anahtar Kelimeler: Melek, Kur'an, Kitab-ı Mukaddes, Tefsir

**DEPARTMENT OF BASIC ISLAMIC SCIENCES
INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCE
UNIVERSITY OF KAHRAMANMARAŞ SÜTÇÜ İMAM**

ABSTRACT

MA THESIS

**THE CONCEPT OF ANGEL
IN THE QURAN AND THE BİBLE**

Hasan KURT

Supervisor : Prof. Dr. Zekeriya PAK

Year : 2014 Pages: 72+6

**Jury : Prof. Dr. Zekeriya PAK
: Assist. Prof. Dr. Yahya YAŞAR
: Assist. Prof. Dr. Hamza KARAOĞLAN**

In all divine religions, the knowledge about the angels, being one of the creatures of the invisible world, is limited to the news reported in the holy books. In the Sublime Quran, in this sense, angels are stressed to be the reverend servants who dhikr their Lord and only prostrate themselves before Him. In addition, as The Quran refuse all kinds of polytheism It, also, refuses the logic of polytheism created via the angels, and determines the position of the angels in the hierarchy of creatures. As for the Bible, angels show themselves in the foreground in the spiritual creatures. However, among these creatures, the position of the angels has not been determined exactly in terms of ontology and no explicit information has been given about their duties and types.

Key words: Angel, The Quran, The Bible, Commentary

ÖN SÖZ

Gayb âleminin varlıklarından söz edildiğinde ilk akla gelen meleklerdir. Onlar göremediğimiz ancak nass ile sabit olduğu için görmüş gibi bir kesinlikle inandığımız nurani varlıklardır. Zira Kur'an-ı Kerim'de iman esasları içerisinde Allah'a imandan sonra, ikinci sırada meleklerle iman gelir. Çünkü meleklerin, Allah ile insan arasında iletişimi sağlama ve Allah'ın vahyini peygamberlere ulaştırma gibi çok önemli vazifeleri vardır. Bu nedenle melekleri inkâr peygamberleri, kitapları ve diğer iman esaslarını inkâr manasına gelir.

Varlığına inandığımız, iman akidesi olarak kabul ettiğimiz bu varlıkların varlığı, bütün semavi dinlerde mevcuttur. Birçok ayette kendisini önceki ilahi kitapları doğrulayıcı olarak nitelendiren Kur'an-ı Kerim de bu durumu teyit etmektedir. Çalışmamızı oluşturan melekler konusunun Kur'an ve Kitab-ı Mukaddes arasında karşılaştırmalı olarak ele alınıp tahlil edilmesi de Kur'an'ın bu özelliği hakkında ipuçları yakalamamıza katkı sağlayacaktır.

'Kur'an'da ve Kitab-ı Mukaddes'te melek kavramı' adlı bu tezimizde öncelikle konunun düşünce bütünlüğü arz etmesi açısından, melek kelimesinin etimolojik tahlilini yapmaya çalıştık. Daha sonra melek konusunu Kur'an, Tevrat ve İnciller'deki bilgiler ışığında ayrı ayrı değerlendirmeye gayretinde olduk.

Melek kavramını Kur'an eksenli incelerken, öncelikle Kur'an öncesi Arap toplumundaki melek inancını araştırdık. Daha sonra ayet ve hadisler ışığında konu başlıklarımızı oluşturarak bu konuda yazılmış bilimsel çalışmalardan, klasik ve son dönem tefsir kaynaklarından yararlanarak çalışmamıza devam ettik.

Kitab-ı Mukaddes'te melek kavramını araştırırken ise Kur'an eksenli belirlediğimiz başlıklar altında melek konusunu araştırdık. Meleklerle alakalı pasajları ilgili başlıklar altında, bu konuda kaleme alınmış eserler ışığında değerlendirmeye çalıştık.

Son bölümde Kur'an-ı Kerim'de ve Kitab-ı Mukaddes'te meleklerle alakalı konulardan, tespit etmeye çalıştığımız benzerlikleri ve farklılıkları çeşitli başlıklar altında ortaya koyup genel bir değerlendirme yoluna gittik.

Çalışmamın her aşamasında kıymetli mesailerini sarf edip, düşüncelerinden ve yapıcı tenkitlerinden istifade ettiğim danışman hocam Prof. Dr. Zekeriya PAK Bey'e ve tezin hazırlanmasında kıymetli bilgilerinden istifade ettiğim diğer hocalarıma, bu zaman diliminde benden desteğini esirgemeyen çalışmamın tamamlanmasını sabır ve özveriyle bekleyen değerli eşime ve çalışmam nedeniyle zaman zaman oyun oynama isteklerini geri çevirdiğim oğullarım Mustafa Emre ve Ferzi'ye teşekkürü bir borç bilirim. Ayrıca tezin tashih aşamasında ve kaynakların temininde büyük yardımları dokunan, dostlarım Ahmet ŞAHİN ve Kasım AKYOL Bey'lere teşekkür eder, çalışmamın tamamlanmasında emeği olan herkese saygılarımı sunarım.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	I
ABSTRACT.....	II
ÖNSÖZ	III
İÇİNDEKİLER	IV
1. GİRİŞ	1
1.1. Konunun Önemi.....	1
1.2. Kullanılan Metod	1
2. KONU İLE İLGİLİ DAHA ÖNCEKİ ÇALIŞMALAR	2
3. MELEK KELİMESİNİN ETİMOLOJİK TAHLİLİ	4
4. KUR'AN ÖNCESİ ARAP TOPLUMUNDA MELEK DÜŞÜNCESİ.....	6
5. KUR'AN'DA MELEK KAVRAMI	11
5.2. Meleklerin Ontolojik Konumu.....	12
5.2. Meleklerin Gündeme Geliş Nedenleri	15
5.3. Meleklerin Nitelikleri.....	16
5.3.1. Gözle Görülemeyen, Çeşitli Şekillere Girebilen Varlıklardır	16
5.3.2. Kanatlı Olan Güçlü Kuvvetli Varlıklardır	18
5.3.3. Çok Hızlı Hareket Edebilen Süratli Varlıklardır.....	19
5.3.4. Güçlü Kuvvetli Varlıklardır	19
5.3.5. Yeme- İçme ve Cinsiyetten Uzak Varlıklardır.....	20
5.3.6. İnsandan Önce Yaratılmış Varlıklardır	21
5.4. Meleklerin Görevleri	21
5.4.1. Allah'ın Azap Emrini Yerine Getirirler	21
5.4.2. Allah'ın Birliğine Şahitlik Ederler.....	22
5.4.3. İnananlara Yardım Ederler.....	22
5.4.4. İnananlara Dua Ederler.....	23
5.4.5. Kıyamet Günündeki Görevleri	24
5.5. Meleklerin Çeşitleri.....	25
5.5.1. Kur'an'da Özel İsimleriyle Zikredilen Melekler	25
5.5.1.1. Cibrîl.....	25
5.5.1.2. Mikaîl	29
5.5.1.3. Harut ve Marut	31
5.5.2. Kur'an'da Görevleriyle Gündeme Gelen Melekler	34
5.5.2.1. Sûra Üfleyecek Olan Melek	34
5.5.2.2. Melekü'l-Mevt	35
5.5.2.3. Kirâmen Kâtibîn.....	36
5.5.2.4. Hafaza Melekleri.....	38
5.5.2.5. Arşı Taşıyan Melekler.....	39
5.5.2.6. Cehennem Bekçisi Melekler.....	40
5.5.3. Kur'an-ı Kerim'de Kendisine İşaret Edilen Melekler	40
5.5.3.1. Mûnker ve Nekir	41
5.5.3.2. Gece ve Gündüz Melekleri	42
5.5.3.3. Dağların Meleği	43
6. KİTAB-I MUKADDES'TE MELEK KAVRAMI.....	44
6.1. Tevrat'ta Melek Kavramı	44
6.1.1. Meleklerin Ontolojik Konumu	45
6.1.2. Meleklerin Nitelekleri.....	47
6.1.2.1. Melekler Ruhâni Tabiatlı Görünmez Saf Ruhlardır	47

6.1.2.2. Melekler Kanatları Olan İnsan Üstü Güç Ve Kudrete Sahip Varlıklardır	47
6.1.2.3. Melekler Günah İşleyebilen Varlıklardır	47
6.1.2.4. Yeryüzünden Önce Yaratılmış Varlıklardır	48
6.1.3. Görevleri.....	48
6.1.3.1. Tanrıya Kulluk Ederler	48
6.1.3.2. İnsanlara Yardım Ederler	49
6.1.3.3. Tanrının yardımcıları ve Vahiy elçileridir:.....	49
6.1.3.4. Azap Emrini Yerine Getirirler.....	50
6.1.4. Çeşitleri.....	50
6.1.4.1. Gabriel	50
6.1.4.2. Mihael.....	52
6.1.4.3. Rabb'in Meleği.....	52
6.1.4.4. Keruvlar.....	52
6.1.4.5. Serâfiler	53
6.1.4.6. Azâzel	53
6.2. İnciller'de Melek Kavramı	53
6.2.1. Ontolojik Konum.....	55
6.2.2. Meleklerin Nitelikleri	56
6.2.2.1. Ruhsal Varlıklardır	56
6.2.2.2. Gözle Görülemeyen, Çeşitli Şekillere Girebilen Varlıklardır	57
6.2.2.3. Güçlü-Kuvvetli Varlıklardır	57
6.2.2.4. Günah İşleyebilen, Dolayısıyla İmtihana Tabi Tutulan Varlıklardır ...	57
6.2.2.5. Cinsiyetleri Olmayan, Ölümsüz Varlıklardır	58
6.2.3. Meleklerin Görevleri.....	58
6.2.3.1. Tanrıya İbadet Ederler.....	58
6.2.3.2. Tanrının Vahyini Bildirirler	58
6.2.3.3. Tanrını Yardımcı Kullardır.....	59
6.2.3.5. İnsanlara Yardım Etmekle görevlidirler	59
6.2.4. Melek Çeşitleri	59
6.2.4.1. Mihael.....	59
6.2.4.2. Gabriel	59
6.2.4.3. Rab Meleği.....	60
6.2.4.4. Korumacı melekler	60
6.2.4.5. Ölüm Melekleri	60
6.2.4.6. Cehennem melekleri	61
6.2.4.7. Yazıcı Melekler	61
6.2.4.8. Kabir Melekleri	61
6.2.4.9. Tanrının tahtı etrafındaki melekler	62
6.2.4.10. Yedi Kilisenin Melekleri	62
6.2.4.11. Sura Üfleyen Melek.....	62
7. KARŞILAŞTIRMA VE DEĞERLENDİRME.....	64
8. SONUÇ.....	69
KAYNAKLAR	70
ÖZ GEÇMİŞ	73

KISALTMALAR LİSTESİ

A.s.	: Aleyhisselam
Bkz.	: Bakınız
C.	: Cilt
Çev.	: Çeviren
Dia	: Diyanet İslam Ansiklopedisi
Hız.	: Hazreti
Md.	: Maddesi
Nşr.	: Neşreden
Ö.	: Ölüm
Trc.	: Tercüme
Tsz.	: Tarihsiz
S.a.s	: Sallallahu Aleyhi Vesellem
S	: Sayfa Sayısı
Şia	: Şamil İslam Ansiklopedisi
Yay.	: Yayınları
Dia	: Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
Şia	: Şamil İslam Ansiklopedisi
M.E.B.İ.A.	: Milli Eğitim Bakanlığı İslam Ansiklopedisi
Üni	: Üniversite
Fak	: Fakültesi

1. GİRİŞ

1.1. Konunun Önemi

İman esasları insanın yaşayışında etkili, söz ve davranışlarının belirlenmesinde de en önemli olgudur. Bu bakımdan insan için meleklerle iman büyük önem taşımaktadır. Görmediği halde görmüş gibi bir kesinlikle meleklerin varlığına inanan bir kul bilir ki, melekler her daim insanla beraber bulunmakta, onun her türlü iyilik ve kötülüklerini yazmaktadırlar. Bu bilinçle hareket eden inançlı bir insan söz ve davranışlarına dikkat eder ve hayatını ona göre şekillendirir.

Bütün semavi dinlerde meleklerin varlığı, mahiyeti, özellikleri, görevleri gibi konular yer almakta ve melekler inanç esasları içerisinde değerlendirilmektedir. Kur'an, Tevrat ve İnciller'e inanan milyarlarca insan için müntesibi olduğu dinin, fizik ötesi bu varlıklar hakkında ne söylediği, nasıl tavsif ve tasvir ettiği gibi konular çok önemlidir. Zira her devirde olduğu gibi günümüzde de bu varlıkların fiziki özellikleri ve görünüşleri gibi konular tartışılmaktadır. Hatta kimi zaman görsel medyada ya da sosyal paylaşım sitelerinde meleklerin fiziki görünüşlerine ilişkin bir takım görüntülerin yer alması, bu varlıklar hakkında inananları bilgilendirme ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. Ayrıca konunun Kitab-ı Mukaddes çerçevesinde incelenmesinin bir amacı da, melek kavramının müslümanların zihninde yer alış biçiminde ehl-i kitap kaynaklı israiliyyât türü bilgilerin, etkili olup olmadığını ortaya koymak olmuştur.

Bu ihtiyaca binâen, bu çalışmamızda insanların melekler hakkında sahip olması gereken bilgileri Kur'an-ı Kerim ve Kitab-ı Mukaddes eksenli belirleyerek okuyucunun hizmetine sunma gayretinde olduk.

1.2. Kullanılan Metot

Çalışmamızda öncelikle melek kavramının etimolojik tahlili yapılmış olup, melek kavramına yüklenen farklı manalar bir bütünlük içerisinde ele alınıp değerlendirilmiştir. Bundan sonra yüce kitabımız Kur'an-ı Kerim'de melek konusu araştırılmıştır. Bunu yaparken konunun iyi anlaşılması açısından öncelikle Kur'an öncesi Arap toplumunda melek düşüncesi ele alınmış, Kur'an'ın cahiliye Araplarının melek inancında ne gibi değişiklikler getirdiği ortaya konmaya çalışılmıştır. Daha sonra Kur'an'daki ilgili ayetler ışığında Kitabı Mukaddes'teki çalışmamıza da temel teşkil edecek konu başlıkları belirlenmiştir. Bu başlıklar incelenirken klasik tefsir kaynaklarından ve günümüzde kaleme alınan tefsirlerden faydalanılmıştır. Ayrıca müstakil olarak hazırlanan eserlerden ve inanç konularını ihtiva eden çalışmalarda ilgili bölümlerden de istifade edilmiştir.

Kutsal Kitap'ta melek kavramı incelenirken, İncillere kaynaklık etmesi sebebiyle önce Tevrat'ta melek kavramı incelenmiş daha sonra da Hristiyanlık'ın kutsal kitabında araştırma yapılmıştır. Bu kitaplarda meleklerle alakalı Kur'an eksenli belirlenen başlıklar, ilgili pasajlar ışığında incelenmiş, konuyla alakalı pasajlar kimi zaman yorumlanarak kimi zaman ise konu bütünlüğü açısından olduğu şekliyle verilmiştir.

Semavi kitaplarda melek kavramı ayrı ayrı incelendikten sonra son bölümde, tespit edilen benzer ve farklı yönler ortaya konmuş ve genel bir değerlendirmeye gidilmiştir.

2. KONU İLE İLGİLİ DAHA ÖNCEKİ ÇALIŞMALAR

Gayb âleminin varlıklarından olan melekler hakkında tarih boyunca birçok eser kaleme alınmıştır. Bu eserlerin büyük çoğunluğu Kur'an ve hadis eksenli yapılan çalışmalardır. Bu çalışmalarda kimi zaman melek kavramı, bütün yönleriyle incelenmiş, kimi zaman ise meleklerle dair bir özellik yahut bir melek türü ele alınıp araştırılmıştır. Bu nedenle Kur'an'da melek konusu üzerine doyurucu eserler mevcuttur. Ancak araştırdığımız kadarıyla melek kavramının Kur'an ve Kitabı Mukaddes'te karşılıklı olarak ele alıp tahlil eden benzer ve farklı yönlerini ortaya koyan doğrudan doğruya Kur'an, Tevrat ve İncil merkezli çalışılan bir eser mevcut değildir. Bu nedenle çalışmamızı Kur'an ve Kitab-ı Mukaddes eksenli oluşturmaya çalıştık.

Çalışmamızla ilgili yapılan çalışmalara gelince; bunların hepsinden burada bahsetme imkânımız yok. Ancak bunlardan bazılarını şu şekilde zikredebiliriz:

Prof. Dr. Ali ERBAŞ tarafından doktora tezi olarak hazırlanan daha sonra 'Melekler Âlemi' adı altında kitaplaştırılan 'İlahi Dinlerde Melek İnancı' isimli çalışmadır. Bu eserde semavi dinlerde (İslam, Yahudilik ve Hristiyanlık) melek olgusu dinler tarihi eksenli olarak araştırılmıştır.

Lütfullah CEBECİ'ye ait olan 'Kur'an'a Göre Melek Cin ve Şeytan' isimli kitaptır. Yeni tarihli baskısını elde edemediğimiz bu kitapta melek, cin ve şeytan kavramları Kur'an eksenli ele alınıp incelenmiş bunlara dair birçok konu kaleme alınmıştır. Kitabın ilk bölümünde bazı dinlerde melek inancı isimli başlık altında Yahudilikte ve Hristiyanlık'ta melek kavramına kısaca değinilmiştir.

Zekeriya PAK tarafından kaleme alınan 'Kur'an'da Kulluk' ve Suat YILDIRIM'a ait olan 'Kur'an'da Uluhiyyet' isimli eserler ile Osman CİLACI tarafından çevirisi yapılan Mevdudi'nin 'Kur'an'a Göre Dört Terim' isimli çalışması şirk mantığını anlatan, cahiliye dönemi melek inancını bizlere yansıtan eserlerdir.

Ali ÇOLAK tarafından kaleme alınan 'Kur'an ve Hadislere göre Melek Kavramı' isimli çalışmada ise meleklerin nasıl varlıklar olduğu ve görevlerinin neler olduğu naslarla ortaya konmaya çalışılmıştır.

TDV İslam Ansiklopedisi melek maddesinde, 'İslam İnancında Melek' konulu çalışması ile M. Sait ÖZERVARLI melek dair birçok konuyu kısaca incelemiştir.

Şamil İslam Ansiklopedisinde 'Meleklerle İman' adlı makalesi ile Ali Arslan Aydın, Kur'an'da melek nedir, görevleri, çeşitleri nelerdir, inanç açısından yeri nedir gibi konuları işlemektedir.

Yine Durmuş ÖZBEK tarafından hazırlanan 'Bugünkü Semavi Kitaplarda Melekler ve Özellikleri' isimli makalede üç semavi kitapta meleklerle dair birçok konu kısaca, birer cümle ile ifade edilmiştir.

Durmuş Özbek tarafından çevirisi yapılan, Muhammed Kanbur el-Antaki'nin 'Melek ve Cin Risalesi' isimli makale, özellikle Harut ve Marut hakkında yapılan yanlış yorumlara bir tepki olarak kaleme alınmıştır.

Yine Ahmet BEDİR ve H. Hüseyin TUNÇBİLEK tarafından hazırlanan ' Harut ve Marut İki Melek mi' isimli çalışma da bu varlıkların melek olup olmadığı ilgili ayet ışığında sorgulanmakta ve konu farklı bir bakış açısıyla ele alınmaktadır.

Hristiyan ve Tevrat'ta melek konusunu incelerken kullandığımız kaynaklar sınırlı sayıdadır. Bu dinlerde melek, inanç hayatında önemli bir yere sahip olmadığı için melek bahsi sadece akait kitaplarında kısaca ele alınmıştır. Kaynak çoğaltmak, böylelikle konuya zenginlik katmak adına, İstanbul'da bulunan hahambaşılık ile irtibata geçilmiş ancak Yahudilik'te melek konusunda hazırlanmış müstakil bir eser olmadığı söylenmiş; bizleri Türk üniversitelerindeki Prof. DR. Ali ERBAŞ, Durmuş ÖZBEK gibi

akademisyenlere yönlendirmişlerdir. Yine İnciller’de melek konusunu araştırırken Hristiyan’ların Türkiye’deki en önemli yayınevi olan Yeni Yaşam Yayınları Kitabevi ile irtibata geçilmiş ve aşağıdaki kaynaklar bu yolla temin edilmiştir:

1. Bu konuda temel kaynağımız Tevrat’ı, Zebur’u ve İnciller’i bünyesinde barındıran Kitab-ı Mukaddes’tir. Yeni Yaşam Yayınları tarafından Açıklamalı Kutsal Kitap Adı altında tefsiri yapılmış ve konular sistematik bir şekilde Kutsal Kitap’taki ilgili bütün pasajlar bir araya getirilerek açıklanmıştır.
2. Çevirisi Levent KINRAN tarafından yapılan Wayne GURUDEM’e ait ‘Hristiyan İlahiyatı’ isimli eser ise Hristiyan inancının temel öğretilerini geniş bir şekilde ele almakta ve Kitab-ı Mukaddes’te melek olgusuna dair birçok konuyu bizlere aktarmaktadır.
3. Bir diğer kaynak kitap ise Kutsal Kitap’ı tasavvufi açıdan değerlendiren Sibel SEL tarafından Türkçeye çevrilen ‘Emmaus Yolunda’ isimli eserdir.
4. Ayrıca ilk dönem Yahudi filozoflarından Musa İbn Meymun’un Delâletü’l-Hâirin isimli çalışmasında meleklere dair bir fasıl yer almaktadır.

3. MELEK KELİMESİNİN ETİMOLOJİK TAHLİLİ

Melek kelimesi kimi araştırmacılara göre Arapça, bazılarına göre ise İbranice asıllı bir kelimedir. Bu kelimenin Arapça'daki kelime yapısı ve bu kelimeye yüklenen manalar şöyledir:

الملائكة (eleke) kökünden türeyen risale, mektup, mesaj anlamında kullanılan (melaiketü) ve ملك (melekün) sözcüklerinin aslı ملك (mel'ekün) şeklindedir (İsfehâni, tsz: 21). İlk zamanlar 'lam' harfi takdim olunup hemze geri bırakılarak 'mel'ek' şeklinde okunan bu kelime daha sonra çok kullanılan bir kelime olduğu için kolay okunsun diye hemze bırakılarak 'melek' şekline getirilmiştir (İbn Manzûr, 1990: X, 496). Melek kelimesi çoğul yapıldığı zaman 'melaiketü' veya 'melaik' şeklini alır. Bu durumda kelimenin aslında olan hazfedilmiş hemze tekrar kelime yapısında belirir (Zebidî, 1990: VII, 182).

Melek kelimesinin kökeni hakkında zikredilen görüşleri iki farklı kategoride değerlendirmek mümkündür. Birincisi yukarıda ifade ettiğimiz gibi melek kelimesindeki 'mim' harfinin, kelimenin aslından olmayıp ziyade bir harf olduğunu bu nedenle kelimenin 'eluk' veya 'eluke' kökünden geldiğini söyleyenler; Diğeri ise bu kelimenin başındaki 'mim' harfinin kelimenin aslından olduğunu, bu nedenle kelimenin 'melk' den türediği görüşünü benimseyenler. Bunlardan biri olan Tâcu'l-Arûs'un müellifi, 'melek' kelimesinin, kuvvet- kudret anlamına gelen 'mülk' kökünden türemiş bir isim olduğunu, bunun sebebininse meleklerin kuvvet sahibi varlıklar oluşundan kaynaklandığını söylemiştir (Zebidî, 1990: VII, 182; İsfehâni, tsz: 21-22).

Ebu Hayyan da aynı düşünceye sahip olup 'melek' kelimesinin asli mim olarak kuvvet demek olan 'melk' den 'feal' vezninde olduğunu 'feâile' ve 'feâil' vezninde 'melâike' ve 'melâik' diye çoğul yapılmasının şaz yoluyla olduğunu beyan etmiştir (Ebu Hayyan, 1993: I,284).

Ali Erbaş yukarıdaki müfessirlerin aksine melek kelimesinin İbranice'deki ve Arapçadaki köklerinin yapı itibarıyla birbirine yakın olduğunu; anlamının da, her iki dilde de göndermek manasına geldiğini söylemiş, bu nedenle Arapçadaki 'melek' kelimesinin, İbranice'deki 'mal'ah'dan gelebileceği görüşünü benimsemiştir (Erbaş, 1992: 11). Müsteşriklerden Macdonald da haberci manasına gelen melek kelimesinin Arapça kökenli olmadığını; Samice eski bir kelime olduğunu 'melâik' kelimesinin de bunun 'cem-i mükesseri' olduğunu iddia etmiştir (Macdonald, 1997: VII, 661).

Ancak Lütfullah Cebeci, Macdonald ve Ali Erbaş'ın görüşlerini reddetmiş ve "müsteşriklerin Kur'an'daki önemli kelimeleri, özellikle İbranice, Arâmice ve Samice gibi dillere nispet etme gayretleri, Kur'an-ı Kerim'i Allah-u Teâlâ'dan gelen orijinal bir kitap saymayışları ile ilgilidir ve biraz art niyetli bir çabadır" diyerek tepkisini dile getirmiştir.

Lütfullah Cebeci melek kelimesini şöyle açıklamaktadır: "Melek kelimesi öz olarak 'elçilik-postacılık-aracılık' ve 'kudret' manalarını taşımaktadır. Bundan dolayı Allah Teâlâ, bu kelimeyi; kulları, peygamberleri ve diğer yaratıkları ile kendi arasında elçilik-habercilik görevini yapan ve kâinattaki hadiselerin meydana gelmesi için verilen görevleri yerine getiren bir çeşit güçlü-kuvvetli yaratıklarına isim olarak vermiştir. Zaten Kur'an-ı Kerim'de, çoğu ayette meleklerden, aynen peygamberler gibi, 'rasûl' ve bunun çoğulu olan 'rusul' diye söz edilmektedir. Bunlar, 'elçi' ve 'elçiler' manasındadır. Aynı zamanda bu kelimeler, meleklerin esas vazifelerinin, elçilik olduğunu da gösteriyor. Bu elçilik bazen Allah Teâlâ ile peygamberler arasında, bazen da Allah Teâlâ ile diğer varlıklar arasında oluyor. Onlar, peygamberlerin yanı sıra, çeşitli varlıklara vahiy getiriyor; kâinattaki hadiseleri, Allah Teâlâ'dan aldıkları emirler

çerçevesinde yürütüyor ve böylece aracılık-elçilik vazifesini çok değişik şekillerde yerine getiriyorlar” (Cebeci, 1998: 23-24).

Kısacası, melek kelimesi ister Arapça, ister İbranice asıllı bir kelime olsun bizim için önemli olan Kur'an-ı Kerim'de bu kelimenin nasıl kullanıldığıdır. Ayrıca bu kelimenin Arapça, İbranice gibi Ortadoğu dillerinde kullanılıyor olması, bu dillerin aynı kültürden beslenen diller olduğu gerçeğini de ortaya çıkarmaktadır.

4. KUR'AN ÖNCESİ ARAP TOPLUMUNDA MELEK DÜŞÜNCESİ

Kur'an'a ilk muhatap olan cahiliye dönemi Arap toplumunda birçok inanç bir arada bulunmaktaydı. Arap toplumundan bazıları Yahudi, bazıları Mecusi bazıları ise Hristiyan dininin müntesibi iken bazıları da kendilerini Allah'a yaklaştıracaklarını düşündükleri putlara ibadet ederek inanç dünyalarını şekillendirmekteydiler (Cevat Ali,1993: VI,34). Birçok inancı bünyesinde barındırmasına rağmen cahiliye Arap toplumunda genel olarak şirk unsurlarının ön plana çıktığı ve hatta bu unsurların hâkim olduğu bir yapı mevcut idi (Pak, 1999: 13-14). Araplar taştan, ağaçtan ya da madeni bir eşyadan yaptıkları putlara veya cinlere, Allah'ın kızları olarak nitelendirdikleri meleklerle ve gök cisimlerine ibadet etmek suretiyle Allah'a şirk koşmaktaydılar (Cevat Ali, 1993: VI,44). Kur'an-ı Kerim onların bu şirk inancını şöyle tarif etmektedir:

"Allah onlara kusursuz bir çocuk verince, kendilerine verdiği şey hakkında Allah'a ortaklar koştular. Allah, onların ortak koştukları şeylerden yücedir. Kendileri yaratılmışken, bir şey yaratamayan putları mı ortak koşuyorlar? Oysa putlar ne onlara yardım edebilir ve ne de kendilerine bir yardımcıları olur. Onları doğru yola çağırırsanız, size uymazlar; çağırmanız da, susmanız da onlar için birdir. Allah'tan başka taptıklarınız putlar da, sizin gibi yaratıklardır. Eğer doğru sözlü iseniz, onları çağırın da size cevap versinler bakalım. Onların yürüyecek ayakları mı var, yoksa tutacak elleri mi var, ya da görececek gözleri mi var, veya işitecek kulakları mı var? De ki: Ortaklarınızı çağırın elinizden gelirse bana tuzak kurun, göz açtırmayın"(el-A'râf, 7: 190-195).

Şirk bataklığına saplanan cahiliye Arapları putlara tapınmakla beraber her şeyi yaratan, güneşi ve ayı buyruğu altında tutan 'Allah' adında bir yüce tanrının varlığından da haberdar idiler (Pak,1999: 13-14). Onların Allah adında yüce bir tanrının varlığından haberdar olduklarını Kur'an-ı Kerim'deki şu ayetlerden anlamaktayız.

And olsun ki onlara: "Gökleri ve yeri yaratan, güneşi, ayı buyruğu altında tutan kimdir" diye sorarsan, şüphesiz 'Allah'tır' derler. Öyleyse niçin döndürülüyorlar" (el-Ankebut, 29/61).

"And olsun ki onlara: 'Gökten su indirip onunla, ölümünden sonra yeri diriltene kimdir' diye sorarsan, şüphesiz, 'Allah'tır' derler. De ki: 'Övülmek Allah içindir', fakat çoğu bunu akletmezler" (el-Ankebut, 29/63).

"And olsun ki onlara: 'Gökleri ve yeri yaratan kimdir' diye sorsan, 'Allah'tır' derler. De ki: 'Hamd Allah'a mahsustur', ama çoğu bilmezler" (Lokman, 31/25).

"And olsun ki, onlara, 'Gökleri ve yeri yaratan kimdir' diye sorsan: 'Allah'tır' derler" (ez-Zümer, 39/38).

"And olsun ki onlara: 'Gökleri ve yeri kim yarattı' diye sorsan, 'Onları güçlü olan, her şeyi bilen yaratmıştır' derler" (ez-Zuhruf 43/9).

"And olsun ki, onlara kendilerini kimin yarattığını sorsan: 'Allah' derler. Öyleyken nasıl da aldatılıp döndürülüyorlar" (ez-Zuhruf, 43/87)?

Müşriklerin Allah adında yüce bir varlıktan haberdar olduklarını bildiren diğer bir gösterge de cahiliye dönemi Arap şiirleridir. Bu şiirlerin birçoğunda Araplar Allah'a övgüler sunmakta, onun her şeyin sahibi olduğunu dile getirmektedirler. Bununla beraber Allah'a bir takım varlıkları ortak koştukları da bu şiirlerden anlaşılmaktadır.

"Buyur Allah'ım buyur! Buyur, senin ancak bir ortağın vardır, o da senin mülkündedir! Sen ona ve onun sahip olduklarına hükmedersin"(Cevat Ali, 1993: VI,105).

Yukarıda ifadelerden de anlaşılacağı üzere Müşriklerin Allah adıyla tanıdıkları bu yüce tanrı, onların dini hayatlarında pek de önemli bir yer işgal etmemektedir (Yıldırım, 1997: 17). Çünkü müşrikler, “şirk mantığının doğal bir sonucu olarak, ön plana çıkardıkları sahte tanrılarına kullukta öylesine yoğunlaşmışlardı ki, inanç dünyalarında geri plana ittikleri Allah'ı unutmuşlar; O'nu, ibâdet hayatlarından silmişler, tamamen kendi icatları olan tanrılara yönelmişlerdi” (Pak, 1999: 17).

Bu şekilde “zihinlerde var olan Allah inancı geri plana itilince, ibadet ihtiyacını gidermek üzere başka varlıklar ön planda yerlerini alacaktır. İşte bu noktada müşriklerin Allah'ı bırakarak kendilerine başka tanrılar edindiklerini görmekteyiz. Bu tanrılar onların hayatlarına öylesine girmişti ki gerçek Allah'la münasebetleri yok denecek kadar azalmıştı. Bütün ibadetlerini müşahhas tanrılarına yöneltiyorlardı” (Pak, 1999: 21). Çünkü “insanlar hayatın her döneminde görmedikleri, göremedikleri ve düşüncelerine sığdıramadıkları yüce yaratıcı ile aralarına girecek vasıtalar aramışlardır. Yardım görme veya şefaât umuduyla, korku veya menfaat sâikiyle, dünya menfaatleri bakımından daha müşahhas faydalar bulacaklarını sandıkları putlara bağlanmışlar, sonra bunların ilk delâletleri unutulurken, çıkış noktasında başlayan sapma, giderek artmış, o varlıkları temsil eden maddelere tapar duruma düşmüşlerdir. Mesela müşriklerin putların temsil ettiği cinlere(Sebe, 34/41), meleklerle(Zuhruf ,43/19), şeytanlara yöneldikleri(en-Nisâ, 4/117) Kur'an-ı Kerim'deki muhtelif ayetlerde dile getirilmektedir” (Yıldırım, 1997: 5).

Şirk hakkında verilen bu genel bilgilerden sonra İslam öncesi Arap toplumunda putların temsil ettiği meleklerin, inanç açısından nasıl bir konuma sahip olduğunu inceleyelim.

Kur'an-ı Kerim'deki ilgili ayetler incelendiğinde Kur'an öncesi Arap toplumunda melek inancını dört alanda değerlendirmek mümkündür:

Birincisi, “Müşrikler, meleklerin illet ve sebepler nizamı üstünde hükmedici salâhiyetlerden bir çeşit salahiyyete sahip olduklarına inanıyorlardı. Bunun için duada yardım talebinde ibadetlerin yerine getirilmesinde sadece Allah'a yönelmiyorlar, elleri ile yapıp süsledikleri bu tanrılara da müracaât ediyorlardı”(Mevdudi, 1986: 78). Yani onlar meleklerle tapınırken müslümanlar gibi maddi suretten mücerret olarak düşünmüyorlar, aksine onları tasvir ediyorlardı (Yıldırım, 1997: 341). Çünkü gözle görülmeyen mücerret bir varlığa tapınma, müşahhas olana yönelme eğilimi fazla olan insan için gerçekleştirilmesi güç bir eylemdir. Bu nedenle müşrikler meleklerle tapınırken onları tasvir ederek somutlaştırma ihtiyacı duymuşlardır (Pak, 1999: 152). Bunun sonucu olarak müşrikler melekleri Allah'ın kızları, putları da meleklerin suretleri olarak tasavvur etmişlerdir (Elmalılı, tsz: 7,310). Melekler Allah'ın kızları, putlar da meleklerin yeryüzündeki somutlaşmış hali olunca putlara melekleri temsilen kadın isimleri verilmiştir (Ateş, tsz: XIII, 171). Örneğin “Allah isminin müennesi olarak lat kelimesini büyük putlardan birine; ‘aziz’ isminin müennesi olarak ‘uzza’ kelimesini bir diğer meşhur putlarına; mennan isminin müennesi olarak menat kelimesini bir diğer putlarına isim olarak vermişlerdir (Taberi, 2001: XXII, 46). Kur'an-ı Kerim'de bu isimler Necm suresinde zikredilmekte ve müşriklerin her şeyin sahibi olarak bildikleri Allah'a ortak koşmak bir tarafa O'na, kendilerinin utanç kaynağı olarak gördükleri kızları isnat etmelerinin ne kadar insafsız bir tutum olduğu dile getirilmektedir:

أَفَرَأَيْتُمُ اللَّاتَ وَالْعُزَّىٰ * وَمَنَاةَ الثَّالِثَةَ الْأُخْرَىٰ * أَلَكُمُ الذَّكَرُ وَلَهُ الْأُنثَىٰ * تِلْكَ إِذًا قِسْمَةٌ ضِيزَىٰ * إِنْ هِيَ إِلَّا أَسْمَاءُ سَمِيَّتُوهَا أَنثُمْ وَأَبَاؤُكُمْ مَا أَنزَلَ اللَّهُ بِهَا مِن سُلْطَانٍ إِن يَتَّبِعُونَ إِلَّا الظَّنَّ وَمَا تَهْوَى الْأُنفُسُ وَلَقَدْ جَاءَهُمْ مِّن رَّبِّهِمُ الْهُدَىٰ

“Ey inkârcılar! Şimdi Lat, Uzza ve bundan başka üçüncüleri olan Menat'ın ne olduğunu söyler misiniz?

Demek erkekler sizin, dişiler Allah'ın mı?

Öyleyse bu haksız bir paylaşma;

Bunlar sizin ve babalarınızın taktığı adlardan başka bir şey değildir. Allah onları destekleyen bir delil indirmemiştir. Onlar sadece sanıya ve canlarının istediğine uymaktadırlar. Oysa onlara Rablerinden and olsun ki doğruluk rehberi gelmiştir” (en-Necm, 53/19-23).

Fahreddin-i Razi müşriklerin, Allah, melek ve puttan oluşan bu inanç üçgenini kendi ağızlarından şöyle dile getirmektedir: “Biz bunlardan hiçbirisinin (lat, menat, uzza..) Allah'ın bir misli olmadığını ve O'na misil olmaya dahi yaklaşmadığı hususunda şüphe etmiyoruz. Biz bunları peygamberlerin itiraf ettiği ve yükseldiklerinde sidreden öteye geçemediklerini, kendilerine bir takım emir ve yasakları getirdiklerini, yeryüzünde Allah'ın kullarından sadır olan şeyleri Allah'a ulaştırdıklarını söyledikleri o muazzam meleklerin şekillerine göre yaptık. O melekler ise Allah'ın kızlarıdır. Dolayısıyla biz bunları dişi şeklinde yaptık ve onlara dişi adlar verdik’ dediler” (er-Razi, 1981: XXVIII, 297).

Kur'an'ı Kerim'deki şu ayetlerde de meleklerin, cinsiyet sahibi dişi varlıklar olmadıkları, özellikle de Allah'ın kızları hiç olmadıkları vurgulanmakta, hal böyleyken diri diri toprağa gömmekten çekinmedikleri kızları, kendilerini yaratan, yaşatan her şeyin sahibi yüce varlığa isnat etmenin ne kadar yanlış olduğu dile getirilmektedir:

“Rabbiniz oğulları size ayırdı, seçti de kendisi için kız olarak melekleri mi edindi? Doğrusu siz büyük söz söylüyorsunuz” (el-İsrâ, 17/40)!

“Demek O yarattıkları arasından kızları kendisine alıp da oğulları size verdi öyle mi? Ama Rahman olan Allah'a isnat ettiği kız evlat kendilerinden birine müjdelenince, o kimsenin içi gayzla dolarak yüzü simsiyah kesilir. Demek, süs içinde yetiştirilecek de çekişmeyi beceremeyecek olanı Allah'a değil mi? Onlar, Rahman olan Allah'ın kulları melekleri de dişi saydılar. Yaratılışlarını mı görmüşler? Onların bu şahitlikleri yazılacak ve sorguya çekileceklerdir” (ez-Zuhruf, 43/16-19).

İkinci olarak müşrikler, putları veya putların sembolize ettiği melek, cin, insan gibi şuurlu varlıkları, Allah katında şefaâtlerini umduklarından dolayı tanrılaştırmışlardır. Kur'an-ı Kerim Allah'ın izin verdikleri hariç meleklerin şefaât yetkisi olmadığını, şefaâtin ancak hükümranlılık sahibi olanın kendisi katında şefaâte müsaade etmesi ile olacağını (Yıldırım, 1997: 324) diğer bir ifadeyle şefaâtin tamamen Allah'a ait olduğunu bildirmektedir:

“Allah, O'ndan başka tanrı olmayan, kendisini uyuklama ve uyku tutmayan, diri, her an yaratıklarını gözetip durandır. Göklerde olan ve yerde olan ancak O'nundur. O'nun izni olmadan katında şefaât edecek kimdir? Onların işlediklerini ve işleyeceklerini bilir, dilediğinden başka ilminden hiçbir şeyi kavrayamazlar. Hükümranlılığı gökleri ve yeri kaplamıştır, onların gözetilmesi O'na ağır gelmez. O yücedir, büyüktür” (el-Bakara, 2/255).

“Allah, onların yaptıklarını ve yapmakta olduklarını bilir. Onlar Allah'ın hoşnut olduğu kimseden başkasına şefaât edemezler; O'nun korkusundan titrerler” (el-Enbiyâ, 21/28).

“Allah, dilediğine ve hoşnut olduğuna izin vermedikçe, göklerde bulunan nice meleklerin şefaâti bir şeye yaramaz” (en-Necm, 53/26).

Cenab-ı Hak yukarıdaki ayetlerde puta tapanları ve ‘biz bunlara sadece bizi Allah'a yaklaştırsınlar diye tazimde bulunuyoruz’ diyen müşrikleri kınamaktadır. Kendisine çok yakın olan meleklerin dahi izni olmadan şefaâtçi olamayacaklarını bu

itibarla ona ortak koşulan putların, kendilerine herhangi bir fayda sağlamayacaklarını beyan etmektedir (Taberi, 2001: XXII, 56-57).

Üçüncü olarak, müşrikler kendilerine doğru yolu gösterecek tanrıdan haber getirecek bir peygamber olarak, yarı tanrısal bir varlık, olarak gördükleri meleklerin gelmesini istiyorlardı. Şu ayetler müşriklerin Hz. Peygamberi kabullenmediklerini, onun yerine meleğin gelmesini ya da onun risaletine şahit olacak bir meleğin inmesi gerektiği düşüncesine sahip olduklarını göstermektedir:

“Onlar: ‘Ey kendisine Kitap indirilen kimse! Sen mutlaka delisin. Doğrulardan isen melekleri bize getirsene’ dediler” (el-Hicr ,15/6-7)!

“Şöyle dediler: "Bu ne biçim peygamber ki yemek yer, sokaklarda gezer? Ona, beraberinde bulunup uyaran bir melek indirilseydi ya” (el-Furkan,25/7)!

“Bizimle karşılaşmayı ummayanlar: "Bize ya melekler indirilmeli, ya da Rabbimiz'i görmeliyiz" derler. And olsun ki kendi kendilerine büyülenmişler, azgınlıkta pek ileri gitmişlerdir” (el-Furkan,25/21).

Allah-u Teâlâ müşriklerin bu düşüncelerine karşı Rasülü'ne hitaben şöyle buyurmaktadır:

“‘Ona bir melek indirilmeli değil miydi’ dediler. Bir melek indirmiş olsaydık iş bitmiş olurdu da onlara göz bile açtırılmazdı.

Biz onu melek kılsaydık, bir insan şeklinde yapardık da, düştükleri şüpheye onları yine düşürmüş olurduk.

And olsun ki, senden önce birçok peygamberler alaya alınmıştı, onlarla eğlenenleri, alaya aldıkları şey mahvetti” (el-En’âm, 6/ 8-10).

“Biz melekleri ancak gerekince indiririz. O takdirde de ceza görecekler asla geri bırakılmazlar” (el-Hicr ,15/8).

Diğer bir ayette ise müşriklerin, değil melek indirmek, ölüleri diriltiilip konuşturulsa hatta her şey toplanıp onların önüne konulsa yine de Allah’a inanmayacakları bildirilir (el-En’âm, 6/111).

Dördüncüsü ise müşrikler, Allah ile cinler arasında soy bağı bulunduğunu, meleklerinde cinlerle aynı soydan geldiğini iddia etmişlerdir.

“Cinleri O yaratmışken kâfirler Allah'a ortak koştular. Körü körüne O'na oğullar ve kızlar uydurdular” (el-En’âm, 6/100).

“Allah'la cinler arasında da bir soy bağı icâdettiler” (es-Saffat, 37/158).

Abdullah b. Abbas’tan rivayet edilen bir görüşe göre müşrikler soy bağını, Allah ile iblisin kardeş olduğunu iddia ederek kurmaya çalışmışlardır (Taberi, 2001: 19, 644). Dualist sisteme inanan Mecusilerin kabul ettikleri bu görüşe göre “Allah ve iblis iki kardeşirler! Allah, hayırlı ve iyi olan kardeş, iblis de adi ve şerli olan kardeşir” (er-Razi, 1981: XXVI, 168).

Müşrikler arasında, Allah ve cinden oluşan dualist inançtan başka ‘ Allah- cin ve melekten’ oluşan üçlü bir inanç sistemi de mevcuttur. Bu inanca göre müşrikler Allah’ın cinlerle evlendiğini ve bu evlilikten melek kızları olduğunu iddia etmişler, bu yolla Allah-u Teâlâ ile cinler arasında nesep bağı kurmaya çalışmışlardır (Taberi, 2001: XIX, 644).

İlk dönem müfessirlerden Mücahid’in naklettiği Hz. Ebubekir ile müşrikler arasında geçen şu diyalog, müşrik inancında Allah- melek- cin ilişkisine açıklık getirmesi açısından önemlidir: “Kureyş kâfirleri , ‘melekler Allah’ın kızlarıdır’ deyince, Ebu Bekir es- Sıddık (ra) onlara: ‘ peki, meleklerin anneleri kimdir’ diye sordu. ‘Onlar cinlerin en şerefli olan dişileridir’ dediler”(Taberi, 2001: XIX, 645; er-Razi, 1981: XXVI, 168; Cevat Ali, 1993: VI, 166).

Bazı müfessirler ‘Allah ile cinler arasında soy bağı kurdular’(es-Saffat, 37/158) ayetindeki cin kelimesini melek diye anlamışlardır. Bu görüşü benimseyenlerden Mukatil ayeti şöyle tefsir etmektedir: ‘Onlar, meleklerin Allah'ın kızları olduğunu delilsiz olarak iddia ettiklerinde, Allah'la melekler arasında bir yakınlık ve nesep yakınlığı ispat etmeye kalkışmış oldular" (er-Razi,1981:XXVI,168). İbni Abbas böyle bir düşüncenin sebebini şöyle açıklamaktadır: “Cin kelimesi, istitâr (gizlenme- örtünme) den türemiştir. Melekler ve bütün rûhânîler de gözle görünmezler ve sanki gözlerden gizli gibidirler. Bu yorum iledir ki, İblis de cinden sayılır. Meleklerle ve rûhânîlere de cin denilmiştir" (Elmalılı, tsz: III, 476).

Firuzabâdi de ‘cin’ kelimesini açıklarken melek ve cin arasında bağ kuran kimselerin görüşlerini şöyle sıralamaktadır:

Birincisi: Cin mutlaka duyuların hepsinden gizlenmiş olan rûhânîlere denilir ki, insan karşılığıdır. Bu şekilde melekler ve şeytanlar cinin içine dâhil olur. Şu halde melekler ile cin arasında mutlak umum ve hususluk vardır. Her melek cindir, her cin melek değildir.

İkincisi: Cin, rûhânîlerin bir kısmına denilir. Çünkü rûhânîler üç kısımdır:

1- Hayırlılardır ki, meleklerdir.

2- Şerlilerdir ki, şeytanlardır.

3- Hayırlıları da şerlileri de içine alan ortadakilerdir ki, özel manasıyla cin tâifesidir (Elmalılı, tsz: III, 499).

Kur'an-ı Kerim müşrikler tarafından iddia edilen böyle bir düşüncenin de yanlış olduğunu dile getirmekte ve şiddetle karşı çıkmaktadır.

“Cinleri O yaratmışken kâfirler Allah'a ortak koşular. Körü körüne O'na oğullar ve kızlar uydurdular. Hâşâ! O, onların vasıflandırmalarından yücedir” (el-En'âm 6/ 100)!

“Allah'la cinler arasında da bir soy bağı icâdettiler. And olsun ki, cinler de, kendilerinin (bunu söyleyenlerin) hesap yerine götürüleceklerini bilirler. “Allah onların vasıflandırmalarından münezzehtir”(es-Saffat,37/158-159).

Kısacası, “İslam'dan önce Yahudiler, Hristiyanlar ve onlarla beraber yaşayan putperestler İslam'ın reddettiği bir melek inancına sahiptiler. Bu inaçlarda tanrı ile melek arasında, İslam'daki gibi bir netlik görülmemekte hatta bazen meleğe tanrıda olması gereken vasıflar mâledilmekte ve dolayısıyla bu durum insanları meleklerle ibadete kadar götürmekteydi. İşte, İslam dini, bütün esaslarında olduğu gibi melek inancı konusunda da kesin çizgisini belirtmiş ve onlara ibadet etme şöyle dursun, onlardan şefaât bekleme düşüncesinin dahi yanlış olduğunu ifade etmiştir” (Erbaş, 1992: 188).

5. KUR'AN'DA MELEK KAVRAMI

Kur'an'da melek kelimesi ملك (melekün), ملكين (melekeyni), الملائكة (melâiketü) şeklinde 88 defa kullanılmıştır. Bunlardan ملك (melekün) kelimesi müfret olarak 12 si mekkî olmak üzere 13 ayette; tesniye olarak biri mekkî iki ayette ; الملائكة (melâiketü) şeklinde çoğul olarak ise 40'ı mekkî olmak üzere toplam 73 yerde zikredilir. (Abdülbaki, tsz: 674-676). Ayrıca Kur'an-ı Kerim'de melek kelimesini karşılayan Cebrail, Mikail, Harut ve Marut gibi bir takım özel kavramlar da vardır ki, bunlar ilerde özel bir başlık altında incelenecektir.

Melek kelimesinin geçtiği ayetler Mekkî ve Medeni olarak tasnif edildiğinde Mekkî ayetlerdeki kullanımın medeni ayetlerdekine göre daha fazla olduğu görülmektedir. Bunun nedeni Mekke döneminde melek inancını Kur'an ışığında belirleme çabasıdır. Çünkü muhatap alınan toplumda öncelikle iman esasları içerisinde yer alan melek inancını bütün yönleriyle ortaya koymak ve meleklerin ne olup ne olmadıklarını belirlemek gerekir. Bu nedenledir ki melek kavramının mekkî ayetlerdeki kullanım şekline baktığımızda genellikle cahiliye dönemi melek inancı üzerinde durulduğu, geçmiş kavimlerden örnekler verilerek müşriklerin melekler hakkında sahip oldukları düşüncelerinin yanlış olduğunun ortaya konulduğu, bununla beraber meleklerin Allah karşısında nasıl bir konuma sahip oldukları ve insanın meleğe bakış açısının nasıl olması gerektiği gibi konuların inanç düzeyinde ele alındığını görmekteyiz. Çünkü melekler iman esasları içerisinde ikinci sırada yer alır. Kur'an'da Allah'a imandan sonra, meleklerle daha sonra da kitaplara ve peygamberlere iman etme zikredilmiştir. Buna göre Allah'a imandan sonra inanılacak ilk varlık meleklerdir (Özbek, 1990: 301). Çünkü melekler “vahiy ve peygamberliği görülmeyen melekût âleminde görülen varlık ve insanlık âlemine nakleden Allah'ın elçileri bu kâinatın nizâmını yine Allah'ın emriyle sağlayan ilahi vasıtalar ve insanlara iyiliği ilham eden nurani ve ruhani varlıklardır” (Özbek, 1990: 301). Diğer bir ifadeyle melek Allah ile insanlar arasında haberleşmeyi sağlayan yegâne varlıktır (Özbek, 1990: 301).

Aslında Allah ile insan arasında temas ve iletişim kurmanın birçok yolları vardır. Belki en iyisi Allah'ın insan şeklinde ortaya çıkması olabilirdi. Fakat bunun taşıdığı sakıncalardan ötürü İslam böyle bir inancı kesinlikle reddetmiştir (Hamidullah, 1996: 70-71). Muhammed Hamidullah bu yazının devamında Allah insan iletişimde rüya, ilka, ilham gibi bir takım alternatifleri saydıktan sonra en güvenilir ve yanılmaz olanın vahiy olduğunu bildiriyor ve şöyle devam ediyor:

“İnsanla yaratan arasındaki temasın en yüksek derecesine bu haberleşmenin en güvenilir ve en yanılmaz olanına Hz. Muhammed vahiy adını vermiştir. Bu basit bir ilham değildir. Aksine Allah tarafından insana yapılan hakiki bir açıklama semavi bir iletişimdir. İnsan maddedir. Buna karşılık Allah ruhun da ötesinde en üsttedir. Demek ki insanla doğrudan her türlü maddi temas imkânının çok çok ilerisindedir. Onunla hiçbir maddi temas mümkün değildir. Onun için kelime anlamı haberci demek olan bir melek, göksel bir haber taşıyıcı aracılık yapar. Yani ilahi mesajı Allah'ın insan memuruna, peygamberine ulaştırma kanalı vazifesi görür” (Hamidullah, 1996: 69-71).

Böylelikle biz Allah'ın vahyini ve onun yüce peygamberlerinin varlığını ancak Allah'ın melekleri sayesinde öğreniriz. Çünkü peygamber olacak şahıs da peygamberliğini ancak Allah'ın melekleri ile öğrenmektedir. Bundan dolayı peygamberlere inanmadan önce onlara peygamberliği getiren meleğin varlığına inanmak lazımdır. Bunun için meleğin varlığına iman peygamberlere iman demektir (Aydın,A., 2000: V, 52).

Hiz. Peygamber, hadislerinde melekleri iman esasları içerisinde Allah'a imandan sonra ikinci sıraya yerleştirmiştir. Ebu Hureyre'nin rivayet ettiği bir hadiste, insan suretinde Hiz. Peygamberin meclisine gelen Cibril Hiz. Peygambere 'iman nedir' diye sorduğunda 'İman, Allah'a, Allah'ın meleklerine, kitaplarına, Allah'a kavuşmaya ve peygamberlerine bir de son dirilmeye inanmaktır' şeklinde cevap almıştır (Buhari, 1993: I, 27-28).

şu ayetlerde de meleklerin iman esasları içerisinde ikinci sırada zikredildiğini gormekteyiz:

أَمَنَ الرَّسُولُ بِمَا أُنزِلَ إِلَيْهِ مِنْ رَبِّهِ وَالْمُؤْمِنُونَ كُلٌّ آمَنَ بِاللَّهِ وَمَلَائِكَتِهِ وَكُتُبِهِ وَرُسُلِهِ لَا تُفَرِّقُ بَيْنَ أَحَدٍ مِنْ رُسُلِهِ وَقَالُوا سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا غُفْرَانَكَ رَبَّنَا وَإِلَيْكَ الْمَصِيرُ

"Peygamber ve inananlar, ona Rabb'inden indirilene inandı. Hepsi Allah'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine inandı. 'Peygamberleri arasından hişbirini ayırt etmeyiz. İşittik, itaat ettik. Rabbimiz! Affını dileriz, dñnüş Sanadır' dediler"(el-Bakara, 2/285).

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا آمِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَالْكِتَابِ الَّذِي نَزَّلَ عَلَى رَسُولِهِ وَالْكِتَابِ الَّذِي أَنْزَلَ مِنْ قَبْلُ وَمَنْ يَكْفُرْ بِاللَّهِ وَمَلَائِكَتِهِ وَكُتُبِهِ وَرُسُلِهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَقَدْ ضَلَّ ضَلَالًا بَعِيدًا

"Kim Allah'ı, meleklerini, kitaplarını, peygamberlerini ve ahiret gününü inkâr ederse o uzak bir sapıklığa düşmüştür" (en-Nisâ, 4/136).

İngiliz yazarlardan Macdonald, meleklerin genellikle Allah'a imandan sonra ikinci sırada zikredilmesini şöyle değerlendirmektedir: "Hem Kur'an, hem de hadiste meleklerin peygamberlerden önce zikredildikleri pek çok yerler vardır. Bunun da cevabı şudur: Bu başta gelme onların varlıkta daha önce olmalarından yahut varlıkları daha gizli (ahfa) olduğundan, onlara imanı daha fazla kuvvetlendirmek mecburiyetinden ileri gelmiştir" (Macdonald, 1997: VII, 664).

O halde peygamberlere ve onlara indirilen semavi kitaplara inanmadan önce, onlara peygamberliği getiren, vahyi ve kitapları indiren meleklerin varlığına kesin olarak inanmak lazımdır. Bu bakımdan meleklerle iman, peygamberlere iman demektir. Melekleri inkâr ise, peygamberliği de inkâr sayılır. İşte bu sebeptendir ki, meleklerle iman esasları arasında, Allah'a iman'dan sonra yer almıştır (Aydın, 1980: 174).

5.2. Meleklerin Ontolojik Konumu

Ontoloji varlık bilimi demektir. Temel sorunu varlık ya da varoluş ile bunların temel kategorilerinin araştırılmasıdır. Daha özel bir tanımla ontoloji hangi varlık kategorilerinin daha temel olduğunu kısacası, varoluş sürecini varlık nedir, varoluş nedir, bir nesnenin özellikleri veya ilişkileri nedir ve bunlar nesneyle nasıl ilişkilidir gibi sorularla açıklamaya çalışan felsefi bir disiplindir (Akarsu, 1975: 177-178). Bu bağlamda çalışmamızın bu bölümünde var eden ve var edilen tasnifinde, meleklerin nasıl bir konuma sahip olduğunu diğer bir ifadeyle Kur'an-ı Kerim'in melekleri varlık hiyerarşisinde hangi konuma yerleştirdiğini incelemeye çalışacağız.

Varoluş sürecinde iki kavramla karşılaşırız. Bunlardan birincisi var eden, ikincisi ise var edilendir. Bu süreci Kur'an eksenli incelediğimizde var eden Allah, var edilen ise bütün mevcudâtır. Var edenle var edilen arasındaki bu ilişkiyi melekler açısından değerlendirdiğimizde ise 'var eden Allah', 'var edilen ise meleklerdir'.

Kur'an'a göre Allah, yegâne yaratıcıdır. "O, ezeli ilmiyle bilip, dilediği her şeyi sonsuz güç ve kudretiyle yaratmıştır. Evrende O'nun yaratmadığı hiçbir şey yoktur.

Çünkü her şeyin yaratıcısı, yokluktan varlık âlemine geçireni O'dur. Yani mahlûkatı yaratıp vareden onların mâliki ve Rabbidir. Rab'lık yaratmayı gerektirmektedir. Zira rubûbiyyetin en başta gelen vasfı, yaratmadır. Yaratana da elbette yarattıklarının mâliki, seyyidi (efendisi), idarecisi, terbiye edicisi ve nimet vericisidir" (Demirci, 2003: 41). Kısacası "en büyük sevgi, en büyük korku ve saygı, her türlü övgü ve yüceltme ile ibadete hak sahibi demek olan mâbutluk ancak Allah'a mahsustur" (Elmalılı, tsz: X,80).

Melekler ise Allah'ın mükerrem kullarıdır. Rablerini hamd ile tesbih eden (eş-Şûrâ, 42/5), yalnızca ona secde eden (el-A'raf, 7/206), ondan emir almadan konuşmayan onun emri ile hareket eden (el-Enbiyâ, 21/27), Rabb'ine kulluk etmekten kibirlenmeyen (el-A'raf, 7/206), Allah'ın lütuf ve ihsanına mazhar olmuş kullardır (el-Enbiyâ, 21/26). Diğer bir ifade ile "melekler, kendilerini gönderenin emrini yerine getiren, kendileri için değil Allah için çalışan ona itaat ederek saf tutan ve tesbih eden ikram olunmuş kullardır" (Erbaş, 1992: 161).

Kur'an-ı Kerim'de meleklerin var edildiği, var edene karşı sorumlu oldukları ve varedenin emirlerini sorgusuz sualsiz yerine getiren, ona isyan etmeyen varlıklar oldukları vurgulanmaktadır. Diğer taraftan meleklerin nasıl ve hangi maddeden yaratıldığı, fiziki özellikleri, nerede yaşadıkları, sayıları gibi insanlarca en fazla merak edilen birçok konu bu ayetlerde mevzu bahis dahi edilmemiştir. Çünkü Kur'an bilimsel bir kitap değildir. Amacı insanlara ansiklopedik bilgiler vermek değildir. Onun "hedefi sapıtan insanları hidayete sevk etmektir" (Cerrahoğlu, 1998: 166). Bu nedenle "Kur'ân hâdiselerin teferruatını değil, kendi gayesine uygun ve insanların müşterek dertleri olan yönleri seçer" (Cerrahoğlu, 1998: 172). Melekler bahsi de bu kapsamda değerlendirilmelidir. Kur'an'daki bir çok ayete baktığımızda meleklerle, müşrikler tarafından uluhiyet vasfının yakıştırıldığı, bu nedenle meleklerin sıkça kul olarak anıldıkları, onların ilah olamayacakları zira kul olmanın ilahlığa engel olduğu bildirilir (Pak, 1999: 61-62)

"Rahman çocuk edindi dediler. Hâşâ; hayır, melekler şerefli kılınmış kullardır"(el-Enbiyâ, 21/26).

"Ama inkârcılar O'na çocuk isnat ettiler. İnsan gerçekten apaçık nankördür. Demek O yarattıkları arasından kızları kendisine alıp da oğulları size verdi öyle mi" (ez-Zuhruf, 43/15-16)?

"Mesih de, gözde melekler de Allah'a kul olmaktan asla çekinmezler. Kim O'na kulluktan çekinir ve büyüklük taslarsa, bilsin ki, O, hepsini huzuruna toplayacaktır"(en-Nisa, 4/172).

Bu ayetlerin ilk muhatap olan Cahiliye Arapları Kur'an-ı Kerim'in aksine melekleri Allah'ın kızları olarak düşünüyorlar ve Allah katında şanlı şefaâtçileri olarak kabul ediyorlardı. Hatta daha ileri giderek melekleri ilahlaştırıyorlar ve heykellerini yaparak onlara tapıyorlardı (İbni esir, 1985: I, 67- 68).

Çünkü tevhit inancından uzaklaşan cahiliye Arapları "Allah'ı mahlûklara kıyas edip de ona çocuk isnat etmek istediklerinde, meleklerden başka ona verecek kimse bulamadılar. Bu şehzadeler ve sultanlarla, ona yaklaşacaklarını, bunların şefaâtlerine nail olacaklarını sandılar" (Suat Yıldırım, 1997: 341). Bu nedenle putperest Araplar melekleri Allah'ın bir kulu olarak değil, bir mabut olarak gördüler ve ona kullukta bulunmaya başladılar. İbni Abbas (ra) "birtakım insanlar Allah'a oğullar ve kızlar uydurdular. Allah'ın doğduğunu ve doğurduğunu hayal ettiler ve bu şekilde Allah'tan doğmuş erkek ve dişi ilahlar uydurdular ve bunları Allah'ın kızları ve oğulları diye ilah cinsinde sayıp mabut edindiler" (Elmalılı, tsz: III, 480) diyerek müşriklerin melek inancının tevhitte şirke, kulluktan mabutluğa kayış sürecini dile getirmiş ve ilk aşamanın da Allah'a çocuk isnat etme olduğunu vurgulamıştır. Çünkü Allah'ın çocuğu

olduğunu kabul etmek ona bir nevi ilah olma özelliğini verme ve yine bu çocuğunda tapınmaya layık olduğu düşüncesini otomatik olarak akla getirmektedir (Pak, 1999: 151)

Diğer taraftan, ‘melekler Allah’ın kızlarıdır’ diyen Araplar, ‘Allah meleklerin meydana gelmelerinin vacip ve zorunlu bir sebebidir’ diyorlar, ona bundan dolayı valid (baba) adını veriyorlardı (Razi, 1981: XXVIII, 262). Allah valid olarak nitelendirilince meleklerde onun çocuğu ve dolayısıyla şehzade makamında bir tanrı oluyorlardı (Pak, 1999: 62). Bu durumda müşrik inancında iki tanrı ön plana çıkmaktaydı. Bunlardan birincisi Allah, diğeri ise onun evladı olarak gördükleri yarı tanrısal bir varlık olan ‘melekler’...

Müşrikler iki tanrılı bir hayat düşündüklerinde, bu kâinatın nizam ve intizamının bu kadar düzenli olmayacağını çok iyi biliyorlardı. Bu nedenle ilah olarak gördükleri Allah ile melekler arasında ast üst ilişkisi düşünmüşler ve şöyle bir görev taksimi yapmışlardır: “Melekler kâinatın asıl yaratıcısı değildir. Onlar büyük yaratıcı Allah’ın çeşitli işlerle görevlendirdiği yardımcılar ve yaratıklar ile Allah arsında aracı varlıklardır. Evrenin asıl yaratıcısı ise Allah tır” (Ateş, tsz: XIII, 171).

Meleklerin varlık hiyerarşisindeki yerlerini belirleme açısından Kur’an’da zikredilen ve müşriklerin melekler hakkında sahip oldukları diğer bir düşünceyi dile getiren şu ayetler dikkat çekicidir:

“Dediler ki: ‘Ey kendisine Kur’ân indirilen (Muhammed)! Sen mutlaka bir mecnumsun’ Eğer peygamberlik davanda doğru kimselerdensen, bize melekleri getirmeliydin” (el-Hicr, 15/6-7).

“Şöyle dediler: ‘Bu ne biçim peygamber ki, yemek yer, sokaklarda gezer? Ona, beraberinde bulunup uyaran bir melek indirilseydi ya” (el-Furkan, 25/7).

Bu ayetlerden, müşriklerin bir beşer olan Hz Muhammed’in risaletini kabul etmedikleri anlaşılmaktadır. Bunun sebebi ise Hz. Muhammed’in yemek yeme, uyuma, gezme, dinlenme gibi beşeri özelliklere sahip bir varlık olmasıdır. Bu nedenle müşrikler kendilerine yol gösterecek kimsenin insani vasıflara sahip bir varlık olamayacağını bu itibarla Allah katında sözü geçer şefaât eder kabul ettikleri beşerden daha itibarlı ve üstün bir varlık olarak kabul ettikleri meleklerin, kendilerine peygamber olarak gelmelerini ya da peygamberin risaletine şahit (kefil) olmalarını istiyorlardı (el-Hicr, 15/7; el-Furkan, 25/7). Ancak Kur’an meleğin elçi olarak insanlara gönderilmesinin imkânsız olduğunu, her millete kendi cinsinden peygamber gönderileceğini bildirmekte bununla beraber onların düşüncelerini ret amaçlı melek gelse dahi insan suretinde geleceğini beyan etmektedir (el-En’âm, 6/8-10).

Bu bilgiler ışığında şöyle bir değerlendirmeye gitmek mümkündür: Cahiliye inancında olduğu gibi, melekleri Allah’ın kızları olarak kabul etme, meleklerin yaratılmasını değil doğmasını kabul etmek demektir. Bu bağlamda Müşrik Arap inancına göre melekler var edilen değil Allah’tan doğan, onun gibi tanrısal özelliklere sahip, şehzade makamında yarı tanrısal bir varlık olup Allah’ın yardımcısıdır. İslam inancında ise “melekler kendilerine gönderenin emrini yerine getiren, kendileri için değil, Allah için çalışan ona itaat ederek saf tutan ve tesbih eden ikram olunmuş kullardır” (Erbaş, 1992: 161).

Konuyu özetlemek gerekirse; İslamiyet, cahiliye dönemi Arap toplumunun melek inancında büyük değişiklikler meydana getirdi. “Meleklerin varlık hiyerarşisindeki yerlerini belirledi. Onları görevlerine göre kendi aralarında çeşitli kısımlara ayırdı. Böylece universal varlık hiyerarşisi içinde bir melek hiyerarşisi de kurulmuş ve melekler tanrılık vasfını kaybetmiş oldu. Ve insandan farksız bir konumda sadece Allah’ın bir varlığı olarak kabul edildi. Artık onlar da insanlar gibi Allah’a

ibadet etmek için yaratılmış tanrı kulları oldular” (İzıtsu, tsz: 19-20). Nitekim Kur'an-ı Kerim'de “*Ne Mesih, Allah'a kul olmaktan çekinir, ne de (Allah'a) yaklaştırılmış melekler. Kim O'na kulluktan çekinir ve büyüklük taslarsa bilsin ki O, onların hepsini kendi huzuruna toplayacaktır*” (en-Nisâ, 4/172) buyrularak meleklerin Allah'a kul olmaktan çekinmeyecekleri vurgulanmaktadır.

5.2. Meleklerin Gündeme Geliş Nedenleri

Kur'an-ı Kerim'de meleklerle alakalı ayetler dikkatle incelendiğinde bu ayetlerde müşrikler tarafından meleklerle uluhiyyet vasfının yakıştırıldığı bu nedenle meleklerin sıkça kul olarak anıldığı görülmektedir. İlgili ayetlerde meleklerin var edildikleri var edene karşı sorumlu oldukları ve var edenin emirlerini sorgusuz sualsiz yerine getiren ona isyan etmeyen varlıklar oldukları tahşidatla vurgulanmaktadır. Çünkü bu ayetlere ilk muhatap olan cahiliye dönemi Arap toplumu melekleri Allah'ın bir kulu olarak kabul etmekten ziyade onları Allah'ın kızları olarak düşünüyorlar ve Allah katında şanlı şefaâtçileri olarak kabul ediyorlardı. Hatta daha ileri giderek melekleri ilahlaştırıyorlar ve heykellerini yaparak onlara tapıyorlardı (İbn-i Kesir, 1985: I, 67-68).

فَرَأَيْتُمُ اللَّاتَ وَالْعُزَّىٰ * وَمَنَاةَ الثَّالِثَةَ الْأُخْرَىٰ * أَلَكُمُ الذَّكَرُ وَلَهُ الْأُنثَىٰ

“*Lat ve Uzza'ya ve diğer üçüncüsü Menat'a ne dersiniz. Erkek size de dişi ona mı*” (en-Necm, 53/19-21)?

إِنَّ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ لَيَسْمُؤْنَ الْمَلَائِكَةَ تَسْمِيَةً الْأُنثَىٰ * وَمَا لَهُمْ بِهِ مِنْ عِلْمٍ إِنْ يَتَّبِعُونَ إِلَّا الظَّنَّ وَإِنَّ الظَّنَّ لَا يُغْنِي مِنَ

الْحَقِّ شَيْئًا

“*Âhirete inanmayanlar, meleklerle dişilerin adlarını takıyorlar.*

Onların bu hususta bir bilgileri yoktur. Sadece zanna uyuyorlar. Zan ise haktan hiçbir gerçek kazandırmaz” (en-Necm, 53/27-28).

وَجَعَلُوا الْمَلَائِكَةَ الَّذِينَ هُمْ عِبَادُ الرَّحْمَنِ إِنَاثًا أَشْهَدُوا خَلْقَهُمْ سَتُكْتَبُ شَهَادَتُهُمْ وَيُسْأَلُونَ

“*Rahmân'ın kulları olan melekleri dişi saydılar. Onların yaratılışlarına mı şahit oldular ki böyle hüküm veriyorlar? Şahitlikleri yazılacak ve bundan sorulacaklardır*” (ez-Zuhruf, 43/19).

Diğer taraftan Hristiyanlar da müşrikler gibi, meleklerle Rab edinecek derecede tazimde bulunuyorlardı. Böylelikle Hz İsa'yı tanrılaştırdıkları gibi melekleri de ilahlaştırıyorlardı (Taberi, 2001: IX, 424-425).

Kur'an-ı Kerim, melekler ve Hz. İsa hakkındaki bu yanlış düşüncelere karşı hem İsa'nın, hem de meleklerin, Allah'ın kulları olduklarını, bu itibarla meleklerin de İsa gibi Allah'a kulluk etmekten kaçınıp kibirlenemeyeceklerini beyan ederek Allah'ın birliğini vurgulamakta ve buna da meleklerin şahit olduklarını bildirmektedir (Taberi, 2001: IX, 424-425).

“*Mesih de, gözde melekler de Allah'a kul olmaktan asla çekinmezler. Kim O'na kulluktan çekinir ve büyüklük taslarsa, bilsin ki, O, hepsini huzuruna toplayacaktır*”(en-Nisâ, 4/172).

“*Allah, melekler ve adaleti yerine getiren ilim sahipleri, O'ndan başka tanrı olmadığına şahitlik etmişlerdir. O'ndan başka tanrı yoktur, O güçlüdür, Hâkim'dir*” (Ali-İmran, 3/18).

“Size melekleri, peygamberleri Rab olarak benimsemenizi emretmesi de yaraşmaz. Siz Müslüman olduktan sonra, size inkâr etmeyi mi emredecek”(Ali-İmran, 3/80) ?

Kur'an-ı Kerim'de meleklerin ilah olmadıkları ve kesinlikle de olamayacakları beyan edilmekle beraber, ontolojik açıdan hangi konumda oldukları da bizlere bildirmektedir.

Kur'an-ı Kerim'e göre melekler müşriklerin düşündükleri gibi Allah'ın çocukları değil, bilakis ikram olunmuş kullardır. Onlar Allah'tan önce söz söylemezler, ancak onun emriyle hareket ederler (el-Enbiyâ, 21/26-27). Diğer bir ifadeyle “melekler kendilerine gönderenin emrini yerine getiren, kendileri için değil Allah için çalışan ona itaat ederek saf tutan ve tesbih eden kullardır” (Erbaş, 1992:161).

“Yerde ve göklerdeki kimseler de, gölgeleri de, sabah akşam, ister istemez Allah'a secde ederler”(er-Ra'd, 13/15).

“Göklerde ve yerde ne varsa O'nundur. Katında olanlar O'na kulluk etmekten çekinmezler ve usanmazlar”(el-Enbiyâ, 21/19).

Allah-u Teala bu ayetlerle, göklerde ve yerde bulunan varlıkların hükümdarlığının kendisine ait olduğunu, katında bulunan meleklerin ona ibadetten geri durmadıklarını beyan etmekte; kendisine eş ve çocuk isnat ederek onu layık olmadığı sıfatlarla nitelendiren kafirlerin de mutlaka cezalandırılacağını haber vermektedir (Taberi, 2001: XVI, 245).

5.3. Meleklerin Nitelikleri

Bu bölümde, ayet ve hadisler ışığında fizikötesi varlıklar olan meleklerin ne gibi özelliklere sahip oldukları incelenecektir.

5.3.1. Gözle Görülemeyen, Çeşitli Şekillere Girebilen Varlıklardır

Melekler nurdan yaratılan¹ ruhani, manevi ve latif varlıklar (Özbek, 1990: 303; Akseki, 1980: 74; Akseki, 1980: 74; Kılavuz, 2006: 302), oldukları için kendilerine mahsus olan mahiyetleri, insan gözüne görünmelerine engel teşkil etmektedir. Çünkü insan –genel olarak- melekler gibi nurani latif varlıkları görebilecek şekilde yaratılmamıştır (Aydın, A.A., tsz:403; Akseki, 1980: 74). Zira “maddi cisimlerle olan duyuları sınırlı varlıklar, yüksek ruhsal varlıkları göremezler. Latif âlemle kesif âlem arasında maddesel bir görüşme olamaz. Ancak latif kesifle veya kesif latife dönüşünce yani iki varlıktan biri diğerinin düzeyine girince o zaman ikisi arasında görüşme olur. Latifin kesife dönüşmesi meleğin insan kılığına girmesi, kesifin latife dönüşmesi de insanın beşerlik duygularını unutup meleklik haline yükselmesiyle olur” (Ateş, tsz. XIII, 181-182). Bu nedenledir ki beşer, meleği hakiki hüviyeti ile görmeye güç yetiremez. Aksi halde yıldırım çarpmaktan daha müthiş bir şekilde helak olur (Elmalılı, tsz: III, 389; Arslan, 1984: IV, 528).

Kur'an-ı Kerim'de meleklerin, peygamberlere ve insanlara zaman zaman göründükleri bildirilmektedir. Bu ayetlerden biri Tekvir suresinde yer almaktadır. Bu

¹ Kur'an-ı Kerim'de cinlerin ve şeytanların ateşten yaratıldığı bildirilirken (es-Sad, 38/76) meleklerin hangi maddeden yaratıldığı hususunda herhangi bir malumat yoktur. Ancak İslam inancına göre, melekler nurdan yaratılmış varlıklardır. Meleklerin nurdan yaratıldığının delili ise, Aişe (rah) kanalıyla rivayet edilen Rasulullah'ın şu hadisidir: “Melekler nurdan yaratıldı. Cinler de alevli bir ateşten yaratıldı. Âdem ise size anlatılan o şeyden yaratıldı” (Müslim, 1992: III, 2294).

ayette وَلَقَدْ رَآهُ بِالْأُفُقِ الْمُبِينِ ‘Andolsun (Muhammed) onu apaçık ufukta görmüştür’ (et-Tekvir, 81/23) denilmekte, Necm suresinde geçen şu ayetlerde ise tekfir suresindeki görme olayı detaylı bir şekilde anlatılmaktadır:

عَلَّمَهُ شَدِيدُ الْقُوَى * ذُو مِرَّةٍ فَاسْتَوَى * وَهُوَ بِالْأُفُقِ الْأَعْلَى * ثُمَّ دَنَا فَتَدَلَّى * فَكَانَ قَابَ قَوْسَيْنِ أَوْ أَدْنَى * فَأَوْخَى إِلَى عَبْدِهِ مَا أَوْخَ * مَا كَذَبَ الْفُؤَادُ مَا رَأَى * أَفَتُخَاوِنُوهُ عَلَىٰ مَا يَرَى * وَلَقَدْ رَآهُ نَزْلَةً أُخْرَى * عِنْدَ سِدْرَةِ الْمُنْتَهَى

“Ona, çetin kuvvetlere sahip ve güçlü olan Cebrail öğretmiştir;

En yüksek ufukta iken doğruluvermiş.

Sonra yaklaşmış ve inmiştir.

Araları iki yay aralığı kadar veya daha da yakın oldu” (Necm, 6-9).

“And olsun ki o, Cebrail'i sınırın sonunda başka bir inişinde de görmüştür”(en-Necm, 53/5-14).

Bu ayetlerde Hz. Peygamber'in Cebrail'i gördüğü bildirilmekte, ancak Cebrail'i nasıl ve ne şekilde gördüğüne dair herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Hadislerde de Allah Rasulü'nün Cebrail'i asli hüviyeti ile görüp görmediği netlik kazanmamıştır. Hz. Aişe'den nakledilen bir hadiste Allah Rasulü'nün Cebrail'i bulut içinde gördüğü bildirilmekte ancak gördüğü bu manzaranın Cebrail'in asli hali olup olmadığı hakkında bir ayrıntıya yer verilmemektedir (Müslim, 1992: II, 1420).

“Allah Rasulü Akabe'den üzüntülü bir şekilde ayrıldı. Ne yapacağını bilmez bir haldeyken, bir bulutun kendisini gölgelendirdiğini fark etti. Başını kaldırıp baktığında bulutun içerisinde Cebrail'i gördü. Cebrail O'na şöyle sesleniyordu: Şüphesiz Allah senin kavminin bana ne söylediğini ve sana nasıl cevap verdiğini işitti ...” (Müslim, 1992: II, 1420). İbn-i Abbas'tan rivayet olunan diğer bir hadiste ise, Allah Rasulü'nün Cebrail'i gördüğünde, gördüğü manzara karşısında dayanamayıp, düşüp bayıldığı, Cebrail'in ise insan suretine girerek Hz. Peygamber'i ayılttığı haber verilmektedir (Buhari, 1993: III, 1181).

İşte Hz. Peygamber'in Cebrail'i asli hüviyeti ile gördüğünü kabul edenlerin delili bu hadislerdir. Hz. Aişe'den rivayet olunan hadisin şerhinde Ahmet Davudoğlu Cebrail'in, Hz. Peygamber'e ekseriyetle sahabeden Dihye suretinde görüldüğünü, bununla beraber Hz. Peygamber'in, Cebrail'i asli hüviyeti ile iki defa gördüğünü söylemiştir (Davudoğlu, 1983: X,84).

Ancak yukarıda ifade etmeye çalıştığımız gibi insan duyuları maddi cisimlerle sınırlı oldukları için, yüksek ruhsal varlıkları göremezler (Ateş, tsz. XIII, 181-182). Çünkü nurâni bir varlığın, 'aslında' suret yoktur. Eğer surete girerse asıl hilkatinden ayrılarak farklı bir şekle girmesi söz konusu olur. Diğer taraftan insan gözü metafizik bir varlığı soyut hali ile görebilecek şekilde yaratılmamıştır. Eğer latif bir varlık, insan tarafından görünebiliyorsa, bu varlık surete bürünmüş; ya da kesif olan latifin düzeyine çıkmış demektir (Ateş, tsz. XIII, 181-182). Bu bağlamda ayet ve hadislerde ifade edildiği gibi Hz. Peygamber, Cebrail'i görmüştür. Ancak gördüğü bu manzara Cebrail'in asli hali olup olmadığı net değildir. Bu hususta nasslarla sabit net bir delil yoktur.

Asli hilkati ile insan tarafından müşahade edilemeyen bu varlıklar, bilinen veya meçhul bir insan suretinde ya da bir takım cismani şekillere temessül ederek görünebilirler (Özbek, 1990: 318). İnsan, bu durumda bile farklı şekillerde kendine görünen bu varlıkların 'melek' olduğunu bilemez (Buhari, 1993: III, 1177).

Kur'an-ı Kerim'e baktığımızda Hz. İbrahim'e gelen ve kızarmış buzağıya el uzatmayan kimselerin (Hûd, 11/69; el-Ankebut, 29/31-33), Hz. Lut'a gelen güzel

görünümlü kimselerin (el-Ankebut, 29/31-33), Hz. Davud'a yüksek duvardan atlayarak gelen (Sâd, 38/21-22) ve Hz. Meryem'e tastamam bir insan suretinde görünen kimsenin (Meryem, 19/17-19) melek olduğu halde Peygamber'de dahil orada bulunan hiç kimse tarafından tanınmadığı anlaşılmaktadır. Ancak Peygamberler bir takım emarelerle, kendilerine gelen kimselerin melek olduklarını anlamışlardır.

Yine, Cibril hadisi diye bilinen iman, islam ve ihsan kavramlarının açıklandığı rivayette Cebrail'in elbisesi çok beyaz, saçları çok siyah, üzerinde sefer alameti gözükmeyen biri olarak geldiği, o toplumda bulunan herkesin onu gördüğü halde Hz. Peygamber'den başka hiç kimsenin onu melek olarak bilmediği de rivayetler arasındadır (Buhari, 1993: I,27-28).

Bu konuda Ebu Seleme'nin Hz. Aişe'den naklettiği bir hadiste de Hz. Peygamber: 'Ya Aişe bu Cibril'dir, sana selam veriyor' dediği; Aişe (rah) da 'Allah'ın selamı rahmeti ve bereketi onun üzerine olsun, Senin gördüğünü ben göremiyorum' dediği bildirilmektedir (Buhari, 1993: III, 1177).

5.3.2. Kanatları Olan Güçlü Kuvvetli Varlıklardır

Kur'an-ı Kerim'de meleklerin fiziki özellikleriyle alakalı en net tasvir Fâtır suresinde geçmektedir: Bu ayetlerde meleklerin ikişer, üçer ve dörder kanatlı varlıklar olduklarından söz edilir.

الْحَمْدُ لِلَّهِ فَاطِرِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ جَاعِلِ الْمَلَائِكَةِ رُسُلًا أُولَى أَجْنَحَةٍ مِّثْنَى وَثُلَاثَ وَرُبَاعَ يَرِيدُ فِي الْخَلْقِ مَا يَشَاءُ إِنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ

"Gökleri ve yeri yoktan var eden; melekleri ikişer üçer, dörder kanatlı elçiler yapan Allah'a hamdolsun. O, yaratmada dilediği kadar artırır. Şüphesiz Allah her şeyi yapabilmendir" (Fâtır, 35/1).

Bu ayette zikredilen 'kanat' kavramının mahiyeti hususunda müfessirler muhtelif görüşler ileri sürmüşlerdir. Bazı müfessirlere göre kanat kelimesi hakikat anlamında kullanılmış olup, meleklerin ulaşımını sağlayan bir vasıta. Kimilerine göre ise mecaz yollu bir kullanım olup bu varlıkların engelleri süratle ve kolayca aşma gücünü ifade etmek üzere kullanılmış bir terimdir (Komisyon, 2007: IV, 448). Ancak ayet ve hadislerden kanat kelimesinin meleklerle izafe edildiğinde gerçek anlamda mı, yoksa mecaz yollu bir kullanım mı olduğu hususunda net bir delil yoktur. Diğer bir ifadeyle, ayete yer alan 'ecniha' (أَجْنَحَةٍ) kelimesi muhkem nitelikte mi yoksa müteşâbih mi olduğu tam olarak ortaya konmamıştır. Bu nedenle konunun daha iyi anlaşılabilmesi için muhkem ve müteşâbih kavramlarını kısaca açıklayalım. Elbette muhkem ve müteşâbih kavramlarının birçok tarifi vardır. Ancak konumuza ışık tutması ve bu kavramların etraflıca açıklanması bakımından şu tanımları vermek yerinde olacaktır.

"Bir söz, beşeri alana ait bir olguyu, durumu veya nesneyi anlatıyorsa, o söz muhkem niteliktedir. Zira 'sözün anlattığı' ile 'sözden anlaşılan' birbiriyle örtüşmekte; buna paralel olarak, sözü işitenin zihninde o sözün delalet ettiği olguya uygun bir imge oluşmaktadır. Aynı söz, beşeri algı ve tasavvur alanının dışındaki bir olguyu anlatmak üzere kullanıldığında ise, 'sözün anlattığı' ile 'sözden anlaşılan' birbiriyle örtüşmeyecek; o sözü işitenin zihninde, yine şahadet alanına ait olan ve o sözün kendisi için vazedildiği olguya karşılık gelen bir imge oluşacaktır. Bu durumda, zihinde beliren imge, o söz ile anlatılmak istenen olgunun muhkem bir karşılığı değil sadece müteşâbih (çağırıştırıcı, andırıcı) bir karşılığı olacaktır" (Pak, 2010: 25).

Bu şekilde ayette yer alan 'kanat' (أَجْنَحَةٍ) kelimesinin zihinde beliren muhkem nitelikteki ilk anlamını kabul eden kimi müfessirler 'Allah, Cebrail'in kanatlarını 600

olarak yaratmıştır ve bu kanatların her birisinin arasını da doğu ile batı arası kadar bir uzaklıkta kılmıştır' diyerek kanat kelimesini somutlaştırmakta hatta kanatların meleklerin ulaşımını sağlayan bir araç olduğu düşüncesini benimsemektedirler (İbn-i Kesir, 1998: VI, 471; Kurtubi, 2006: XVII, 341).

Diğer taraftan ayette yer alan 'kanat' kelimesini müteşabih olarak kabul edenlere göre 'kanat', meleklerin bir cihetini (yönünü) ifade eder. Bununla, Allah tarafından meleklerle verilen güç, kuvvet ve nimet kastedilir (Razi, 1981 :XXVI, 3). Diğer bir ifade ile 'kanat' meleğin yaratılış gayesi ve nurani mahiyeti ile bağdaşmayan vaziyetlerini en süratli bir şekilde yerine getirmelerine delalet eden manevi bir kanat, bir kuvvet ve iktidar sembolüdür (Aydın, tsz: V, 173).

Kısacası, müfessirler kanat kelimesinin meleklerle izafe edildiğinde ne anlama geldiği hususunda ittifak halinde değildirler. Bazı müfessirler ayette geçen kanat kelimesini muhkem nitelikli anlarken; bazıları ise müteşabih bir anlam yükleyerek kanat kelimesini meleklerin görevlerini yerine getirmedeki bir ciheti (yönü) olarak kabul etmişlerdir. Böyle ihtilaflı bir konuda, İbn Aşur'un şu sözünü söyleyerek konuyu sonlandırmak yerinde olacaktır:

"Ayette geçen 'meleklerin kanatları' ifadesi bazı olaylarda ve Hz. Peygamber (sav) bazı hadislerinde olduğu gibi gerçek anlamda kullanılıyor olabilir. Bununla beraber kanat meleklerin semâya inip çıkmalarını ifade eden bir güç de olabilir. Ancak hangi görüşün doğru olduğunu ancak Allah bilebilir (İbn Âşur, 1984: XXII, 249).

5.3.3. Çok Hızlı Hareket Edebilen Süratli Varlıklardır

Meâriç suresindeki '*O derecelerin sahibi Allah'tandır. Melekler ve Ruh da oraya bir günde yükselip çıkar ki mesafesi (dünya seneleriyle) elli bin senedir (el-Me'âric, 70/3-4)* ayetinden meleklerin hızlı hareket edebilen süratli varlıklar olduğunu anlamaktayız. Taberi bu ayetin tefsiri için şöyle demektedir: "Melekler ve ruh aralarında elli bin yıllık mesafe bulunan yerin en altından, arşta Allah katına bir günde gidebilir" (Taberi, 2011: XXIII, 252). Öyleyse en uzak mesafeleri en kısa zaman da kat etmeye muktedir olan melekler, bir ışıktan veya bir cereyandan daha süratli ve seyyaldirler (Ülkü, 1969: 94).

5.3.4. Güçlü Kuvvetli Varlıklardır

Kur'an- Kerim'de, Hakka suresinde yer alan '*o gün Rabb'inin arşını o meleklerin de üstünde sekiz melek yüklenir*' (Hakka, 69/17), ayetinden meleklerin güç ve kuvvet açısından diğer varlıklardan farklı olduklarını anlamaktayız (Taberi: 2001: XXIII, 229).

Müddessir suresi 30-31. ayetlerin² nüzul sebebi için zikredilen şu olay da meleklerin beşerden daha güçlü ve kuvvetli olduğunu göstermektedir:

² Üzerinde ondokuz (muhafız) vardır. Biz cehennem muhafızlarını hep melekler yaptık. Onların sayısını da inkâr edenler için bir sınav yaptık ki, kendilerine Kitap verilmiş olanlar iyice inansın, inananların da imanı artsın. Kitap verilmiş olanlar ve inananlar kuşkulanasınlar. Kalblerinde hastalık bulunanlar ve kâfirler de: 'Allâh bu misâl ne demek istedi' desinler. Böylece Allâh, dilediğini şaşırtır, dilediğini doğru yola iletir. Rabbinin ordularını ancak kendisi bilir. Bu, insanlara bir uyarıdır (Müddessir, 74: 30-31).

‘Üzerinde on dokuz muhafız vardır’ ayeti indiğinde, Ebu Cehil Kureys’e şöyle demiştir: ‘Analarınız ağlasın, İbn-ü Ebi Kebşe’nin oğlunu işitiyorum. Size cehennem bekçilerinin on dokuz adet olduğunu haber veriyor. Sizler ise demir pehlivanlarsınız. Sizin her onunuz onlardan bir adamı yakalamaktan aciz mi? Ebu'l Eşedd b. Üseyd b. Kelede el-Cümehi -pençesi pek kuvvetli yırtıcı bir adamdı- ‘Ben on yedisinin hakkından geliveririm, siz de ikisinin hakkından geliverin’ demişti. Bunun üzerine ‘Biz ateşin bekçilerini hep melekler kıldık’ ayeti indi. ‘Onlar sizin güç yetireceğiniz adamlar değil, meleklerdir’ , diye haber verildi (Elmalılı, tsz: VIII, 424).

Taberi’ye göre ateşin başındaki meleklerden maksat, cehennem zebanileridir. Bunlar cehennemliklere karşı çok sert ve çok dehşetlidirler (Taberi, 2001: XXIII, 105). Onlar iri gövdeli haşin tabiatlı meleklerdir. Tabiatları çok sert ve katıdır. Yapıları son derece ürkütücü bir görünümde, şiddet ve kesafettir (İbni Kesir, 1998: VIII, 189).

5.3.5. Yeme- İçme ve Cinsiyetten Uzak Varlıklardır

Melekler, yeme ve içmeleri olmayan varlıklardır (er-Razi, 1981: XIII, 68). Kur’an-ı Kerim’de muhtelif yerlerde Hz. İbrahim’e insan kılığına girmiş meleklerin geldiği ve bu meleklerin kendilerine ikram edilen yemeği yemedikleri bildirilmektedir:

“İbrahim’in saygın konuklarının haberi, sana geldi mi? Bir zaman onun yanına girmişler selam vermişlerdi İbrahim de onların selamını almış ve onların yabancı insanlar olduğunu fark etmişti. Konuklarına yemek hazırlamak için gizlice ailesinin yanına gitti semiz bir buzağı getirdi. Onu önlerine yaklaştırdı. ‘yemez misinin’ dedi. (yemediklerini görünce) Onlardan içine bir korku düştü. ‘korkma’ dediler ve ona bilge bir oğlan çocuğu müjdelediler” (ez-Zariyat, 51/24-27, Hûd, 11/69-70).

Yeme ve içmekten müstağni olan melekler erkeklik ve dişilikten de uzaktırlar (Semarkandi, 2008: III, 235; Klavuz, 2006: 302). Zira cahiliye dönemi Arap toplumu meleklerle cinsiyet atfetmekte ve dişi bir varlık olarak kabul ettikleri bu varlıkları Allah’ın kızları olarak görmekteydiler. Kur’an-ı Kerim’de, onların bu düşünceleri reddedilmiş ve meleklerin ne dişi ne de erkek olduğu, Allah’ın ikramına mazhar olmuş kulları olduğu bildirilmiştir.

“Onlar, Rahman olan Allah’ın kulları melekleri de dişi saydılar. Yaratılışlarını mı görmüşler? Onların bu şahitlikleri yazılacak ve sorguya çekileceklerdir” (ez-Zuhruf, 43/19).

“Onlardan biri Rahman olan Allah’a isnat ettiği kız çocuğu ile müjdelendiği zaman yüzü simsiyah kesilir de, öfkesinden yutkunur durur” (ez-Zuhruf, 43/17)

“Rabbimiz oğulları size ayırdı, seçti de kendisi için kız olarak melekleri mi edindi? Doğrusu siz büyük söz söylüyorsunuz” (el-İsrâ, 17/40)!

“Böyle iken dediler ki: ‘Rahman çocuk edindi’ Allah bundan münezzehdir. Doğrusu melekler (Allah’ın çocukları değil) ikram olunmuş kullardır” (el-Enbiyâ, 21/26).

Kısacası melekler, insanlar gibi yemezler, içmezler, uyumazlar. Onlarda erkeklik ve dişilik yoktur. Onlar hayvani arzularından uzaktırlar, nefsi istekleri bulunmaz, şehvet hissine sahip değildirler. Günah ve hata işlemezler. Onlar ayrı bir âlemde kendilerine özgü şartların yaratıklarıdır. Zatları itibariyle müstakil, kendi kendilerine yeten insana benzeyen maddi hallerle kesinlikle nitelenemeyen varlıklardır (Gölcük, 1998: 383).

5.3.6. İnsandan Önce Yaratılmış Varlıklardır

İnsan türünün yaratılışı ve yeryüzüne halife tayini konusunun gündeme geldiği ayetlerden meleklerin Âdemoğlundan önce de var oldukları ve insanın yaratılışına şahit oldukları sonucunu çıkarmaktayız.

“Rabbın meleklerle ‘Ben yeryüzünde bir halife var edeceğim’ demişti; melekler, ‘Orada bozgunculuk yapacak, kanlar akıtacak birini mi var edeceksin? Oysa biz Seni överek yüceltiyor ve Seni devamlı takdis ediyoruz’ dediler; Allah ‘Ben şüphesiz sizin bilmediklerinizi bilirim’ dedi. Ve Âdem’e bütün isimleri öğretti, sonra eşyayı meleklerle gösterdi. ‘Eğer sözünüzde samimi iseniz bunların isimlerini bana söyleyin’ dedi. Cevap verdiler: ‘Sen münezzehsin, öğrettiğinden başka bizim bir bilgimiz yoktur. Şüphesiz Sen hem bilensin, hem Hakîm’sin’” (el-Bakara, 2/30-32).

Konuyu özetlemek gerekirse “melekler yüce, nurani, latif yaratılışlı, mahiyetlerini ancak Allah’ın bildiği birtakım güçlü varlıklardır. Asıl ruhani biçimleriyle onları görmek mümkün değildir. Fakat onlar istedikleri şekle bürünüp görünebilirler. Yerde gökte her tarafta bulunabilirler. Bir anda yerleri ve gökleri dolaşabilirler. Çok ağır işleri bir anda yapma gücüne sahiptirler. Meleklerde erkeklik ve dişilik olmadığı gibi yorulma ve usanma da yoktur. Allah’a isyan etmezler. Daima ona itaatle meşguldürler. Meleklerde günah işleme yeteneği de yoktur” (Ateş, tsz: XIII, 155-156).

5.4. Meleklerin Görevleri

Melekler, Allah’ın kendilerine verdiği görevleri icra etmekle mükelleftirler. Kur’an-ı Kerim’e baktığımızda bu varlıkların, bazı kavimlerin helak edilmesinde rol aldıkları ve kıyamet sahnelenirken kendilerine verilen birtakım görevleri yerine getirdiklerini görmekteyiz. Bununla beraber Kur’an-ı Kerim’de meleklerin inananlara dua ettikleri, Allah’ın varlığına ve birliğine şahitlik yaptıkları ve Peygamber’i de destekledikleri bildirilmektedir.

5.4.1. Allah’ın Azap Emrini Yerine Getirirler

Kur’an-ı Kerim’de Allah’a inanmayan, onun elçilerini yalanlayarak onlara zulmeden birçok kavmin Allah’ın emri ile melekler tarafından helak edildiği bildirilmektedir. Bu kavimlerden biri olan Lut kavmine Allah’ın azabı bir sabah güneş doğarken gelmiş, memleketleri olan Sodom şehrinin üstü altına çevrilmiştir (Taberi, 2001: XII, 533). Kur’an-ı Kerim’de Lut kavminin melekler tarafından helak edilişi şu ayetlerde dile getirilmektedir:

“Ey Lut! Biz Rabb’inin elçileriyiz, onlar sana ilişemeyecekler; geceleyin bir ara, ailenle beraber yola çık; karının dışında kimse geri kalmayın. Doğrusu onların başına gelen onun başına da gelecektir. Vadeleri gün doğana kadardır. Gün doğması yakın değil mi dediler. Buyruğumuz gelince oraların altını üstüne getirdik; üzerine Rabbinin katından, işaretli olarak yığın yığın sert taş yağdırdık. Bunlar zalimlerden hiçbir zaman uzak olmayacaktır” (Hûd, 11/81-83).

Yukarıdaki ayetlerde Lut kavmini helak edenlerin melek olduğu hususunda net bir bilgi yoktur. Allah meleklerini Lut Peygamber’e göndermiş, onun ve ailesinin şehri terk etmesini istemiş ve sonrasında ‘Sodom’u helak etmiştir. Ayetlerde helak emrini yerine getirenlerin melek olduğu açıkça zikredilmemiştir. Ancak bazı ayetlerde Allah’ın

kâfirler üzerine görünmez ordularla azap indirdiğinin bildirilmesi meleklerin azap emrini yerine getiren varlıklar olduğu fikrini güçlendirmektedir.

“Bozgundan sonra Allah, Peygamberine, müminlere güvenlik verdi ve görmediğiniz askerler indirdi; inkâr edenleri azaba uğrattı. İnkârcıların cezası budur” (et-Tevbe, 9/26).

“Allah da ona güven vermiş, görmediğiniz askerlerle onu desteklemiş, inkar edenlerin sözünü alçaltmıştı” (et-Tevbe, 9/40).

“Onlar, ille buluttan gölgeler içinde Allâh'ın ve meleklerin gelmesini ve işin bitirilmesini mi bekliyorlar? Hâlbuki bütün işler tekrar Allah'a döndürülüp götürülecektir” (el-Bakara, 2/210).

5.4.2. Allah'ın Birliğine Şahitlik Ederler

Meleklerin diğer bir görevi ise her kul gibi Allah'tan başka ilah olmadığına şahitlik etmektir. Kur'an meleklerin şahitliğinden şöyle bahseder:

“Allah, melekler ve adaleti yerine getiren ilim sahipleri, O'ndan başka tanrı olmadığına şahitlik etmişlerdir. O'ndan başka tanrı yoktur, O güçlüdür, Hakîm'dir” (Ali-İmran, 3/18).

“Fakat Allah sana indirdiğine şahidlik eder, onu bilerek indirmiştir, melekler de şahitlik ederler. Şahit olarak Allah yeter”(en-Nisâ, 4/166).

Ayetlerde yer alan ‘şahitlik’ kavramı lügavi anlamı itibariyle ‘hazır bulunmak, göz ile görmek’ gibi anlamlara gelmektedir (Elmalılı, tsz: II, 324). Bir kimsenin yanında cereyan eden bir olay, o kimseyi şahit konumuna getirmektedir. Ancak gaybı varlıklardan olan melekler için bu kavramın taşıdığı mana hakkında kaynaklarda net bir bilgi mevcut değildir. Müfessirler ilgili ayetleri açıklarken, meleklerin Allah'ın varlığına, birliğine şahit olduğunu söylemişler ancak gaybî alandaki şahitliğin mahiyeti hususunda herhangi bir bilgi sunmamışlardır (Taberi, 2001: V, 277; Elmalılı, tsz: II, 326-328). Bu nedenle anlamı müphem olan ‘meleklerin şahitliği’ konusunda sadece ilgili ayetleri sunmakla yetiniyoruz.

5.4.3. İnananlara Yardım Ederler

Allahu Teâlâ, müminlerin düşmanların saldırılarına maruz kaldıklarında sabretmeleri halinde onlara, melekleri yardımcı göndereceğini vaat etmektedir:

“Sizden iki takım bozulup geri çekilmek üzere idi; oysa Allah onların dostu idi, inananlar yalnız Allah'a güvensinler.

And olsun ki, siz düşkün bir durumda iken, Bedir'de, Allah size yardım etmişti; Allah'tan sakının ki şükredebilesiniz.

“İnananlara: ‘Rabbinizin size gönderilmiş üç bin meklele yardım etmesi size yetmeyecek mi’ diyordun. Evet, eğer sabrederseniz, sakınırsanız ve onlar de hemen üzerinize gelirlerse Rabbiniz size, nişanlı beş bin meklele imdat edecektir. Allah bunu, ancak size müjde olsun ve böylece kalpleriniz yatışsın diye yapmıştır” (Ali-İmran, 3/122-126).

Âlimler yukarıdaki ayetlerde söz konusu edilen yardımın yeri ve şekli hususunda farklı görüşler ileri sürmüşlerdir.

Abdullah bin Abbas ve Malik bin Rebia'dan nakledilen bir rivayete göre melekler müminlere Bedir savaşı sırasında yardım etmiştir.

Abdullah b Ebi Evfa'ya göre bu yardım hendek savaşında gösterdikleri sabır ve takva nedeniyle Ben-i Kurayza Yahudilerinin kuşatmasında gerçekleşmiştir.

Dehhak ibni Zeyd ve İkrime'ye göre melekler Bedir'de müminlere yardım etmiştir. Ancak Uhut savaşında, Bedir savaşında gösterdikleri sabır ve takvayı gösteremedikleri için yardım edilmemiştir (Taberi, 2001: VI, 26-28)..

Taberi bu görüşleri serdettikten sonra kendi görüşünü şöyle beyan ediyor:

“Bu ayetlerde, müminlerin üç bin veya beş bin melekle desteklenip desteklenmediklerini ortaya koyan bir delil yoktur. Bir kısım ravilerin izah ettikleri gibi, Allah, müminleri, meleklerle fiilen desteklemiş olabilir. Yine başka bir kısım ravilerin zikrettikleri gibi Allah müminleri meleklerle fiilen desteklememiş de olabilir. Müminlerin üç veya beş bin melekle desteklendiğini beyan eden sahih bir haber sabit değildir. Bu nedenle bu hususta iki görüşten birini kabul etmek mümkün değildir. Ancak, Allah Tealâ'nın, müminleri Bedir savaşında bin melekle desteklediği şu âyet ile sabittir. *'Hani bir zaman Rabb'inizden yardım dilemiştiniz de, O, 'Ben size peşpeşe bin meleklerle yardım edeceğim' diye dileğinizi kabul etmişti'* (Enfal Suresi, 8/9). Uhut savaşına gelince burada inananların, melekler tarafından desteklendiğini, söylemek doğru değildir. Çünkü, eğer mü'minler melekler tarafından desteklenmiş olsalardı kesin bir galibiyet elde ederlerdi” (Taberi, 2001: VI, 28-29).

Meleklerin yardımından Enfâl suresindeki şu ayetlerde de bahsedilmektedir:

"Rabb'inizin yardımına sığınıyordunuz. O, 'Ben size, birbiri peşinden bin meleklerle yardım ederim' diye cevap vermişti.

Allah bunu ancak bir müjde olması ve kalplerinizin yatışması için yapmıştı. Yardım ancak Allah katındandır. Doğrusu Allah güçlüdür, hâkimdir” (el-Enfâl,8/ 9-10).

Rabb'in meleklerle, 'Ben sizinleyim, inananları destekleyin' diye vahyetti. 'Ben inkar edenlerin kalplerine korku salacağım, artık vurun onların boyunları üstüne, vurun her parmağına' dedi” (el-Enfâl,8/12).

Tevbe suresinde ise huneyn savaşındaki yardımdan bahsedilir.

“And olsun ki Allah size birçok yerlerde ve çokluğunuzun sizi böbürlendirdiği fakat bir faydası da olmadığı, yeryüzünün geniş olmasına rağmen size dar gelip de bozularak arkanıza döndüğünüz Huneyn gününde yardım etmişti.

Bozgundan sonra Allah, Peygamberine, müminlere güvenlik verdi ve görmediğiniz askerler indirdi; inkâr edenleri azaba uğrattı. İnkârcıların cezası budur” (Tevbe, 9/25-26).

5.4.4. İnananlara Dua Ederler

Kur'an-ı Kerim'de meleklerin Allah Rasulü'nü destekledikleri³, müminler için de istiğfarda bulundukları bildirilmektedir.

³ İlgili ayetlerde yer alan 'salâ' kelimesi sözlükte 'dua' anlamına gelmektedir (İsfehani, tsz: 285). Taberi, Elmalılı gibi müfessirler sözlük anlamından yola çıkarak bu kelimenin Allah'a nisbet edildiğinde 'rahmet', melekler ve müminlere isnat edildiğinde ise 'dua ve istiğfar' anlamı kazanacağını söylemişlerdir (Elmalılı, tsz: VI, 324; Taberi, 2001: XIX, 175). Ancak ayetlerin siyaki ve sıbakı 'salat'

“Karanlıklardan aydınlığa çıkarmak için size rahmet ve istiğfar eden Allah ve melekleridir. İnananlara merhamet eden O'dur” (el-Ahzâb,33/43).

“Allah ve melekleri peygamberi desteklerler. Ey inananlar, siz de ona destek olun ve kendinizi tümüyle onun önderliğine teslim edin” (el-Ahzâb, 33/56).

Mü'min suresinde ise melekler, müminler için şöyle dua ederler:

“Rabbimiz, Sen rahmet ve bilgi bakımından her şeyi kapladın. Tevbe edip senin yoluna uyanları bağışla, onları cehennem azabından koru!

Rabbimiz, onları ve babalarından, eşlerinden, çocuklarından iyi olan kimseleri onlara söz verdiğin Adn cennetlerine sok. Şüphesiz, üstün olan, hüküm ve hikmet sâhibi olan sensin, sen!

Onları kötülüklerden koru. O gün Sen, kimi kötülüklerden korursan ona acımışsındır. İşte o büyük başarı budur” (el-Mü'min, 40/ 7-9).

5.4.5. Kıyamet Günündeki Görevleri

Kur'an-ı Kerim'de Cenab-ı Hak kıyamet gününün dehşetinden ve o günde meydana gelecek bir takım hadiselerden bahsetmektedir (Kamer, 54/7-8; el-Kehf, 18/47-48; Hakka, 69/13-16; Tâhâ, 20/105-107 ; vb...). Bu ayetlerde kıyamet sahnesi tasvir edilirken meleklerin durumlarından ve görevlerinden söz edilmekte, her şeyin yerle bir edileceği kıyamet gününde, meleklerin göğün kenarında sıra sıra dizili duracağı, Rab'lerinin tahtını taşıyacakları beyan edilmektedir.

“O gün, gök beyaz bulutlar halinde parçalanacak ve melekler bölük bölük indirilecektir.

O gün gerçek hükümdarlık Rahman'ındır. İnkârcılar için yaman bir gündür” (el-Furkan, 25/25-26).

“Gök yarılır; o gün düzeni bozulur. Melekler onun çevresindedirler; o gün Rabb'inin arşını onlardan başka sekiz tanesi yüklenir” (el-Hakka, 69/16-17).

“Cebrail ve meleklerin dizi dizi durdukları gün, Rahman olan Allah'ın izni olmadan kimse konuşamayacaktır. Konuştuğu zaman da doğruyu söyleyecektir” (Nebe'e, 78/38).

Ayetlerde kıyamet gününde meleklerin görevleri hususunda somut bir bilgi mevcut değildir. Meleklerin bölük bölük indirileceği, sıra sıra dizileceği, göğün etrafını saracakları söylenmekte ancak buralarda nasıl bir görev ifâ edecekleri net bir şekilde ortaya konmamaktadır. Hakka suresinde meleklerin Rabb'ininin Arş'ını taşıyacaklarından söz edilmekte ancak bununla ne amaçlandığı bildirilmemektedir.

Kur'an-ı Kerim'e baktığımızda 'Arş' kavramının, ilahi hükümdarlık yani Cenab-ı Hakk'ın yüksek tasarruf ve kudretinin saltanat ve azametinin tecelli ettiği çok yüce bir makam, kâinat planının uygulandığı büyük merkez (Yıdırım, 1988: 10, 5301;et-Tevbe, 9/129;ez-Zuhruf, 43/82; el-İsra, 17/42; el-Hakka, 69/17) ve hükümdarların tahtı anlamında (Yûsuf, 12/100; en-Neml, 27/23) kullanıldığını görürüz. Bu bağlamda “O gün Rabb'inin Arşını, sekiz melek taşır”(el-Hakka, 69/17) ayetinde yer alan Arş kelimesi Allah'ın 'egemenlik tahtını' ifade eden bir kavramdır (Kurtubi, 2006: IX, 240). Meleklerin O'nun egemenlik tahtını taşımaları ise, bu varlıkların Cenab-ı Hakk'ın yarattıkları üzerindeki egemenliğinin icrasında görevli olduklarını göstermektedir. Ayrıca meleklerin sıra sıra dizilmesi, göğün etrafını kuşatmaları da Allah'ın saltanat ve azâmetinin bir nişânıdır.

ifadesini 'dua ve rahmet' anlamında almaya müsait değildir. Bu ayetlerde 'salat etmek' 'desteklemek' anlamında kullanılmıştır (İslamoğlu, 2008: 840-841).

5.5. Meleklerin Çeşitleri

Kur'an'da bazı melekler özel isimleriyle anılırken bazı melekler ise, özel isimleriyle zikredilmeksizin kendilerine ait bir takım vasıflarla gündeme gelmiştir. Cibril, Mikail, Harut ve Marut özel isimleriyle anılan melekler iken, İslam inancında isimleri Azrail, İsrafil, Kiramen Kâtibin, Rıdvan, Malik olarak bilinen bir takım melekler ise sadece görevleri itibarıyla ayetlerde mevzu bahis edilmiştir. Biz bu başlık altında Kur'an'da, hem özel isimleriyle hem de sadece birkaç özelliğine vurgu yapılarak anılan melekleri, ayetler ışığında incelemeye çalışacağız.

5.5.1. Kur'an'da Özel İsimleriyle Zikredilen Melekler

Kur'an'da isimleri özel olarak zikredilen melekler üç tanedir. Bunlar: Cibril, Mikail, Harut ve Marut'tur.

5.5.1.1. Cibrîl

Cibril kelimesi 'kul' manasına gelen 'Cibr' (جبر) ve "Allah" manasına gelen 'il' (إل) kelimelerinden oluşan, 'Allah'ın kulu' manasına gelen bir izafet terkididir (Taberi, 2001: II, 296; Elmalılı, tsz: I, 358-359). Hz. Peygambere vahiy getirmekle görevli (Âlûsi, tsz: I, 332) meleğin adı olan Cibril kelimesi, Kur'an-ı Kerim'de tamamı medeni ayetlerde olmak üzere toplam üç yerde geçmektedir. Bu ayetlerden ikisi bakara suresinde biri ise Tahrir suresinde yer almaktadır.

Bakara suresindeki ilk ayette Cibril'in Kur'an'ı Hz. Peygamber'in kalbine indiren vahiy meleği olduğundan, diğer ayette ise Yahudilerin, Cibril hakkındaki düşüncelerinin yanlış olduğundan söz edilmektedir. Ancak peş peşe zikredilen her iki ayet de içinde bulundukları pasaj ile değerlendirildiğinde genel olarak Cibril'in Kur'an'ı indiren melek olduğu sonucuna ulaşılmaktadır (Pak, 2011:33).

فَإِنْ مِّنْ كَانَ عَدُوًّا لِّلْجِبْرِيلِ ۖ فَإِنَّهُ نَزَّلَهُ عَلَىٰ قَلْبِكَ بِإِذْنِ اللَّهِ مُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهِ وَهُدًى وَبُشْرَىٰ لِّلْمُؤْمِنِينَ * مَن كَانَ عَدُوًّا لِلَّهِ وَمَلَائِكَتِهِ وَرُسُلِهِ وَجِبْرِيلَ وَمِيكَالَ فَإِنَّ اللَّهَ عَدُوٌّ لِّلْكَافِرِينَ *

“De ki, ‘Cebrail'e düşman olan kimse Allah'a düşmandır’, çünkü O, Kuran'ı Allah'ın izniyle kendinden öncekini tasdik ederek, yol gösterici ve inananlara müjdecisi olarak senin kalbine indirmiştir.

Allah'a, meleklerine, peygamberlerine, Cebrail'e ve Mikail'e düşman olan kimse inkar etmiş olur. Allah şüphesiz, inkâr edenlerin düşmanıdır” (el-Bakara, 2/98-99).

Nüzul sırası açısından Bakara suresindeki ilgili ayetlerden sonra inen Tahrir suresi dördüncü ayette ise, Hz. Peygambere tavır alan iki eşi eleştirilmekte ve onların bu tutumları karşısında Cibril'in, Allah Resulü'nün destekçisi olduğu bildirilmektedir.

إِنْ تَتُوبَا إِلَى اللَّهِ فَقَدْ صَغَتْ قُلُوبُكُمَا وَإِنْ تَظَاهَرَا عَلَيْهِ فَإِنَّ اللَّهَ هُوَ مَوْلَاهُ وَجِبْرِيلُ وَصَالِحُ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمَلَائِكَةُ بَعْدَ ذَلِكَ ظَهِيرٌ *

“Ey Peygamber'in eşleri! Eğer ikiniz de Allah'a tevbe ederseniz, kaymış olan kalpleriniz düzelmiş olur. Eğer eşinizin aleyhinde yardımlaşarak bir şey yapmağa kalkarsanız, bilin ki Allah onun dostu, bundan başka Cebrail, iyi müminler ve melekler de yardımcısıdır” (et-Tahrir, 66/4).

Yukarıda ifade edildiği gibi Cibril kelimesi Kur'an-ı Kerim'de sadece medeni surelerde yer almaktadır. Mekî ayetlerde böyle bir kullanım söz konusu değildir. Bu durum Kur'an'ın muhataba göre söz söyleme üslubu ile yakından alakalıdır. Zira Cibril gibi aynı varlığı ifade eden Rasulün Kerim, er-Ruhu'l-Emin, Şedidü'l-Kuva ifadelerinin

sadece Mekki surelerde yer alması, buna karşılık Ruh'ul-Kudüs isminin ise medeni ayetlerde ağırlıklı olarak anılması Kur'an'ın bu özelliğini ortaya koymaktadır.

Kur'an-ı Kerim'de Rasulün Kerim, er-Ruhu'l-Emin, Şedidü'l-Kuva ifadelerin yer aldığı pasajlar incelendiğinde "Mekke kamuoyunun Hz. Peygamber'in tebliğ ettiği ilahi sözlere kaynak arayışında olduğu görülmektedir. Zira Mekke yöresindeki yaygın inanışa göre şairler ve kâhinler cinlerle ilişkisi olan kimselerdi. Onların söylediği şiirler ve kafiyeli sözler cinlerin etkisiyle ortaya çıkmaktaydı. Hz. Peygamber'in mesajına karşı çıkanlar, bu anlayışın etkisiyle onun ağzından çıkan Kur'an ifadelerinin Allah kaynaklı olamayacağı, onun da şairler ve kâhinler gibi cinlerin etkisi altında kalarak konuştuğunu düşünmekteydiler" (Pak, 2011: 18). Allah da Mekke müşriklerin bu düşüncelerine karşılık Kur'an'ın, güvenilir (eş-Şu'arâ,26/192-194), onurlu (et-Tekvir, 81/19), son derece güçlü ve üstün bir kavrayış yeteneğine sahip (en-Necm,53/1-12; Pak, 2011: 21) bir elçinin sözü olduğunu, Rasulün Kerim, er-Ruhu'l-Emin, Şedidü'l-Kuvâ isimlerini kullanarak ortaya koymuştur.

Ruhu'l-Kudüs ifadesinin geçtiği ayetlerin ilk muhatabı ise, Medineli Yahudilerdir. Çünkü onlar Hz. İsa ve annesi Meryem'in iffet ve ismetine aykırı sözler söylemişlerdir (Elmalılı, tsz: I, 344). Kur'an Ruhu'l-Kudüs ifadesini kullanmakla Medineli Yahudilerin isnat ve iftiralarına karşı Hz. İsa'yı ve annesi Meryem'i temize çıkarmış, Hz peygamber'in de şahsını her türlü iftiradan tenzih etmiştir. Ayrıca Allah Rasulü'nün tebliğ ettiği Allah kelamının da her türlü cin ve şeytan sözünden arınmış olduğunu bildirmiştir (Taberi, 2001: XIV, 357).

Cibril kelimesi de Ruhu'l-Kudüs ifadesi gibi Medineli Yahudiler ile muhatap olunduğunda gündeme gelmiştir. Çünkü Yahudi inancına göre "Mikail, müjde, bolluk ve bereket meleğidir. Cebrail ise savaş ve şiddet meleğidir. Bu nedenle Yahudiler Cibril'i düşman Mikail'i ise dost olarak kabul ederler" (Elmalılı,tsz:I,357). Kur'an onların bu iddialarına karşılık hidayet ve müjde kaynağı olan bu Kur'an'ı indirenin, Cibril olduğunu söyleyerek, Yahudilerin Cibril'in savaş ve şiddet meleği olduğu şeklindeki yanlış düşüncelerini reddetmiştir. Ayrıca böyle yanlış inançlarla Cibril'e düşmanlık edenin de düşmanının Allah olduğu bildirilmiştir.

Allah Rasulü'ne vahiy getirmekle görevli Cibril, Kur'an-ı Kerim'de her ne kadar bu ismiyle anılsa da İslam inancında Cebrail adıyla meşhur olmuştur. Bu varlık arşı taşıyan mukarreb meleklerdendir. Mükemmel bilgilere ve tasavvur edilemeyecek derecede üstün güce sahiptir (Ünal, Y., 1993: VII, 203).

Büyük meleklerden vahiy getirmekle görevli olan Cebrail (Kılavuz,2006:307-308) Kur'an-ı Kerim'de Cenab-ı Hak tarafından altı kemal sıfatı ile vasıflandırılmış ve beş değişik isim ile anılmıştır. Bu sıfatlar risalet, kerem, kuvvet, muteber, sözü tutulan ve emanet(güvenilir)dir (Razi, 1981: XXXI, 73-75). Bu sıfatların ortak noktası ise Allah ile peygamberi arasında iletişimi sağlayan vahiy elçisi bu meleğin getirdiklerinde her hangi bir şüphenin olmadığıdır vurgusudur. Çünkü Allah 'Kur'an onurlu bir elçinin sözüdür'(et-Tekvir, 81/19) diyerek Kur'an'ı bir kavı/söz olarak Cebrail'e nispet etmiş ve onu kaynak konumuna getirmiştir. 'Sözün güvenilirliği kaynağın güvenilirliğine bağlıdır' düsturu gereği vahyin kaynağı olan bu elçinin Allah nezdinde saygın, itibar sahibi ve güvenilir olması gerekir (Pak, 2011: 17).

Cebrail'in Kur'an'da kullanılan isimlerine gelince bunlardan biri yukarıda açıklamaya çalıştığımız 'cibril' kelimesidir. Diğerleri ise er-Ruh, Ruhu'l-kudus, Ruhu'l-Emin, Şedidü'l-Kuva ve Rasulün Kerim şeklindedir. Bu isimleri ayetler ışığında kısaca açıklayalım.

a) er-Ruh (الروح): Kur'an-ı Kerim'de 'ruh' kelimesinin geniş bir kullanım alanına sahip olduğunu görmekteyiz. İlgili ayetler incelendiğinde görülecektir ki "Ruh

ile kastedilen bazen Cebrail olabildiği gibi (Kadir, 97/1-5) , bazen de ondan Hz. Peygambere ilka edilen veya ona vahyedilen bir olgu olarak (el-Gafir, 40/15; eş-Şûrâ, 42/51-52; en-Nahl, 16/2) bahsedilmiştir. Hz. İsa'nın, Ruh'u'l-Kudüs ile desteklediğini belirten ayetlerden (en-Nahl, 16/102) ayrı olarak bir yerde, İsa'nın bizzat kendisi Ruh olarak (en-Nisâ, 4/171) nitelendirilmiştir. Bazı ayetlerde ruh, ilk yaratılış esnasında Allah'ın insana üflediği ilahi cevherin adı (Sâd, 38/71-72) olurken, iki ayette Meryem'e üflenene ve Hz. İsa'nın oluşumuna neden olan çok daha özel bir ruhtan (el-Enbiyâ, 21/91) söz edilmiştir. Bir ayette ise, inananların Allah tarafından ruh ile desteklendiği (el-Mücâdele, 58/22) belirtilmiştir” (Pak, 2011: 31).

Konumuzla alakalı olarak ‘Ruh’ ile Cebrail’in kastedildiğine gelince, bu konuda inen ilk ayetler Mekke döneminde nazıl olan Kadir suresinde geçmektedir:

إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ * وَمَا أَذْرَاكَ مَا لَيْلَةُ الْقَدْرِ * لَيْلَةُ الْقَدْرِ خَيْرٌ مِّنْ أَلْفِ شَهْرٍ * تَنَزَّلُ الْمَلَائِكَةُ وَالرُّوحُ فِيهَا بِإِذْنِ رَبِّهِمْ مِّنْ كُلِّ أَمْرٍ *
سَلَامٌ هِيَ حَتَّىٰ مَطْلَعِ الْفَجْرِ

“Doğrusu, Biz, Kuran’ı kadir gecesinde indirmişizdir.

Kadir gecesinin ne olduğunu sen bilir misin?

Kadir gecesi bin aydan hayırlıdır.

Melekler ve Cebrail o gecede Rab’lerinin izniyle her türlü iş için inerler. O gece, tan yerinin ağarmasına kadar bir esenliktir” (Kadir, 97/1-5).

Kelime anlamı itibariyle hayat soluğu manasına gelen Ruh, bu surede meleklerden ayrı olarak anılmış ve özel bir varlığı temsil edecek şekilde kullanılmıştır (Ateş, tsz: XIII, 187). Bu varlığın ne olduğu hususunda ayetlerde herhangi bir bilgi olmamakla beraber, Ruh’un Kur’an’ın inzalinin söz konusu edildiği bir bağlamda zikredilmiş olması onunla vahiy elçisi bir varlıktan bahsedildiğini göstermektedir (Pak, 2011: 26). Yani bu surede zikredilen Ruh kelimesi ile kastedilen mana ‘Onu er- Ruhu’l-Emin/güvenilir ruh indirdi senin kalbine uyarıcılardan olman için’ ayetinde anılan Cebrail’dir (Ateş, tsz: XIII, 187-188). Cebrail’in bu şekilde diğer meleklerden ayrı olarak zikredilişi ise Allah katında son derece kıymetli oluşundan ve bir de vahiy meleği olmasından ötürüdür. Cenab-ı Hak böyle bir kullanımla ‘bir kefedede tüm melekler, bir kefedede ise Cebrail (as) var’ demek istemiştir (Razi, 1981: XXXII, 34).

b) Ruhu’l-Kudüs (رُوحُ الْقُدُس): Kur’an-ı Kerim’de Ruhul kudus ifadesi üçü medeni biri mekkî olmak üzere toplam dört ayette geçmektedir.

Medeni ayetlerdeki kullanımına baktığımızda Ruhu’l-Kudüs ifadesinin Meryem oğlu İsa ile beraber anıldığını görülmektedir.

وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ وَفَعَّلْنَا مِنْ بَعْدِهِ بِالرُّسُلِ وَآتَيْنَا عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ الْبَيِّنَاتِ وَأَيَّدْنَاهُ بِرُوحِ الْقُدُسِ أَفَكُلَّمَا جَاءَكُمْ رَسُولٌ بِمَا لَا تَهْوَى أَنْفُسُكُمْ اسْتَكْبَرْتُمْ فَفَرِّقَا كَلْبَئِنَّكُمْ وَفَرِّقَا تَقْتُلُونَ *

“And olsun ki, Musa’ya kitap verdik, ondan sonra ardarda peygamberler gönderdik. Meryem oğlu İsa’ya belgeler verdik, onu Ruhul Kudüs ile destekledik” (el-Bakara, 2/87).

“İşte bu peygamberlerden bir kısmını diğerlerinden üstün kıldık. Onlardan Allah’ın kendilerine hitabettiği, derecelerle yükselttikleri vardır. Meryem oğlu İsa’ya belgeler verdik, onu Ruhul Kudüs’le destekledik” (el-Bakara, 2/253).

“Allah, ‘Ey Meryem oğlu İsa! Sana ve anana olan nimetimi an’ demişti, Seni Ruhul Kudüs ile desteklemiştim; beşikte ve yetişkin iken insanlarla konuşuyordun; sana Kitap’ı, hikmeti, Tevrat’ı ve İncil’i öğretmiştim” (el-Mâide, 5/110).

Bu ayetler İsrail oğullarının Hz. İsa ve annesi Meryem hakkında iffet ve ismetine aykırı bir takım sözler söylemeleri nedeniyle gündeme gelmiştir. İlgili ayetlerde Hz. İsa ile beraber taharet ve temizlik anlamına gelen Ruhu’l-Kudüs ifadesi kullanılmış,

böylelikle Hz. İsa'nın ve annesi Meryem'in her türlü iffetsizlikten ve iftiradan uzak oldukları ortaya konmuştur (Elmalılı, tsz: I, 344).

Ruhu'l-Kudüs ifadesinin Mekki ayetteki kullanımında ise Allah Rasulü'ne indirilen Kur'an'ın Allah Katından gönderilen gerçek bir bilgi olduğu vurgulanmaktadır.

“De ki: Kuran'ı; Ruhul Kudüs (Cebrail) Rabbinin katından, inananların inançlarını pekiştirmek, Müslümanlara doğruluk rehberi ve müjde olmak üzere gerçeğe indirmiştir” (en-Nahl, 16/102).

Yukarıdaki ayette Cebrail'in Ruhu'l-Kudüs ünvanı ile anılması kafirlerin iftiralarına şiddetle reddetmek ve Hz. Peygamber'in son derece temiz ve mukaddes olduğunu ortaya koymakla alakalıdır (Elmalılı, tsz: V, 259). Bununla beraber Hz. Peygamber'in tebliğ ettiği Allah kelamının da her türlü cin ve şeytan sözünden arınmış olduğunu bildirmektedir. Bu konuda Nahl suresi 98. ayette kullanılan Kur'an'ı okumak, okurken de Şeytan'dan Allah'a sığınmak ile ne kastedildiği çok önemlidir. Bir çok müfessir bu ifadeyi Kur'an okumaya başlamadan evvel *فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ* (fezteîzbillehimineşşeytanirracim) diyerek şeytanın şerrinden Allah'a sığınmanın gerektiği şeklinde anlamışlardır (Taberi, 2001: XIV, 357; İbni Kesir, 1998: IV, 517; Elmalılı, tsz: V, 257). Ancak bazı müfessirler diğerlerinin aksine yukarıdaki ayeti Ruhul Kudüs ifadesinin de içinde bulunduğu pasaj çerçevesinde bir bütün olarak ele alıp değerlendirmiş ve şöyle bir sonuca gitmişlerdir:

“Nahl suresi 98. ayetteki ‘okuma’, çoğu müfessirin yorumunun aksine önceden nazil olmuş kimi ayetlerin herhangi bir zaman diliminde okunması değildir. Burada söz konusu olan şey, vahiy anının hemen ardından, yeni nazil olmuş olan ayetlerin Hz. Peygamber tarafından tebliğ edilmek üzere ilk defa okunmasıdır. Çünkü Şeytan'ın bu aşamada devreye girmesi ve Kur'an'dan olmayan bazı şeyleri ona katmak istemesi teorik olarak mümkündür. Ancak, Allah'ın müdahalesi böyle bir şeyin gerçekleşmesine fırsat vermemiştir:

“Senden önce gönderdiğimiz rasul ve nebilerden biri ne zaman bir temennide bulunacak olsa, şeytan temennisine mutlaka kendinden bir şey katmağa kalkışmıştır. Ancak, Allah şeytanın kattığı şeyleri siler ve ardından kendi ayetlerini sağlamlaştırır. Allah bilendir ve hikmet sahibidir” (el-Hacc, 22/52).

İşte ilk ayette, Hz. Peygamber'den, kendisine gelen mesajın kaynağının Şeytan olmadığı bilinciyle okuması istenmekte ve Şeytan'ın bu sürece müdahale gücünün olamayacağı garantisi verilmektedir. Ruhu'l-Kudüs'ün vahiy elçisi olarak zikredildiği ayete bu açıdan baktığımızda, müşriklerin Kur'an için şeytani kaynaklar arayışına cevap verildiği ve kaynağın sağlamlığına dikkat çekildiği görülmektedir” (Pak, 2011: 24-25).

Kısacası Kur'an öyle kutsal bir kitaptır ki, bunu Allah Rasulü'ne hiçbir kusur ile lekeli olma ihtimali olmayan Rûhu'l-Kudüs indirmiştir (Elmalılı, tsz: V, 259).

c) Ruhul Emin (الرُّوحُ الْأَمِينُ): Kur'an'da, Ruhul emin ifadesi sadece bir defa kullanılmıştır. Şu'arâ suresinde geçen bu ayetlerde Kur'an'ın Allah tarafından indirildiği ve onu indirenin de güvenilir bir ruh olduğu bildirilmiştir (eş-Şu'arâ, 26/193). Bu ayetlerde Cebrail'in farklı bir isimle anılışı manidardır. Çünkü ilahi kelama ilk muhatap olan müşrikler Kur'an'ı Hz. Peygamber'e Cebrail'in değil şeytanın indirdiğine inanıyorlardı (Pak, 2011: 23). Bu nedenle Şu'arâ suresinde zikredilen ilgili ayetler

“güvenilir olmayan şeytanların Hz. Peygamberin ağzından çıkan ilahi sözlerin kaynağı olamayacağı gerçeğine vurgu yapmaktadır”(Pak, 2011: 22). Çünkü “Şeytanlar ancak uyduran ve yalan söyleyen yani güvenilir olmayan şairlere inerler. Onları da azgınlara takip ederler” (Pak, 2011: 23).

“Burada şunun da altını çizmek gerekir ki inandırıcı olması açısından, haber kaynağının güvenilirliği önemlidir. Bu açıdan Kur'an'da adı geçen peygamberlerin çoğu muhataplarını davet ederken kendilerinin ‘rasulün emin/ güvenilir bir elçi’ olduklarını özellikle belirtmişlerdir. Bu vurgunun özellikle Cebrail'den vahiy elçisi olarak ‘er-Ruhu'l-Emin/Güvenilir Ruh’ nitelemesiyle bahsedildiği ayetin yer aldığı surede ve söz konusu ayetin hemen öncesindeki ayetlerde yer alması da ayrıca anlamlıdır” (Pak, 2011: 23).

d) Şedidül Kuva (شَدِيدُ الْقُوَى):

وَالْتَجَمَّ إِذَا هَوَىٰ * مَا ضَلَّ صَاحِبُكُمْ وَمَا غَوَىٰ * وَمَا يَنْطِقُ عَنِ الْهَوَىٰ * إِنْ هُوَ إِلَّا وَحْيٌ يُوحَىٰ * عَلَّمَهُ شَدِيدُ الْقُوَىٰ * ذُو مِرَّةٍ فَاسْتَوَىٰ * وَهُوَ بِالْأُفُقِ الْأَعْلَىٰ *

“Batmaya yüz tuttuğu an yıldızla yemin olsun ki

Arkadaşınız ne sapmış ne de yoldan çıkmıştır.

O, kendi keyfine göre konuşmuyor.

Söyledikleri, sadece kendisine vahyedilen bir vahiydir.

Ona, çok üstün güçlere sahip olan(Şedidü'l-Kuva) öğretmiştir.

Hem de kavrayışı son derece güçlü biri” (Necm, 53/1-7).

Ayette geçen Şedidü'l-Kuva/ üstün güçlere sahip biri ifadesi ile vahiy elçisi Cebrail (a.s.) kastedilmektedir. Bu ifade ile “Hz. Peygamberin duyurduğu ilahi sözlerin kendi hevasından kaynaklanan bir konuşma olmadığına dikkat çekilerek, bu sözlerin kendisine önemli niteliklere sahip bir elçi tarafından öğretilmekte olduğu vurgulanır” (Pak, 2011: 20). Çünkü “vahiy sıradan biri tarafından değil son derece güçlü ve üstün kavrayış yeteneğine sahip birinin ona öğretmesiyle gerçekleşmektedir. Bu nedenle Hz. Peygamber tarafından söylenenler, hevadan kaynaklanan bir zan değil, aksine Allah'tan kaynaklanan ve elçiliği hakkında bir tartışmaya yer vermeyecek düzeyde güçlü bir elçi aracılığıyla öğretilen bir ilim değeri taşımaktadır” (Pak, 2011: 21).

e) Rasülün Kerim (رَسُولٌ كَرِيمٌ): Cebrail (a.s.)'e ‘vahiy elçisi’ olarak ilk değinen

ayet Tekvir suresinde yer almaktadır:

إِنَّهُ لَقَوْلُ رَسُولٍ كَرِيمٍ * ذِي قُوَّةٍ عِنْدَ ذِي الْعَرْشِ مَكِينٍ * مُطَاعٍ ثَمَّ أَمِينٍ *

“Kesinlikle onurlu bir elçinin sözüdür bu Kur'an.

Güçlü, Egemenlik Tahtı'nın sahibi katında saygın,

Orada sözü dinlenir, güvenilir bir elçinin” (et-Tekvir, 81/19-21).

Bu ayetlerde Cebrail, Rasülün kerim /onurlu bir elçi ifadesiyle nitelendirilmekte ve Kur'an bir söz olarak ona nispet edilmektedir. Böylelikle Cebrail vahiy kaynağı olma özelliğine sahip olmaktadır. Çünkü Cebrail Yüce arşın sahibi katında itibarlı, güçlü, kendisine itaat edilen ve her yerde güven duyulan" (Tekvîr, 81/20, 21) biridir (Pak, 2011: 17).

5.5.1.2. Mikail (مِيكَال)

İslam inancında dört büyük melekten biri olarak kabul edilen Mikail (as), Kur'an-ı Kerimde Cibril, Harut ve Marut gibi özel isimleriyle zikredilen meleklerden birisidir (el-Bakara, 2/98; Aydın, tsz: 5, 178). Kulluk manasına gelen ‘milk’ ve Allah

manasına gelen ‘il’ kelimelerinden meydana gelen Mikail kelimesi (Taberi: 2001: 2, 296), kıraat imamlarından Hafs ve Basri tarafından مِيكَال (mikâl) şeklinde hemzenin hazfedilmesi ile Medeni tarafından ise مِيكَال (Mika’il) kalıbında مِيكَائِل (Mikail) olarak hemzenin ihtilasıyla okunmuştur. Bunların dışındaki kıraat imamları da med ile hemzenin kesresiyle مِيكَائِيل (Mikail) tarzında okumuşlardır (Nesefî, 1998: I, 114).

Dört büyük melekten biri olan Mikail (as), Kur’an’da sadece bir yerde zikredilir. Medine döneminde inen bu ayette, melekler ifadesi kullanıldığı halde, Cibril ve Mikail isimleri ayrıca anılmış ve bu meleklerle düşman olanın düşmanının, Allah olduğu vurgulanmıştır.

مَنْ كَانَ عَدُوًّا لِلَّهِ وَمَلَائِكَتِهِ وَرُسُلِهِ وَجِبْرِيلَ وَمِيكَالَ فَإِنَّ اللَّهَ عَدُوٌّ لِلْكَافِرِينَ

“Kim Allah’a, meleklerine, elçilere, Cibril’e ve Mikail’e düşman olursa bilsin ki, Allah da inkâr edenlerin düşmanıdır” (el-Bakara, 2/98).

Yukarıdaki ayetin içinde bulunduğu pasajdan ve bu ayetin nüzul sebebi olarak zikredilen şu rivayetten anlaşılmaktadır ki, Kur’an’da Mikail’in gündeme gelme nedeni, Yahudilerin Cebrail ve Mikail hakkında sahip oldukları düşüncelerin yanlış olduğunu ortaya koymaktır.

Rivayete göre Yahudilerden bir grup Rasulüllah’a gelerek ona birtakım sorular sorar. Aldıkları cevapların kendilerini tatmin etmesi halinde Müslüman olacakları sözünü verirler. Allah Rasulü onların bütün sorularına cevap verir. Yahudiler de aldıkları bu cevapların doğru olduğunu beyan ederler. Yahudiler son olarak Hz. Peygamber’e ‘kendisine hangi meleğin daha yakın olduğu’ sorusunu yöneltirler. Hz. Peygamber’in ‘Cebrail’ cevabını vermesi üzerine, kendilerinin Cebrail’e düşman olduklarını söyleyerek ortamı terk ederler (Taberi, 2001: II, 284-285).

Yukarıdaki hadisede Yahudilerin, Kur’an’ı tanımamaları ve Hz. Peygamber’in sözüne itimat etmemelerinin temel sebebi Kur’an’ı indiren ve Allah Rasulü’nün devamlı destekçisi olan Cebrail’i düşman olarak görmeleridir. Zira Yahudi inancına göre Cebrail, dehşet, katılık, sıkıntı, şiddet, azap vb hadiselerin; Mikail ise şefkat, merhamet, hafifletme gibi olayların meleğidir (Taberi, 2001: II, 283). Bu nedenle onlar Mikail’i kendilerine dost, Cebrail’i ise düşman olarak görmüşlerdir (Taberi, 2001: II, 283). Kur’an onların bu düşüncelerine karşılık, sadece Cebrail ya da Mikail değil, Allah’ın meleklerinden ya da elçilerinden herhangi birisine düşmanlık edenin düşmanının, Allah olacağını sert bir üslup ile dile getirmiştir. Ayrıca bir hadisi kutside Cenab-ı Hak “kim benim bir dostuma düşmanlık edecek olursa, şüphesiz ki ben ona karşı savaş ilan etmiş olurum” (Buhari, 1993: V, 2384-2385) buyurarak kendisinin düşmanlığının ne kadar şiddetli olacağını beyan etmiştir.

Burada şunu da ifade edelim ki, ilgili ayette meleklerden ayrı olarak Cebrail ve Mikail den bahsedilmesi manidardır. Böylelikle “Yahudilere net bir cevap verilmiş ve onların bu hususta bilgisi olmayanları aldatmalarının önüne geçilmiştir. Çünkü ‘Allah meleklerle düşman olanlara düşmandır’ denilip yetinilseydi Yahudiler, aralarında bulunan bilgisiz kişilere ‘biz meleklerin düşmanı değiliz. Bundan dolayı da Allah bizim düşmanımız değildir ‘ diyebilirler ve onları kandırabilirlerdi. Bu gibi aldatmalara imkân verilmemesi için özellikle Cebrail ve Mikail’in isimleri ayrıca zikredilmiştir” (Taberi, 2001: II, 301-302).

5.5.1.3. Harut ve Marut (هَارُوتَ وَمَارُوتَ)

Harut ve Marut isimleri, Bakara süresi 102. ayette geçmektedir. Bu ayette Harut ve Marut hakkındaki bilgi, özet olarak verilmiş, uzun uzadıya anlatılmamıştır. Bu nedenle Harut ve Marut hakkında tefsirlerde kaynağı belli olmayan birçok rivayet mevcuttur. Müfessirler Harut ve Marut'u açıklamak için öncelikle ilgili ayete nasıl anlam verileceği üzerinde durmuşlar, sonrasında da Harut ve Marut'un melek olup olmadığı tartışmasına girmişlerdir. Bu durum onlara indirilenin 'sihir mi, değil mi' tartışmasını da beraberinde getirmiştir. Harut ve Marut'un Allah tarafından gönderilen melek olduğu ve bunlara indirilenin de sihir olduğu kabul edilirse bu durumda da meleklerin günahsızlığı problemi gündeme gelmektedir. Bu kadar anlamı kapalı bir ayet hakkında bir sonuca varmak oldukça güçtür. Bu nedenle biz bu konuda kaleme alınmış eserlerden derlediğimiz bilgileri konuya açıklık getirecek şekilde üç farklı başlık altında sunmaya çalışacağız.

a) İlgili Ayetin Anlamı Üzerindeki tartışmalar:

وَاتَّبِعُوا مَا تَتْلُوا الشَّيَاطِينُ عَلَىٰ مُلْكٍ سُلَيْمَانَ وَمَا كَفَرَ سُلَيْمَانُ وَلَٰكِنَّ الشَّيَاطِينَ كَفَرُوا يُعَلِّمُونَ النَّاسَ السِّحْرَ وَمَا أُنزِلَ عَلَى الْمَلَائِكَةِ بِبَابِلَ هَارُوتَ وَمَارُوتَ وَمَا يُعَلِّمَانِ مِنْ أَحَدٍ حَتَّىٰ يَقُولَا إِنَّمَا نَحْنُ فِتْنَةٌ فَلَا تَكْفُرْ فَيَتَعَلَّمُونَ مِنْهُمَا مَا يُفَرِّقُونَ بِهِ بَيْنَ الْمَرْءِ وَزَوْجِهِ وَمَا هُمْ بِضَآئِرٍ بِهِ مِنْ أَحَدٍ إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ وَيَتَعَلَّمُونَ مَا يَضُرُّهُمْ وَلَا يَنْفَعُهُمْ وَلَقَدْ عَلَّمُوا لَمَنِ اشْتَرَاهُ مَا لَهُ فِي الْآخِرَةِ مِنْ خَلَاقٍ وَلَبِئْسَ مَا شَرُّوا بِهِ أَنْفُسَهُمْ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ

(Bakara, 2/102).

Müfessirler bu ayette iki farklı anlam yüklemişlerdir. Bunun sebebi ise 'vema ünzile' (وَمَا أُنزِلَ) ifadesindeki 'ma'nın 'ma-i nafiye' mi yoksa 'ism-i mevsûl mü' olduğunun kesin olarak ortaya konulamamasındandır.

Ayette 'ma'nın olumsuzluk edatı olduğunu söyleyenlere göre Harut ve Marut'a bir şey indirilmemiştir. Ayrıca 'ma'nın başındaki 'vav' da aynı ayetin baş tarafında geçen ve 'ma kefare süleymane' 'oysa Süleyman kâfir değildi' cümlesine atıf kabul edilmiştir (Kanbur, 1998: 104). Bu görüşü benimseyen Abdullah b. Abbas, Rebi b. Enes gibi müfessirlere göre ayetin anlamı şöyle olmalıdır:

“Şeytanların Süleyman'ın mülkü aleyhine uydurduklarına uydular. Hâlbuki Süleyman kâfir olmadı. İki meleğe de bir şey (indirilmedi). Fakat o şeytanlar kâfir idiler ki insanlara sihri öğretiyorlardı. Babil'de iki meleğe de bir şey indirilmedi. Harut ile Marut'a gelince; onlar: 'Biz ancak bir imtihanız, sakın kâfir olma' demedikçe hiçbir kimseye bir şey öğretmezlerdi. İşte o ikisinden koca ile karısının arasını ayıracak şeyler öğrenirlerdi. Onlar Allah'ın izni ile olmadıkça onunla hiçbir kimseye zarar verici değillerdi. Ve onlar kendilerine zarar verecek fakat fayda sağlamayacak şeyleri öğreniyorlardı. Andolsun ki onlar, onu satın alan kimsenin ahirette hiçbir nasibi olmadığını biliyorlardı. Onların kendilerini, karşılığında sattıkları şey ne kötüdür! Keşke bilmiş olsalardı” (Taberi, 2001: II, 331; Ateş, 1988: II, 207; Bedir ve Tunçbilek, 2002: 4).

'Ma'nın ism-i mevsûl olduğunu söyleyenlere göre ise ayetin siyakı bu bağlacı 'ma-i nafiye' olarak almaya müsait değildir. Bu görüşü savunan Abdullah b. Mes'ud, Katade, Süddi ve İbn-i Zeyd'e ve Ali b. Ebi Talha gibi müfessirlere göre ayetin anlamı şöyle olmalıdır:

“Yahudiler, Şeytanların, Süleyman'ın mülkü hakkında naklettikleri sihre, bir de Babil şehrinde, Allah'ın Harut ve Marut isimli iki meleğe indirdiği sihre uydular. Aslında Süleyman inkârcılığa düşmemişti. Şeytanlar inkârcılığa düşmüşlerdi. İnsanlara sihri öğretiyorlardı. Kendilerine sihir indirilen iki melek te 'Biz ancak bir imtihan

vesilesiyiz, inkâra düşme' demedikçe kimseye sihir öğretmiyorlardı" (Taberi, 2001: II, 332-334).

Taberi'nin ve Nesefi'nin de (Taberi, 2001: II, 337-338; Nesefi, tsz: II, 116-117) tercihi 'ma'nın ismi mevsul olarak alınması yönündedir. Taberi buradaki 'ma'nın olumsuzluk edatı olduğu kabul edildiği takdirde şu iki ihtimalin söz konusu olacağını ve bu ihtimallerin de doğru olmadığını söylemiştir:

1. "İki melekten maksadın Harut ve Marut oldukları söylenecektir. Bu durumda bunlara sihir indirilmediği ileri sürülecektir. Bu takdirde ayetin devamındaki 'O iki melek, biz ancak bir imtihan vasıtasıyız sakın inkâr etme' demedikçe hiç kimseye bir şey öğretmiyorlardı" ifadesi anlamsız olacaktır" (Taberi, 2001: II, 337-338).

2. Veya Harut ve Marut, Şeytanların kendilerine sihir öğrettiği kimseler olacaktır. Bu takdirde Harut ve Marut iki melek kabul edilecek olursa bunların şeytanlardan sihir öğrendikleri ve inkâra düştükleri söylenmiş olur ki bu, meleklerle yakıştırılamaz. Ayrıca onların öğrettikleri insanlara 'Sakın inkâra düşmeyin' şeklindeki uyarıları da bu iddiayı reddeder. Yahut da Harut ve Marut, Şeytanların kendilerine sihir öğrettiği iki insan kabul edilecektir. Bu takdirde de Harut ve Marut ölünce sihrin son bulması gerekecektir. Sihrin varlığı devam ettiğine göre bu faraziye de reddedilir. Dolayısıyla olumsuzluk takısı olmadığı ve başlangıç edatı olduğu ortaya çıkar (Taberi, 2001: II, 337-338).

Elmalılı da 'ma' nın olumsuz alınamayacağını şöyle dile getirmiştir:

Gerek mütekaddiminden, gerek müteahhirinden (eskilerden ve yenilerden) bazı tefsirciler bu 'ma'yı, nâfiye telakki edip, manayı da 'Babil'de Harut ve Marut adındaki o iki meleğe sihirden bir şey indirilmedi, Harut ve Marut hikâyesi de bu şeytanların uydurduğu bir yalandır' mealinde göstermişlerdir. Ayetin aşağısındaki siyakı buna müsait olsa idi biz de bunu tercih ederdik, fakat siyak buna müsait görünmüyor, aykırı düşüyor. Şu halde biz de çoğunluğun açıklaması vechile 'Ma' harfini mevsûl olarak alıyoruz ki, bu hem ayetin zahir ifadesine uygun düşmekte, hem de anladığımız kadarıyla derin hakikatleri içermektedir (Elmalılı, tsz: I, 370).

b) Harut ve Marut'un Kim Olduğu Hususundaki Tartışmalar

Harut ve Marut Arapça olmayan özel iki isimdir. Çoğulları hevarit ve mevarit olarak gelir (Kurtubi, 2006: II, 287). Kırmak, yarmak parçalamak anlamında kullanılır (İbn-iManzur, tsz: 2,103). Selefi salihinin çoğunluğuna göre Harut ve Marut gökten yeryüzüne gönderilmiş ve durumları diğerlerinden çok farklı olan iki melektir (İbni Kesir, 1998: II, 239). İlk dönem müfessirlerinden Abdullah b Abbas, Abdullah b Mesud, Hz Ali, Kabul Ahbar'a göre Harut ve Marut yeryüzüne gönderilmiş insanlara sihir öğretme cezası ile cezalandırılmış iki melektir (Taberi, 2001: II, 341-344).

Müfessirler tarafından Harut ve Marut hakkında yapılan bu tanımların kaynağı Ahmet bin Hanbel'in müsnedinde yer alan merfu nitelikli şu hadistir.

"Allah Teâlâ, Hz. Âdem'i yeryüzüne indirdiğinde, melekler dediler ki: 'Ey Rabbimiz, biz seni hamd ile tesbih edip dururken yeryüzünde fesâd çıkarıp kan dökecek kimse mi yaratacaksın'. Allah da 'sizin bilmediklerinizi ben bilirim' buyurmuştu. Onlar dediler ki: Rabbimiz biz sana âdemoğlundan daha çok itaatkâriz. Allah Teâlâ meleklerle dedi ki: Öyleyse iki melek getirin de onları yeryüzüne indirelim ve ne yapacaklarını görelim? Onlar Hârût ve Mârût olsun dediler. Bu iki melek yeryüzüne indirildi. Kendilerine insanoğlunun en güzel kadını olarak 'Zühre' temsil edildi ve yanlarına geldi. Onlar, Zühre'yi kendilerine istediler. Zühre 'Allah'a andolsun ki, şirk sözü söylemeden kendimi size vermem, dedi. Onlar da 'Allah'a andolsun ki biz, ebadiyen

Allah'a şirk koşmayız' dediler. Zühre yanlarından ayrıldı, sonra beraberinde bir çocukla döndü. Onlar yine Zühre'yi istediler. O 'hayır, Allah'a andolsun ki bu çocuğu öldürmediğiniz sürece ben size kendimi vermem' dedi. Onlar da 'hayır ebediyen onu öldürmeyiz' dediler. Sonra Zühre gitti ve bir kâse içki ile geldi. Onlar Zühre'yi istediklerinde, Zühre 'Allah'a andolsun ki şu içkiyi içmediğiniz sürece size kendimi vermem' dedi. Onlar içkiyi içtiler, sarhoş oldular, Zühre'ye tecâvüz ettiler ve çocuğu öldürdüler. Ayrıldıklarında kadın dedi ki: Siz kaçındığınız hiç bir şeyi bırakmadınız. Sarhoş olunca hepsini de yaptınız. Onlar dünya ve âhiret azabı arasında muhayyer bırakıldılar, dünya azabını tercih ettiler" (Hanbel, 1992: II, 134).

İbni Kesir bu hadisin 'garib' olduğunu çünkü hadisin ravilerinden Musa b Cübeyr'in sika olup olmadığının bilinmediğini söylemiştir. Ayrıca İbni Kesir bu haberin israiliyat olduğunu çünkü bu konuda Hz peygamber'e kadar uzanan sahih kesintisiz bir isnadın olmadığını ileri sürmüştür (İbni kesir, 1998: I, 240). Kaynaklarda Harut ve Marut hakkında birçok rivayet mevcuttur. Ancak bunların ortak noktası yukarıdaki hadiste toplanmaktadır. Bu nedenle diğer rivayetleri burada zikretmedik (Ayrıntılı bilgi için bkz. Kanbur, 1998: 98-99)

Fahreddin-i Razi eserinde Harut ve Marut hakkında zikredilen bu rivayetlerin fasit ve merdud olduğunu asla kabul edilemeyeceğini, zira Kur'an-ı Kerim'de bu rivayetlerin doğruluğuna delalet eden tek bir şey olmadığını söylemekte ve bunların delillerini de ortaya koymaktadır (Razi, 1981: 3, 237; Kanbur, 1998: 100).

Âlûsi, Harut ve Marut iki melek idi ve imtihan edildiler sonra dünya azabını tercih ettiler şeklinde bir rivayete inanmanın küfür olacağını söylemiştir (Âlûsi, tsz: I, 341).

Ahmet Bedir Harut ve Marut hakkında zikredilen bu rivayetlerin tamamının israiliyat olduğunu ve aynı kıssanın Midraş Avkir ve Enokun kitabı gibi tali Yahudi kaynaklarından alındığını söylemiştir (Bedir ve Tunçbilek, 2002: 2).

Buraya kadar kendisine bir şey indirilse de indirilmese de Harut ve Marut'un melek olduğunu savunanların görüşlerine yer verdik. Bununla beraber bu ikisinin insan olduğunu savunanlar da vardır. Bu görüşü benimseyenler ayetin anlamının 'Babil'de (insandan bedel olarak) iki krala indirileni öğretiyorlardı' şeklinde olması gerektiğini söylemiştir (Ateş, 1988: I, 207; Bedir ve Tunçbilek, 2002, 4).

c) Harut ve Maruta İndirilen Şey Hakkındaki Tartışmalar:

Bu konuda üç farklı görüş vardır:

1- *Harut ve Marut'a İndirilen Şey Sihirdir:* Taberi, Abdullah b Mesud, Katade, Süddi gibi ilk dönem müfessirlerinden bazılarının görüşlerine yer vermiş kendisi de bu görüşün tercihe şayan olduğunu beyan etmiştir.

Bu müfessirler Allah-u Teala'nın haram olan sihri meleklerle indirmesinin mahzurlu olmadığı, zira hayrı da şerri de Allah'ın yarattığı; Allah u Teala'nın zina etme, hırsızlık yapma vb günahları kullarına tanıtır ve onları yasakladığı gibi sihri de kullarına tanıtarak yasakladığını söylemişlerdir. Bunun nedenle 'sihri öğrenmek haram değil, yapmak haramdır' demişlerdir (Taberi, 2001: II, 334-335).

2- *Harut ve Marut indirilen sihir değil şariat ve dindir.* Bu görüş Razi, Elmalılı gibi müfessirler tarafından kabul görmüştür (Razi, 1981: III, 235-237).

Elmalılı'ya göre "bu iki meleğe indirilen şey hakkında açıkça sihir tabiri kullanılmamış ancak sihre atfedilmiştir. Bununla beraber şeytanlar tarafından öğretim tarzının küfür olduğuna ve bundan özel bir sihir yapıldığına işaret kılınmıştır. Demek ki ' o iki meleğe indirilen' haddi zatında bir sihir değil fakat fesat ehlinin elinde küfre vesile olabilecek bir şeydir" (Elmalılı, tsz: I, 370)

3- *Harut ve Marut'a Hiçbir Şey İndirilmemiştir*: Abdullah b Abbas ve Rebi b Enese göre Harut ve Marut denen iki kişiye hiç bir şey inmemiştir. Ancak şeytanlar inkâra düşmüşler ve Babil şehrinde Harut ve Marut da dâhil olmak üzere insanlara sihir öğretmişlerdir (Taberi, 2001: II, 331).

Taberi, İbn-i Abbas'tan rivayet olunan bu haberi kabul etmemektedir. Ona göre Harut ve Marut melek olarak kabul edilip şeytandan sihir öğrendiğini iddia ederseniz bu durum, meleklerle yakışmaz (Taberi, 2001: II, 331-332).

Sonuç olarak, Harut ve Marut'un melek olduğunu, bununla beraber insanların arasını açacak büyüleri öğrettiğini ve bazı rivayetlerde yer alan şarap içip Zühre ile ilişkiye girdiğini söylemek, meleklerin hilkat-i vasfı ile bağdaşmamaktadır. Zira melekler yeme-içme ve cinsiyetten uzak varlıklardır. Yalnızca Allah'tan emir alan, günah işlemeyen mükerrem kullardır. Bu nedenle ilgili ayette yer alan Harut ve Marut'un insandan bedel olarak bir kral olduğu düşüncesi kanaatimizce daha uygundur.

5.5.2. Kur'an'da Görevleriyle Gündeme Gelen Melekler

Kur'an-ı Kerim'de bazı melekler özel isimleriyle zikredilirken bazı melekler ise özel isimleriyle anılmaksızın yüklendikleri bir takım görevlerle gündeme gelmişlerdir.

5.5.2.1. Sûra Üfleyecek Olan Melek

Kur'ana baktığımız zaman kıyamet günü sura üfleneceği bildirilmekte ancak sura kimin üfleyeceği hususunda her hangi bir bilgi verilmemektedir.

يَوْمَ يُفْخِ فِي الصُّورِ وَنَحْشُرُ الْمُجْرِمِينَ يَوْمَئِذٍ زُرْقًا

“Sura üflendiği gün (يَوْمَ يُفْخِ فِي الصُّورِ), işte o gün, suçluları gözleri korkudan göğermiş olarak toplarsınız” (Tâhâ, 20/102.)

“Gökleri ve yeri gerçekte yaratan O'dur ki ‘Ol’ dediği gün (an) hemen olur; sözü gerçektir. Sura üfleneceği gün (يَوْمَ يُفْخِ فِي الصُّورِ) hükümranlık O'nundur. Görülmeyeni de görüleni de bilir. O Hakim'dir, haberdardır” (el-En'âm, 6/73).

“Sura üflenince (وَيُفْخِ فِي الصُّورِ), Allah'ın dilediği bir yana, göklerde olanlar, yerde olanlar hepsi düşüp ölür. Sonra sûra bir daha üflenince hemen ayağa kalkıp bakışır dururlar” (ez-Zümer, 39/68).

Bu ayetlerde sûr'un üflenilmesiyle alakalı fiiller genellikle meçhul sîğa ile zikredilmiş ve sûr'a kimin üfleyeceği özel bir isimle belirlenmemiştir. İslam inancına göre kıyamet günü sûra üfleyecek olan İsrâfil isimli melektir. Bu konuda Allah Rasulü (s.a.v) “İsrâfil, Sur'u ağzına almış ona üflemek için emir beklemektedir” (Hanbel, 1992: IV, 326) diyerek sur sahibinin İsrâfil (a.s) olduğunu bizlere bildirmektedir.

Kur'an-ı Kerim'de İsrâfil ismi hiç kullanılmamıştır. Bunun yerine bazı ayetlerde ‘davetçi, çağırıcı’ anlamında ‘الدَّاعِي’, ifadesi kullanılırken bazı ayetlerde ise ‘seslenen’ anlamında ‘الْمُنَادِ’ lafzı kullanılmıştır. Çünkü İsrâfil kıyamet günü ‘sur’un üfürülmesini yapacak ve bütün insanları mahşer yerine davet edecek olan meleğin adıdır (Kanbur, 1998: 93).

“O gün, hiçbir tarafa sapmadan bir davetçiye (الدَّاعِي) uyarlar. Sesler Rahman'ın heybetinden kısılmıştır; ancak bir fısıltı işitirsin” (Tâhâ, 20/108).

“Rabbimiz! Doğrusu biz Rabbinize inanın diye inanmaya çağıran bir çağırıcıyı (الْمُنَادِ) işittik de iman ettik. Rabbimiz! Günahlarımızı bize bağışla, kötülüklerimizi ört, canımızı iyilerle beraber al” (Âl-i İmrân, 3/193).

Çünkü İsrâfil kıyamet günü ‘sur’un üfürülmesini yapacak ve bütün insanları mahşer yerine davet edecek olan meleğin adıdır (Kanbur, 1998: 93).

5.5.2.2. Melek’ül-Mevt (مَلَكُ الْمَوْتِ)

Kur’an-ı Kerim’de ruhların kabzedilmesi hususunda birçok ayet vardır. Bu ayetlerde canları almakla görevli meleklerin varlığından bahsedilir. İlgili ayetlerde bu melekler için özel bir isim zikredilmemekte ‘rusulüne’ (رُسُلًا) ve ‘melaiketü’ (الْمَلَائِكَةُ) şeklinde genel bir kullanımın olduğu görülmektedir.

*“Allah'a karşı yalan uyduran veya ayetlerini yalan sayandan daha zalim kimdir? Kitap'taki payları kendilerine erişecek olanlar onlardır. **Elçilerimiz** (رُسُلًا) canlarını almak üzere geldiklerinde onlara, ‘Allah'tan başka taptıklarınız nerede’ deyince, ‘Bizi koyup kaçtılar’ derler, böylece inkârcı olduklarına kendi aleyhlerine şahitlik ederler” (el-A'râf, 7/ 37).*

*“Allah'a karşı yalan uydurandan veya kendisine bir şey vahyedilmemişken ‘bana vahyolundu, Allah'ın indirdiği gibi ben de indireceğim’ diyenden daha zalim kim olabilir? Bu zalimleri can çekişirlerken **melekler** (الْمَلَائِكَةُ) ellerini uzatmış, ‘Canlarınızı verin, bugün Allah'a karşı haksız yere söylediklerinizden, O'nun ayetlerine büyüklük taslamanızdan ötürü alçaltıcı azapla cezalandırılacaksınız’ derken bir görsen” (el-En'âm, 6/93).*

“Melekler onların canını temizlenmiş olarak alırken: ‘Selam size; yaptıklarınıza karşılık haydi cennete girin’ derler (en-Nahl, 16/ 32).

Kur’an’da sadece Secde suresinde ve yalnızca bir yerde can almakla görevli melekten ‘Melek-ül Mevt’ (مَلَكُ الْمَوْتِ) şeklinde özel bir isimle bahsedilmiştir.

فَإِنْ يَتَوَقَّأَكُم مَلَكُ الْمَوْتِ الَّذِي ذُكِّرَكُمْ ثُمَّ إِلَىٰ رَبِّكُمْ تُرْجَعُونَ

“De ki: Üzerinize vekil edilen ölüm meleği, canınızı alır, sonra Rabb'inize döndürülürsünüz” (el-Secde, 32/ 11).

Bu ayette can almakla görevli melekten tekil sığayla bahsedildiği halde, diğer ayetlerde çoğul bir kullanım söz konusu olması, ruhları almakla görevli birden fazla meleğin varlığını akla getirmektedir. Bu hususta Mefatihul Gaybın müellifi Fahreddin-i Razi, ruhları kabzetmekle görevli birçok meleğin olduğunu söylemiş ve bu meleklerin reisinin de Secde suresinde Melek-ül Mevt olarak anılan ve ölüm meleği olarak bilinen Azrail (as) olduğunu beyan etmiştir (Razi, 1981: II, 177).

Ölüm meleği birden fazla olunca bedenden ruhu kimin alacağı sorusu da gündeme gelmektedir. Buna göre ölüm anında ruhu, islam inancında Azrail (as) olarak bilinen Melekül Mevt’in mi, yoksa ruhları kabzetmekle görevli diğer meleklerin mi alacağı sorulmaktadır. Bu hususta bazı müfessirler ‘sizin üzerinizde görevlendirilen ölüm meleği sizin canınızı alır’ ayetinden her can üzerinde bir ölüm meleği olduğu fikrini ileri sürmüş ve bu düşüncelerini Kiramen Kâtibin meleklerine kıyasla yapmışlardır. Bu görüşe göre “nasıl ki her cana amellerini yazan, onu kazalardan koruyan melekler gönderilmişse canını almak içinde bir melek görevlendirilmiştir” (Ateş, tsz: XIII, 207).

Diğer bir görüş ise Azrail'in yardımcılarının ruhu bedenden aldıkları, çıkışa (boğaza) getirdiklerinde ise Melek-ül Mevt'e teslim ettikleri yönündedir (Arslan, 1984: XIII, 123).

Ölüm meleği hakkında, diğer bir tartışma ise 'canları bu meleğin mi yoksa Allah'ın mı alacağı' hususudur. Bu durumun kaynağı En'âm suresinde 'elçilerimiz bir eksiklik yapmaksızın onun canını alırlar' (El-En'âm, 6/61) ayeti ile 'Allah öleceklerin ölümleri anında ölmeyeceklerin de uykuları esnasında ruhlarını alır' (ez-Zümer, 39/42) ayetinin zahiren birbirine zıt gibi görünüyorsa olmasıdır. Ancak "Kur'an tek bir menşeden aynı metod ve aynı gayeyi tahakkuk ettirmek için geldiğinden, önu ve sonu arasında bir ihtilafın vukuu bahis konusu olamaz" (Cerrahoğlu, 1998: 179). Çünkü "Cenab-ı Hak "Kur'ân'ı düşünmüyorlar mı? Eğer Allah'tan başkası tarafından indirilmiş olsaydı, onda birbirini tutmaz çok şey bulurlardı" (en-Nisâ, 4/82) ayeti ile bu durumu bertaraf etmiştir" (Cerrahoğlu, 1998: 179).

Yukarıdaki ayetlerin nasıl anlaşılması gerektiğine gelince bu hususta şu görüşler mevcuttur:

"Cenabı Hak her şeyin yaratıcısı ve her bir fiilin hakiki failidir. O ölümü ve hayatı yaratandır. Öldüren ve diriltendir. Ölüm meleği ruhları kabzeder. Yardımcıları da görevlerini yaparken canı çıkartan yüce Allah'tır" (Kurtubi, 2006: XVII, 20).

"Her işi yapan Allah'tır. Fakat O hikmet gereği yasalarını bir takım vasıtalarla ruhsal güçlerle yürütür. Melekler Allah'ın buyruğu ile hareket ederler. Meleklerin canı alması Allah'ın alması demektir. Çünkü onlar Allah'ın emriyle alırlar. Asıl canı alan Allah'tır" (Ateş, tsz: XIII, 207; Arslan, 1984: XIII, 123).

Ölüm meleği hakkında diğer bir tartışma ise Naziât suresinde geçen, en-Naziât ve en-Naşıtat kelimelerinin ne anlama geldiği hususudur.

وَالنَّازِعَاتِ غُرُوًا

Andolsun söküp çıkaranlara,

وَالنَّاشِطَاتِ نَشْطًا

Hemen çekip alanlara (en-Nâzi'ât, 79/1-2).

Müfessirler naziât kelimesi için 'insanların canını çekip alan melekler, bir ufuktan diğer ufka çekilip giden yıldızlar, savaşta okları çekip atan yaylar ya da insanın göğsünü tırmalayan nefesler gibi farklı görüşler ileri sürmüşlerdir (muhtelif görüşler için bkz. Taberi, 2001: XXIV, 57-59).

Naşıtat kelimesi için ise 'müminleri ruhlarını kolaylıkla alan melekler, müminlerin canlarını çekip alan ölüm, bir ufuktan başka bir ufka akıp giden yıldızlar veya kementler olabileceğini söylemişlerdir (Taberi, 2001: XXIV, 59-61).

Ancak Razi'ye göre bu kelimeler ölümle alakalı kavramlardır. Ona göre "en-Nez' sert bir biçimde çekmek, 'en-Neşt' ise yumuşaklık ve yavaşça çekip almak demektir. Bu mantığa göre 'en-Naziât' kâfirlerin canını alırken çok şiddetli bir biçimde alan; 'en-Naşıtat' ise müminlerin ruhlarını tıpkı kovanın kuyudan (suyu dökülmesin diye) yavaşça çekilmesi gibi çekip alan meleklerdir" (Razi, 1981: XXXI, 28).

5.5.2.3. Kirâmen Kâtibîn (كِرَامًا كَاتِبِينَ)

Kur'an-ı Kerim'de her insanın sağında ve solunda bulunan devamlı onları gözetleyen yaptıkları ve söyledikleri her şeyi kaydeden bir melek gurubundan bahsedilir.

وَإِنَّ عَلَيْكُمْ لَحَافِظِينَ كِرَامًا كَاتِبِينَ يَعْلَمُونَ مَا تَفْعَلُونَ

“Oysa, yaptıklarınızı bilen değerli yazıcılar (كِتَابَةُ) sizi gözetlemektedirler” (el-İnfıtâr, 82/10-12).

Kur'an-ı Kerim'de bu melekler için her ne kadar ‘Kiramen Kâtibin (كِتَابَةُ) ifadesi kullanılsa da bununla meleklerin özel ismi değil kendilerine ait bir sıfatı dile getirilmiştir. Bu melekler, insanın söylediği her sözü yazmakla ve yaptığı her davranışı kaydetmekle görevlidirler.

إِذْ يَتَلَفَّى الْمُتَلَفِّيَانِ عَنِ الْيَمِينِ وَعَنِ الشِّمَالِ قَعِيدٌ مَا يَلْفِظُ مِنْ قَوْلٍ إِلَّا لَدَيْهِ رَقِيبٌ عَتِيدٌ

“Sağında ve solunda, onunla beraber oturan iki alıcı melek, yanında hazır birer gözcü olarak söylediği her sözü zapt ederler” (el-Kaf, 50/17-18).

Bu meleklerin insanoğlunun her türlü söz ve fiillerini kayda geçirdiğini suçluların mahşer günü amel defterlerini ellerine aldıklarında söyledikleri şu sözlerden de anlamaktayız:

“Amel defteri ortaya konunca, suçluların, onda yazılı olanlardan korktuklarını görürsün, ‘Vah bize, eyvah bize! Bu defter nasıl olmuş da küçük büyük bir şey bırakmadan hepsini saymış’ derler. İşlediklerini hazır bulurlar. Rabbin kimseye haksızlık etmez” (el-Kehf, 18/ 49).

Allah Rasûlünün şu hadisi de bu meleklerin, insanın bilerek ya da bilmeyerek yaptığı her türlü söz ve fiilin kayda alındığını göstermektedir.

“Şüphesiz ki kul Allah’ın razı olacağı bir söz söyler onun nasıl bir söz olduğunun farkında değildir. Fakat Allah o sözle onun derecesini yükseltir. Yine kul Allah’ı gazaplandıracak bir söz söyler onun nasıl bir söz olduğunun farkında değildir. Allah o sözle de onu cehenneme sürükler” (Buhari, 1993: V, 2377).

Diğer bir hadiste ise insanoğlunun niyetinin dahi kayda alındığı bildirilmektedir.

“Allah azımuşşan (meleklerine) kulum bir kötülük yapmayı gönlünden geçirirse onu hemen aleyhine yazıvermeyin! Eğer o kötülüğü yaparsa onu bir seyyie olarak yazın! Ama bir iyilik yapmayı gönlünden geçirir de yapamazsa onu bir hasene olarak yazın! Şayet o iyiliği yaparsa bunu on (kat) yazın buyurdu” (Müslim, 1992: I, 117).

Yukarıdaki naslar ışığında müfessirlerden bazıları, bu meleklerin hastalığı halinde inlemesi de dahil olmak üzere insanın her şeyini yazdıklarını bazıları ise kendisi sebebiyle ecir alacağı yahut ceza göreceği şeyler haricindekilerin yazılmadığı görüşünü benimsemişlerdir (Kurtubi, 2006: XVIII, 439).

Elmalılı ise ortaya çıkan her fiil ve sözün yazılmakta olduğunu gizli kalanlardan yazılmayanların bulunduğunu, bununla birlikte hafızaya geçenlerin yazılmış demek olduğu görüşündedir (Elmalılı, tsz: VII, 241-242).

Bu yazıcı meleklerin insanın ne yaptığını ve ne söylediğini kayda alıp almaması Allah için önemli değildir. Zira “Allah insana şah damarında daha yakındır. Bu nedenle insanın ne yaptığını ve ne söylediğini kendisine bildirecek bir meleğe ihtiyaç yoktur. Meleklerin onun üzerine görevli tayin edilmeleri bağlayıcı delilin ortaya konulması ve onun muhatap olduğu buyrukların pekiştirilmesi içindir” (Kurtubi, 2006: IX, 436).

Burada şunu da hatırlatalım ki meleklerin yazması insanın yazmasına benzemez. “Onların yazması, Allah’ın koyduğu birtakım güçlerle eylemlerimizin tespit edilmesi demektir. Bu tespit işini anlayabilmek için sesimizin ve hareketlerimizin atmosfer tarafından alınıp korunmasını düşünebiliriz. Sesimiz, titreşim olarak atmosfere geçer. Atmosferde milyonlarca, milyarlarca ses vardır. Bir alıcı tarafından bu sesler tekrar ses halinde kulaklara yansır. Keza uzay dalga haline gelen şekillerimizi de taşır. Bir alıcı televizyon tarafından bu dalga şekiller, tekrar görüntüye dönüştürülür. İşte seslerimiz ve görüntülerimiz nasıl doğa güçleriyle tutulup tespit ediliyorsa eylemlerimiz de Allah’ın

yarattığı ma'nevî güçlerle, meleklerle böyle tespit edilmektedir. Bir gün bunlar, önümüze serilecektir” (Ateş, tsz: XIII, 156).

5.5.2.4. Hafaza Melekleri

“*Hiçbir nefis yoktur ki üzerinde bir koruyucu olmasın*” (إِنْ كُلُّ نَفْسٍ لَّمَّا عَلَيْهَا حَافِظٌ) (Tarık, 86/4) ayetinde insanın her anını bütün fiil ve davranışlarını görüp gözetken ve onu koruyup kollayan meleklerden bahsedilir (Elmalılı, tsz: IX, 107). İnsanın önünde ve arkasında bulunan bu melekler kulun rızkını amelini ve ecelini tespit ve muhafaza etmekle görevlidirler (Kurtubi, 2006: XXII, 204).

“*Ardında ve önünde insanoğlunu takip edenler vardır; Allah'ın emriyle onu gözetirler*” (er-Ra'd, 13/11).

“*O, kulların üstünde yegâne Hakîm'dir, size koruyucular gönderir. Artık birinize ölüm gelince elçilerimiz, bir eksiklik yapmaksızın onun canını alırlar, sonra gerçek Mevlalarına döndürürler*” (el-En'âm, 6/61).

‘Hafaza melekleri’ olarak bilinen bu meleklerin insanı nelerden koruduğu hususunda farklı görüşler zikredilmiştir. Müfessirlerden bazılarının göre Hafaza melekleri insanları yırtıcı hayvanlardan haşerattan ve zararlı şeylerden korumakla görevlidirler. Diğer bir görüşe göre bu melekler kişiyi azap meleklerinden korur. Farklı bir görüş olarak da bu meleklerin insanı cinlerden koruduğu yönündedir (Razi, 1981: XIX, 19).

İnfitar suresinde “*oysa üzerinizde koruyucu melekler vardır*” (İnfitar, 82/10-11) ayetinden sonra ‘değerli yazıcılar’ ifadesinin gelmesi Koruyucu Meleklerin, Kiramen Kâtibin meleklerinden olduğu düşüncesini akla getirmektedir. Akaid kitaplarında ayrı bir başlık olarak işlenen bu melekler bir kısım müfessirler tarafından Kiramen Kâtibin melekleri ile aynı kategoride değerlendirilmiştir. Örneğin ilk dönem müfessirlerinden Taberi (2001: XIII, 467), Razi (1981: XIX, 19) ve cumhuriyet dönemi müfessirlerinden Yazır’a (Elmalılı, tsz: IX, 107) göre yazıcı melekler aynı zamanda Koruyucu Meleklerdir. Kurtubi ise bu meleklerin yazıcı meleklerden farklı olduğunu söylenmiş ve güvenilir herhangi bir hadis kitabında yer almayan es-Sa’lebinin şu rivayetini delil getirmiştir:

“Kinâne el-Adevî der ki: Osman (r.a), Peygamber (sav)’nin huzuruna girerek şöyle dedi: Ey Allah'ın Rasûlü! Bana kul ile birlikte kaç meleğin bulunduğunu haber verir misin? şöyle buyurdu: "Sağında bir melek var, hasenatı yazar. Solunda bir diğer melek var, bu da seyyiâtı yazar. Sağdaki melek, soldaki meleğin emiridir. Sen bir iyilik işledin mi on olarak yazılır, bir kötülük işledin mi sol taraftaki, sağ taraftakine: ‘Yazayım mı’ diye sorar. Öbürü: Hayır, olur ki Allah'tan mağfiret diler yahut O'na tevbe eder, der. Aynı soruyu üç defa tekrarladı mı: Evet yaz, der. Ondan yana Yüce Allah bize rahat versin. Bu kişi ne kadar kötü bir arkadaştır. Yüce Allah'ın kendisini gözetlediğini ne kadar az hatırlıyor ve bizden ne kadar az utanıyor? Yüce Allah ise: ‘O bir söz söylemeye dursun, mutlak onun yanında görüp gözetlemeye hazır biri vardır’ (Kaf, 50/18) buyurur. İki melek de önünde ve arkanda var. Yüce Allah da: "Onun önünden de, arkasından da kendisini Allah'ın emriyle koruyan izleyicileri vardır" diye buyurmaktadır. Bir melek ise senin alnını yakalamıştır, Allah için alçak gönüllülük gösterecek olursan, seni yükseltir, Allah'a karşı büyüklenecek olursan, belini kırar. Dudaklarının üzerinde de iki melek vardır, bunlar senin ancak Muhammed'e ve aile hal-kına getirdiğin salat-u selâmı tesbit ederler. Bir melek de ağzın üzerinde dikilidir. O yılanın ağzına girmesine fırsat vermez. Gözlerinin üzerinde de iki melek vardır. İşte herbir insan üzerinde on melek bunlardır. Gece melekleri ile gündüz melekleri yer

değiştirir, dururlar. Çünkü geceleyin duran melekler, gündüzün duran meleklerle aynı değildir. İşte her bir insan üzerinde bu şekilde yirmi melek vardır. İblis de gündüzün Ademoğlu ile birlikte, onun çocukları ise geceleyin (onunla birlikte bulunurlar)” (Kurtubi, 2006: 12, 31-32).

Koruyucudan maksat ister hafaza melekleri ister de yazıcı melekler olsun asıl maksat her iki mana ile de gerçek koruyucunun Allah Teala olduğunu bildirmektedir (Elmalılı, tsz: IX, 107-108).

5.5.2.5. Arşı Taşıyan Melekler

Kur'an'da adı geçen diğer bir melek grubu ise 'Hamele-i arş' melekleridir. “*Arşı taşıyanlar (الَّذِينَ يَحْمِلُونَ الْعَرْشَ) ve onun çevresinde bulunanlar Rab'lerini överek tesbih ederler*” (Mü'min, 40/7) ayetinden anlaşılacağı üzere bu melekler arşı taşımakla görevlidirler. Bu meleklerin nitelikleri ve sayıları hakkında bilgi vermeden önce 'arş (الْعَرْش)' kelimesi üzerinde duralım.

Sözlükte 'yükseklik, yüksek yer ve yüksek şey' anlamına gelen (Yavuz, 1991: III, 406) arş, esas itibarıyla 'sakf' demektir ki bir binanın veya yerin yüksek muhitini ifade eder. Bir eve nispetle tavanı tavanına nispetle üstteki çatısı kubbesi tepesindeki köşkü tahtaboşu terası hep arş manasına dahildir (Elmalılı, tsz: IV, 51). Arş ulvîlik ve üstünlük manasını içinde barındırır. Bundan dolayıdır ki arş hükümdarların oturdukları 'taht' anlamında meşhur olmuş ve tahtın gereği olan mülkten izzet ve saltanattan kinaye yapılmıştır (Elmalılı, tsz: IV, 51). Bazı müfessirlere göre ise arş serir (taht) ile aynı şeydir. O yüce Allah tarafından yaratılmış mücessem bir cisimdir (Kurtubi, 2006: XVIII, 331). Diğer bir rivayete göre Allah arşı yeşil bir mücevherden yaratmıştır. Onun ayaklarından ikisi arasında hızlıca uçan kuşun uçuşu ile seksen bin yıllık bir mesafe vardır (Kurtubi, 2006: XVIII, 330). Arş şeriat dilinde âlemin hepsini saran sınırlamanın ve beşer aklının takdirinin dışında hakikati Allah'ın ilmine bırakılmış bulunan yüksek bir muhit olmak üzere yaygın olmuştur. Bu nedenle gökler cennet sidre kürsi hep bunun altında tasavvur edilmiştir.

Kur'an-ı Kerim'e baktığımızda 'arş' kavramının, ilahi hükümdarlık yani Cenab-ı Hakk'ın yüksek tasarruf ve kudretinin saltanat ve azametinin tecelli ettiği çok yüce bir makam, kâinat planının uygulandığı büyük merkez (Yıdırım, 1988: X, 5301; et-Tevbe, 9/129; ez-Zuhruf, 43/82; el-İsra, 17/42; el-Mü'min, 40/15; el-Hakka, 69/17) ve hükümdarların tahtı anlamında (Yûsuf, 12/100; en-Neml, 27/ 23) kullanıldığını görürüz. Bu bağlamda “*O gün Rabbinin Arşını, sekiz melek taşır*” (el-Hakka, 69/17) ayetinde yer alan Arş kelimesi Allah'ın 'egemenlik tahtını' ifade eden bir kavramdır (Kurtubi, 2006: IX, 240). Meleklerin O'nun egemenlik tahtını taşımaları ise, bu varlıkların Cenab-ı Hakk'ın yarattıkları üzerindeki egemenliğinin icrasında görevli olduklarını göstermektedir. Ayrıca meleklerin sıra sıra dizilmesi, göğün etrafını kuşatmaları da Allah'ın saltanat ve azametinin bir nişanıdır.

Kur'an'da Arş'ı yüklenen bu meleklerin sayısının sekiz olduğu bildirilmiştir.

“Gök yarılr; o gün düzeni bozulur.

Melekler onun çevresindedirler; o gün Rabbinin arşını onlardan başka sekiz tanesi yüklenir” (el-Hakka, 69/16-17).

Ayette geçen bu sekiz sayısından kastın ne olduğu hususunda farklı görüşler vardır: Hasan el Basri “ben onların sekiz kişi mi, sekiz bin kişi mi, yoksa sekiz saf mı, sekiz bin saf mı olduklarını bilemiyorum” demiştir (Razi, 1981: XXX, 109). İbni Abbas ve Dehhak'a göre burada zikredilen sekiz melekten maksat, sekiz sıra melektir (Taberi, 2001: XXIII, 228).

Arşı taşıyan, meleklerin dünyadayken sayılarının dört olacağını kıyamet günü ise bu sayının sekize yükseleceğini söyleyenler de vardır. Bu düşüncede olanlar Hz Peygambere isnat edilen şu rivayeti delil olarak getirmişlerdir.

“Peygamber (sav)’nin şöyle buyurduğu nakledilmektedir. ‘bugün Arşı taşıyanlar dördtür. Kıyamet günü olduğundan yüce Allah onları dört meleklerle daha destekleyecektir. Böylelikle sekiz melek olacaktır” (Kurtubi, 2006: XXI, 202).

Arşı taşıyan Allah katında değerli ve kıymetli olan bu varlıkların diğer bir görevi ise müminler için dua etmektir. Kur'an-ı Kerim’de bu meleklerin inanlar için şöyle dua ettiği bildirilir:

“Rabbimiz, Sen rahmet ve bilgi bakımından her şeyi kapladın. Tevbe edip senin yoluna uyanları bağışla, onları cehennem azabından koru!

Rabbimiz, onları ve babalarından, eşlerinden, çocuklarından iyi olan kimseleri onlara söz verdiğin Adn cennetlerine sok. Şüphesiz, üstün olan, hüküm ve hikmet sahibi olan sensin sen!

Onları kötülüklerden koru. O gün Sen, kimi kötülüklerden korursan ona acımışsındır. İşte o büyük başarı budur” (el-Mü’min, 40/ 7-9)!

5.5.2.6. Cehennem Bekçisi Melekler

Kur'an-ı Kerim’de bahsi geçen diğer bir melek grubu ise cehennemde görevli meleklerdir. İnkâr eden cehennem ehli kimseler gidecekleri yerde ‘zebâni’ adı verilen cehennem bekçisi melekler tarafından karşılanırlar. Bu durum Zümer suresinde şöyle anlatılır:

“İnkâr edenler, bölük bölük cehenneme sürülür. Oraya vardıklarında kapıları açılır; bekçileri onlara: ‘Size içinizden Rabbinizin ayetlerini okuyan ve bugüne kavuşacağınızı ihtar eden peygamberler gelmedi mi’ derler. ‘Evet geldi’ derler. Lakin azap sözü inkârcıların aleyhine gerçekleşir” (ez-Zümer, 39/71).

Hesap gününde zebaniler tarafından bu şekilde karşılanan kimselerin cehennem azâbına dayanamayarak meleklerle hitaben ‘Rabb’inize dua edin de hiç değilse bu azabı biraz hafifletsin şeklinde bir takım söylemlerle yalvardıklarını görmekteyiz:

“Ateşte olanlar, cehennem bekçilerine: ‘Rabbimize yalvarın da hiç değilse bir gün, azabımızı hafifletsin’ derler.

Bekçiler: ‘Size, belgelerle peygamberleriniz gelmiş miydi’ derler. Onlar da: ‘Evet, gelmişti’ derler. Bekçiler: ‘O halde kendiniz yalvarın’ derler. İnkârcıların yalvarışı şüphesiz boşunadır” (el-Gafir, 40/49-50).

Zuhruf suresinde ise kurtuluştan ümidini kesen cehennemliklerin son çare olarak ‘Malik’ isimli bir üst görevliye başvurarak ‘ey Malik, Rabb’in canımızı alsın diye bağırdıklarını(yalvardıkları), Malik’in de cevaben ‘siz bu azapta bekletileceksiniz’ (ez-Zuhruf, 39/77) dediği bildirilmektedir.

5.5.3. Kur'an-ı Kerim’de Kendisine İşaret Edilen Melekler

Yukarıda adı geçen melekler, Kur'an-ı Kerim’de ya özel ismiyle anılmış ya da görevi dolayısıyla mevzu bahis edilmiştir. İslam inancında bu meleklerden başka Kur'an-ı Kerim’de adı geçmeyen, ancak hadis literatüründe yer alan bazı melekler de vardır. Zira “Allah Teâlâ’nın, her işle görevlendirdiği çeşit çeşit melekleri bulunmaktadır ve Kur’ân da bunların sadece bir kısmından bahsedilmiştir. Bir kısmını Allah, Peygamberine ayrıca bildirmiş ve dolayısıyla O, hadislerinde bahsetmiştir.

Elbette bunların dışında da kim bilir daha nice melekler vardır” (Cebeci, 1998: 126). Hadislerde yer alan bu melekleri kısaca inceleyelim.

5.5.3.1. Münker ve Nekir

İslam inancına göre ölen bir kimse eğer mü'minse kabri cennet bahçelerinden bir bahçe, kâfir ise, kabir sualini veremeyecekse, cehennem çukurlarından bir çukura atılacaktır. Bu kimselere kabir sualini soracak olan Hz. Peygamber tarafından Münker ve Nekir olarak isimlendirilen iki melektir. Bu melekler hakkında Allah Rasulü şöyle buyurmaktadır: “Ölü kabre konulunca iki melek gelir. Bunların birisine ‘Münker’, diğerine de ‘Nekir’ denir. Bu iki melek ‘ bu adam hakkında ne demiştin’ derler. O da : ‘ O, Allah’ın kulu ve Resulü’dür’ der. Bu melekler : ‘Senin bunu söylediğini biliyorduk’ derler. Sonra onun kabrini yetmiş zira genişleterek ışıktırırlar ve bu kişiye ‘uyu’ derler” (Tirmizi,1994:IV,337-338).

Kur'an-ı Kerim'deki bazı ayetlerde bu meleklerle zımnî işaret edilmiştir.

“Bekçiler: ‘Size, belgelerle peygamberleriniz gelmiş miydi’ derler. Onlar da: ‘Evet, gelmişti’ derler. Bekçiler: ‘O halde kendiniz yalvarın’ derler. İnkârcıların yalvarışı şüphesiz boşunadır” (el-Mü'min,40/49-50; ayrıca bkz., İbrahim,14/23; Nuh,71/25).

Ebu Hureyre'den nakledilen bir hadiste Allah Rasulü bu melekleri şöyle tasvir etmektedir: “Ebu Hureyre anlatıyor: Rasulüllah ile bir cenazeye gitmiştik. Cenazeyi defnedenler kabrin başından ayrılınca, Rasulüllah şöyle dedi: ‘Şu anda o, kabirde sizin ayak seslerinizi duyar. Ona gözleri bakırcının kazanı gibi, azı dişleri sığır boynuzu gibi, sesleri gök gürlemesi gibi Münker ve Nekir denilen iki melek gelir. Oturur ve onu sorguya çekerler. Eğer istedikleri gibi cevap verirse, kabrinden cennete bir kapı açılır ve kabri genişler. Fakat o kişi şer ehlinden ise, şöyle der: ‘İnsanlar bir şeyler söylüyorlardı, onları işittim ve söyledim’. Bunun üzerine onun kabrinden cehenneme bir kapı açılır” (Ebu Davud, 1992: II, 115).

Yukarıdaki hadislerden de anlaşılacağı üzere Münker ve Nekir meleklerinin görevi ölen insanı kabirde sorguya çekmektir. Bu konuda Ahmed b. Hanbel'in naklettiği şu hadis konuya açıklık kazandırmaktadır:

“Ölü kabre konunca iki melek gelir ve ‘Rabbin kim’ diye sorarlar. O, ‘Rabbim Allah’ der. ‘Dinin nedir’ diye sorarlar, O, ‘dinim İslâm’ der. Size peygamber olarak gönderilen kim’ diye sorarlar, O, ‘Rasulüllah’ der. ‘Bilgin nedir’ derler, O, ‘Allah'ın kitabını okudum, ona inandım ve onun doğru olduğunu kabul ettim’ der. Bunun üzerine gökten bir ses, ‘kulum doğru söyledi’ der.

Eğer bu kişi kâfir ise, ‘Rabbin kim’ diye sorarlar, o ‘bilmiyorum’ der. Ona, ‘dinin nedir’ derler. O ‘bilmiyorum’ der. ‘Size peygamber olarak gönderilen kimdir’ derler. O ‘bilmiyorum’ der. Bunun üzerine gökten bir ses, ‘O kulum yalan söylüyor. Dolayısıyla ona ateşten bir döşek hazırlayın ve cehennemden bir kapı açın’ der” (Hanbel, 1992: IV, 287)...

Kısacası halk arasında ‘sual melekleri’ diye adlandırılan Münker ve Nekir meleklerinin vazifesi, “diğer meleklerde olduğu gibi insanın hayatını devam ettirdiği anlarda değil, eceli gelip ölümü tattıktan sonra başlamaktadır. Daha ana rahminde, bir damla suyu iken insanla beraber olan meleklerin, öldükten sonra da yine insanla muhatap olması dikkat çekmekte ve Allah’ın insan için takdir etmiş olduğu üç boyutlu zamanda, meleklerden hiç ayrı olmadığı anlaşılmaktadır” (Erbaş, 1992: 246).

5.5.3.2. Gece ve Gündüz Melekleri

İslam akaidinde gece ve gündüz insanları takip eden ve onları yaptıkları işlere şahit eden bir grup melekten söz edilir ki İsrâ suresi 78. ayette bu meleklerle işaret edildiği söylenmektedir.

“Güneşin batıya yönelmesinden gecenin kararmasına kadar namaz kıl; sabah vakti de namaz kıl, zira sabah namazına melekler şahit olur” (el-İsrâ, 17/78).

Elmalılı bu ayeti şöyle tefsir etmektedir: ‘Güneşin batıya kaymasından, gecenin kararmasına kadar (belirli vakitlerde) gereği üzere namaz kıl bir de sabah namaz kıl çünkü sabah namazında ‘gece ve gündüz melekleri’ hazır bulunur (Elmalılı, tsz: 5, 316).

Sahih hadis kaynaklarında yer alan şu hadiste de, bu meleklerden ve görevlerinden söz edilmektedir: “Allah’ın bir kısım melekleri vardır ki bunlar gece melekleri ve gündüz melekleri olarak birbirlerini takip ederler. Sabah ve ikinci namazlarında bir araya gelirler. Sonra sizinle olanlar (hesabınızı vermek üzere Allah’ın huzuruna) yükselir. Sizi çok iyi bilen Allah (cc) bu meleklerle sorar: ‘Kullarımı nasıl bıraktınız’. Onlar: ‘Biz onları namaz kılıyorken bıraktık ve yine onlara namaz kılarken vardık’ diye cevap verirler” (Buhari, 1993: III, 1178).

Kur’an-ı Kerim’de doğrudan melek olarak ifade edilmeyen ancak müfessirler tarafından melek olduğu iddia edilen bazı kavramlar da vardır. Bunlardan biri Sâd suresinde yer alan ‘Mele-i Ala’ ifadesidir.

“Onlar tartışırken Mele-i Ala’daki bu olanlar hakkında bir bilgin yoktu” (Sad, 38:69).

Ayette zikredilen **Mele-i Ala** ifadesi müfessirlere göre ‘yüksek heyet, melekler alemi, melekler topluluğu’ gibi anlamlara gelmektedir (Taberi, 2001: XX, 141; Kurtubi, 2006: XVIII, 236). Çünkü melekler göklerde meskûn olan varlıklardır. Bu nedenle onlar için ‘el –Meleül-A’la’ ifadesi kullanılır (Zemahşeri, 2002: IV, 100). ‘Mele-i Ala’ ifadesi için meleklerden, cinlerden ve Hz. Adem’den oluşan bir grup olduğu yorumu da yapılmıştır (Zemahşeri, 2002: IV, 101). Ancak bu ifadenin yer aldığı pasajla bağlantılı olarak Bakara suresinde (el-Bakara, 2: 30-32) melekler tarafından Hz. Âdem’in nefis sahibi bir beşer olarak yeryüzüne halife olarak gönderilmesinin sakıncalarının ortaya konulmaya çalışılması (Taberi, 2001: XX, 141) ‘Mele-i Ala’ ifadesinin melekler topluluğu anlamında kullanıldığı düşüncesini güçlendirmektedir.

Kur’an’da açıkça ifade edilmeyen ancak melek anlamında kullanılan diğer bir kavram ise fetih suresinde yer alan ‘**Göklerin Ordusu**’ ifadesidir.

“Göklerdeki ve yerdeki ordular Allah’ındır” (El-Fetih, 48:4,7).

Müfessirler göklerin ordusundan maksadın melekler, insanlar, cinler yahut gök cisimleri olabileceğini söylemişlerdir (Razi, 1981: XIX, 301). Ancak çoğu müfessir ayette zikredilen göklerin ordusunun, meleklerden oluştuğu düşüncesini benimsemiştir (İbn-i Kesir, 1998: VII, 305; Kurtubi, 2006: 19: 303; Razi, 1981: XIX, 301). Onları bu düşünceye sevk eden ise birçok ayette ‘Allah’ın görünmez ordularla insanlara yardım ettiği ve kâfirlerin üzerine bu ordularla azabını gönderdiğinin’ bildirilmesidir.

“Bozgundan sonra Allah, Peygamber’ine, müminlere güvenlik verdi ve görmediğiniz askerler indirdi; inkâr edenleri azaba uğrattı. İnkarcıların cezası budur” (et-Tevbe, 9:26).

“Ona (Muhammed’e) yardım etmezseniz, bilin ki, inkâr edenler onu Mekke’den çıkardıklarında mağarada bulunan iki kişiden biri olarak Allah ona yardım etmişti. Arkadaşına (Ebu Bekir’e) ‘Üzülme, Allah bizimledir’ diyordu; Allah da ona güven vermiş, görmediğiniz askerlerle onu desteklemiş, inkâr edenlerin sözünü alçaltmıştı. Ancak Allah’ın sözü yücedir. Allah güçlüdür, hâkimdir” (et-Tevbe, 9:40).

5.5.3.3. Dağların Meleği

Buhari'de adı geçen bir hadiste Rasulü Allah ile konuşan ve ona, dilersem müşrikleri helak edeyim diyen 'dağların meleği' olarak isimlendirilen bir varlıktan söz edilir. Hadisin metni şöyledir: "Dağların meleği, bana nida edip selam verdi. Sonra da 'ya Muhammed! Onlar hakkında dilediğin şeyi söyle. Eğer istersen, Mekke'deki 'Ebu Kubeys ve'l-Ahmar' dağı ve Nina dağı onların başına yıkayım' dedi. Rasulullah da: Hayır, bilakis ben Allah'tan onların sulblerinden, O'na ibadet edecek ve kendisine hiçbir şeyi ortak koşmayacak kimseler çıkarmasını diliyorum' diye cevap verdi" (Buhari, 1993: III, 1180-1181; Müslim, 1992: II, 1420-1421).

6. KİTAB-I MUKADDES'TE MELEK KAVRAMI

Allah tarafından gönderilen ilahi dinlerin hepsi meleklerin varlığını kabul eder ve bunu bir iman akidesi olarak sayarlar. Bu nedenle günümüzde Yahudi ve Hristiyan teolojilerinde melekler 'angeloji' olarak ifade edilen bir bilim içerisinde ele alınmaktadır. Melek kavramının tanımı, meleklerin varlık formları, kısımları, görevleri, isimleri gibi birçok konu bu ilim dalı içerisinde tartışılır (Serdar, 2008: 227-228). Biz de çalışmamızın bu bölümünde Tevrat'ta ve İnciller'de melek kavramı üzerinde duracak, Yahudi ve Hristiyan melek inancını, meleklerin bu dinlerdeki ontolojik konumunu, özelliklerini, çeşitlerini ve görevlerini kaynaklar ölçüsünde incelemeye çalışacağız.

6.1. Tevrat'ta Melek Kavramı

Yahudi kutsal kitabında bilgi ve kudrette insandan daha üstün olan, Tanrıya bağlı, bir kralın maiyeti gibi (Aydın, F., 2010:90; Küçük-Tümer, 2011: 301) Onun hizmetinde bulunan, mesajını insanlara iletme ve iradesini yerine getirmede elçilik görevini yapan varlıklardan bahsedilmektedir (Gündüz, 1998, 254-255; Özbek, 1990:301 ; Erbaş, 2004: 29, 38;). Eski Ahitte bu varlıklar için başta melek anlamında 'Mal'ah' kelimesi olmak üzere, Tanrının oğulları (Eyüp, 1: 6; 2: 18), Göklerin ordusu (Ezra, 9: 6) Tanrının danışmanları (Eyüp, 1: 6) Savaşçılar (Tekvin, 33: 1, 2), Mukaddesler (Tesniye, 33: 2, 3) gibi bir takım isimler kullanılmıştır (Erbaş, 2004: 51-52; Aydın, F., 2010: 90; Küçük-Tümer, 2011: 301).

Melekler için kullanılan bu isimlerden meleklerin mahiyeti, konumu, görevi gibi bir takım hususlarda bilgi edinmemiz mümkündür. Örneğin, Eyüp kitabında yer alan tanrı'nın oğulları, tanrı'nın danışmanları ifadelerinden meleklerin Tanrıya olan yakınlığı ve ontolojik olarak konumunun ne olduğu, yine 'rasul ve mesajcılar' terimlerinden bu varlıkların tanrı insan iletişiminde oynadığı rolün ne olduğu hakkında bir takım çıkarımlar yapılabilir. Bu konu ontolojik konum adı altında ele alınacağı için bu kadarla iktifa ediyoruz.

Tevrat'ta bu gibi adlarla anılan bu varlıkların varlığını akıl ile idrake çalışmak gerçekten zordur. Fakat diğer dinlerde olduğu gibi Yahudilikte de bu inancın temeli vahye dayandırılmıştır. Eski ahit metinleri incelendiğinde meleklerin hemen hemen bütün hadiselerde rol oynadığı müşahade edilecektir (Tekvin, 16: 7, 9; 19: 1, 15). Bu düşünceden hareketle Yahudiliğin kutsal kitabının, meleklerin varlığını apaçık bir şekilde telkin ettiği söylenebilir (Erbaş, 1992: 53; Aydın, F., 2010: 90).

Aslında ilk dönem Yahudiliğinde melek kavramı dinle çelişen eski inançların eski tanrıları tabiat güçleri masal yaratıkları olarak halk inançlarında yaşıyor, ancak dinde yer almıyordu (Örs, 1966: 358). Zira ilk dönem Yahudiliği diğer bir ifade ile Hz. Musa öncesi Yahudileri Politeist (çok tanrıcı) bir inanca sahip olup yıldızlara tapmaktaydılar (Sarıkçıoğlu, 2002, 191). Hz. Musa ile İsrail'de monoteizm (tek tanrı inancı) doğdu. Bundan sonra eskiden ikinci derece de tanrılar olarak kabul edilen ve kendilerine 'Yahova'nın hizmetçileri' (1.Krallar, 22: 19) denilen melekler 'semavi ordu' (Ezra,9:6; Mezmurlar 150: 6) deyiimiyle ifade edilmeye başlandı (Erbaş, 1992: 54). Yahudilerin zamanla İran ve Helen düşüncelerinin etkisinde kalmalarıyla beraber Yahudi geleneğinde Rafael, Gabriel, Daniel gibi melek isimleri kendini göstermeye başlamıştır (Örs, 1966: 358; Küçük-Tümer, 2011: 301; Aydın, F., 2010: 91-92). Melek kavramın Eski Ahit'in özellikle esaret dönemi ve sonrasına ait bölümlerinde sık sık geçmesi de bu düşüncüyü kuvvetlendirmektedir (Erbaş: 2004: 29,38). Melek düşüncesinin farklı kültürlerden alınması sebebiyle bütün Yahudi mezhepleri meleklerin

varlığını kabul ederken Sadukiler mezhebi bu düşüncüyü reddetmiştir (Açıklamalı Kutsal Kitap, 2010: 1418; Kahraman, 1999: 172; Cilacı, 1995: 84).

Tevrat'a göre melekler Allah'ın emirlerini ve nehiylerini peygamberlere ve insanlara ulaştırmada bir vasıtadırlar (Aydın, F., 2010: 92; Yaradılış, 19: 15; 21:17; 22: 15). Diğer bir ifadeyle Tanrı onları 'el-ukulul müfaraka' yani tanrı ile yarattıkları arasında bir vasıta olarak yaratmıştır (İbn-i Meymun, 1974: 116; Erbaş, 1992: 58; Özbek, 1990: 305). Bu bağlamda melekler babanın emirleri çocuklarına, çocukların ihtiyaçlarını da babaya iletmekle görevlidirler (Açıklamalı Kutsal Kitap, 2010: 1808). Ancak melekler olmazsa olmaz tek aracı varlıklar değildir. Çünkü Tevrat'taki kimi pasajlarda, Tanrı'nın bizzat kendisinin kulları ile iletişime geçtiği; meleklerle ihtiyaç duymadığı bildirilmektedir (II. Tarihler, 1: 7).

Kısacası Musevilikte melek inancı bir iman akidesi olarak kabul edilir. Ancak bu inanç diğer semavi dinlerdeki kadar gelişmiş değildir (Özbek: 1990, 307).

6.1.1. Meleklerin Ontolojik Konumu

Daha önceki başlık altında zikrettiğimiz gibi Tevrat'ta melek anlamında kullanılan birçok terim vardır. Bunlar:

- Tanrının oğulları (Eyüp, 1: 6; 2:18)
- Göklerin ordusu (Ezra, 9: 6)
- Tanrının danışmanları (Eyüp, 1: 6)
- Savaşçılar (Tekvin, 33: 1, 2)
- Mukaddesler (Tesniye, 33: 2, 3)
- Mesajcılar (Yeşu, 6: 17)
- Ruhlar (Süleyman'ın Özdeyişleri, 16: 2)
- Gözcüler (Eyüp, 7: 20)
- Gökte oturanlar (Tekvin, 21: 17)
- Rasul (Daniel, 6: 22; Gündüz, 1998: 255; Aydın, F., 2010:90, Küçük-Tümer, 2011: 301; Erbaş, 1992: 51-52).

Bu isimlerden meleklerin mahiyeti konumu, görevi gibi bir takım hususlarda bilgi edinmemiz mümkündür. Özellikle Allah- Rab-Tanrı, Tanrının oğulları, Tanrının Danışmanları, Mukaddesler, Rasul gibi ifadeler meleklerin tanrı karşısındaki konumunu ortaya koyma açısından önemlidir. Meleklerin ontolojik konumunu belirleyen bu isimleri bulundukları pasajlar ile değerlendirelim.

a) Allah- Rab-Tanrı: Eski ahitte kimi zaman melekler Tanrı'nın ismi ile anılmıştır(Özbek: 1990, 306). Bu durum Tekvin kitabında açık bir şekilde kendini göstermekte, aynı şahsiyetten kimi zaman Tanrı kimi zaman melek olarak bahsedilmektedir (Tekvin, 18: 12; 23: 11; 24: 12; 32: 4; 42: 30; Kahraman, 1999: 172; Erbaş, 1992: 59; Aydın, F., 2010: 90). Çıkış kitabında Tanrı tarafından söylenen ' ona karşı koymayın çünkü benim adım ondadır' sözü (Çıkış, 23: 20-21), Yaradılış kitabında Yakub'un Tanrı ile güreşme kıssasında yer alan, muhtemelen melek olan bu varlıktan tanrı diye söz edilmesi (Erbaş, 1992: 60; Tekvin, 32: 22-32) meleklerin, Tanrının ismi ile müsemma olduğunun bir göstergesidir(İbn-i Meymun, 1974: 116). Yine Tekvin kitabında Sodom'a gelen iki meleğin önünde Lut Peygamber'in secdeye kapanarak 'efendilerim şimdi kulunuzun evine inin'(Tekvin, 19: 1-2) ifadesi ile kendini melekler karşısında kul olarak nitelendirmesi; Hakimler kitabında Monah ile karısının kendilerine görünen meleğe 'Allah' diye hitap etmeleri (İbn-i Meymun, 1974: 116; Hakimler, 13:

22) meleklerin ilahi vasıflara sahip kutsal varlıklar olarak kabul edildiklerini göstermektedir.

b) Tanrının oğulları: Tevrat'ta her ne kadar melekler rab tanrı Allah vasıflarıyla vasıflandırılrsa da Yahudiler melekleri insana göre üstün tanrıya göre ise daha aşağı seviyede varlıklar olarak kabul ederler (Erbaş, 1992: 62). Bunun bir göstergesi de Kutsal kitaplarında melekler için "Allah'ın oğulları" ibaresinin kullanıyor olmalarıdır (Mezmurlar, 29: 1; Yaradılış, 6: 2 vb.). Yani melekler Tanrı makamında olmamakla beraber şehzade makamında yarı tanrısal bir vasfa sahiptirler (Pak, 1999: 62). Yine Eyüb kitabında Allah oğullarının tanrıya hesap verdiklerinden bahsedilir ki hesap verenin sorgulayandan daha aşağı olması gerekir. Aynı pasajda yer alan meleklerin tanrının tahtı etrafında toplanmaları da tanrıdan daha aşağı seviyede varlıklar olduğunun bir göstergesidir (Eyüb, 1:6; Özbek: 1990, 307).

Kısacası genel olarak bu varlıklar bir yüce tanrının hükümdarlığı altında ikinci derecede tanrılar topluluğundan bir çeşit kutsal tanrı imajı ya da tek tanrının etrafında dönüp ona hizmet eden ikinci derecede bir şahsiyetten oluşmuş kutsal bir çevre tasviri olarak kabul edilmiştir (Erbaş, 1992: 77).

c) Tanrının Ordusu: Tevrat'ta meleklerin tanrıya olan yakınlığını ve mukaddes bir varlık olduğunu ifade eden diğer bir terim ise 'tanrının ordusu' ibaresidir.

"Yakup yoluna devam ederken, Tanrı'nın melekleriyle karşılaştı" (Yaradılış, 32: 1)

Eski Ahitte göklerin ordusu deyiminin de bazen tanrının ordusu anlamında kullanıldığı görülür (Erbaş, 1992: 61).

"Mikaya konuşmasını sürdürdü: 'Öyleyse Rabb'in sözünü dinle! Gördüm ki, RAB tahtında oturuyor, bütün göksel varlıklar da sağında, solunda duruyordu" (I. Krallar, 22/19)

"Ey bütün melekleri, O'na övgüler sunun, Övgüler sunun O'na, ey bütün göksel orduları" (Mezmurlar, 148: 2)!

Yahudiler tanrıya yakınlığı ile bilinen melekleri kimi zaman insan seviyesine indirmişler, kimi zaman da insandan daha aşağıda şeytanla aynı seviyede kötü bir ruh olarak tasavvur etmişlerdir (Aydın, F., 2010: 93; Ateş, 1995: 27). Bu durum Tevrat'taki birçok pasajda kendini göstermekte ve bu pasajlarda meleklerin günah işleyebilen kötü ruhlar olduklarından söz edilmektedir:

"Tanrı karşısında insan doğru olabilir mi? Kendisini yaratanın karşısında temiz çıkabilir mi?"

Bakin, Tanrı kullarına güvenmez, Meleklerinde hata bulur da" (Eyüp, 4: 17-18).

"Tanrı meleklerine güvenmiyorsa, Gökler bile O'nun gözünde temiz değilse" (Eyüp, 15: 15),

"Bu sıralarda Rabb'in Ruhu Saul'dan ayrılmıştı. Rabb'in gönderdiği kötü bir ruh ona sıkıntı çektiriyordu" (I. Samuel, 16: 14).

"Hizmetkârları Saul'a, 'Bak, Tanrı'nın gönderdiği kötü bir ruh sana sıkıntı çektiriyor' dediler" (I. Samuel, 16: 15).

"Efendimiz, biz hizmetkârlarına buyruk ver, iyi lir çalan birini bulalım. Öyle ki, Tanrı'nın gönderdiği kötü ruh üzerine gelince, o lir çalar, sen de rahatlırsın" (I. Samuel, 16: 16)

"Ruh, 'Aldatıcı ruh olarak gidip Ahav'ın bütün peygamberlerine yalan söyleteceğim diye karşılık verdi. 'RAB, Onu kandırmayı başaracaksın dedi, Git, dediğini yap" (I. Krallar, 22: 22).

Bu pasajlardan anlaşılan odur ki melekler her ne kadar güç ve kuvvet açısından insanüstü varlıklar olsalar da değer ve kıymet açısından insandan daha aşağıda olabilmektedirler. Onların konumunu belirleyen unsur ise ibadet ve itaatleridir.

Kısacası Yahudilikte meleklerin yeri kesin olarak belirlenmemiştir. Kimi zaman tanrı ile aynı seviyede bir varlık, kimi zaman yarı tanrı, kimi zaman ise insan veya şeytanla aynı seviye bir ruh olabilmektedirler (Özbek:1990,307).

6.1.2. Meleklerin Nitelikleri

Tevrat’ta, meleklerle alakalı pasajlardan bu varlıkların ne gibi özelliklere sahip olduğu hususunda bilgi edinmemiz mümkündür. İlgili pasajlarda meleklerin şu özellikleri ön plana çıkmaktadır:

6.1.2.1. Melekler Ruhâni Tabiatlı Görünmez Saf Ruhlardır

Melekler, gerçek fiziksel bedenleri olmayan ruhsal varlıklardır (İbraniler, 1: 14; İbn-i Meymun, 1974: 116; Aydın, F., 2010: 92; Gündüz, 1998: 255). Onlar yaratılışın ikinci ve beşinci gününde ateşten yaratılmış, zaman ve mekandan öte maddi olmayan saf ruhlardır (İbn-i Meymun, 1974: 116; Erbaş, 2004: 29, 38). İnsanlar gibi bir vücuda sahip değildirler (Erbaş, 1992: 63; Aydın, F., 2010: 92). Bu nedenle eski ahitte meleklerin ruhani olduklarına işaret etmek üzere bu varlıklar için Ruh ibaresi kullanılmıştır (I.Samuel, 10: 10; 16: 13-16). Melekler yaratılışı itibariyle görünmez saf ruhlar olsalar da zaman zaman farklı şekillere girerek görünebilen varlıklardır. Onlar kimi zaman bir erkek ya da kadın şeklinde görünebilirler (İbn-i Meymun, 1974: 116).

6.1.2.2. Melekler Kanatları Olan İnsan Üstü Güç ve Kudrete Sahip Varlıklardır

Tevrat’ta meleklerin havada uçan (Daniel, 9: 21) kanatlı varlıklar olduklarından bahsedilir (İbn-i Meymun, 1974: 117). Havada uçmalarına yardımcı olan bu kanatların kuşkanadına benzer mahiyette olduğu ilgili pasajlardan anlaşılmaktadır.

“Üzerinde Seraflar duruyordu; her birinin altı kanadı vardı; ikisiyle yüzlerini, ikisiyle ayaklarını örtüyor, öbür ikisiyle de uçuyorlardı” (Yeşeya, 6: 2).

“En ortasında insana benzer dört canlı yaratık duruyordu; her birinin dört yüzü, dört kanadı vardı” (Hezekiel, 1: 5-6).

Kanatlı varlıklar olmaları itibariyle insandan farklı bir surette olan melekler güç ve kuvvet açısından da farklı bir yapıdadırlar. İşaya kitabında meleklerin çılgılığından dolayı evlerin eşiklerinin harap olduğunun bildirilmesi onların ne kadar güçlü varlıklar olduklarını göstermektedir (İşaya, 6: 4; Aydın, F., 2010: 92; Özbek: 1990, 307).

6.1.2.3. Melekler Günah İşleyebilen Varlıklardır

Tevrat’ta günahkâr meleklerden bahsedilir ki bunların şeytan olduğu söylenir (Ateş, 1995: 27; Aydın, F., 2010: 93; Özbek: 1990, 307). Bunlar tanrının emrini çiğnedikleri için huzurdan kovulmuşlardır (Erbaş, 2004: 29, 39). Samuel’in kitabında kötü ruhlu bu varlıklardan şöyle söz edilmektedir:

“Samuel yağ boynuzunu alıp kardeşlerinin önünde çocuğu meshetti. O günden başlayarak Rabb’in Ruhu Davud’un üzerine güçlü bir biçimde indi. Bundan sonra Samuel kalkıp Rama’ya döndü.

Bu sıralarda Rabb’in Ruhu Saul’dan ayrılmıştı. Rabbin gönderdiği kötü bir ruh ona sıkıntı çektiyordu.

Hizmetkârları Saul’a, ‘Bak, Tanrı’nın gönderdiği kötü bir ruh sana sıkıntı çektiyor’ dediler,

Efendimiz, biz hizmetkârlarına buyruk ver, iyi lir çalan birini bulalım. Öyle ki, Tanrı’nın gönderdiği kötü ruh üzerine gelince, o lir çalar, sen de rahatlırsın”(I. Samuel, 16: 13-16)

Ayrıca I. Krallar kitabında Ahab’ı kandıracak kişinin yalancı bir melek olduğu ifade edilir (1. Krallar, 22: 19-33). Yahudi inancında yalan söylemek büyük günahlardan olup temel prensipleri çiğnemek anlamına gelir (Çıkış, 20: 12-17). Bu durum bütün meleklerin Tanrının her buyruğunu yerine getiren günahsız varlıklar olmadığını gerçeğini ortaya koymaktadır.

6.1.2.4. Yeryüzünden Önce Yaratılmış Varlıklardır

Tevrat’a göre melekler yeryüzünden önce yaratılmış gökte ikamet eden varlıklardır (Aydın, F., 2010: 92; Özbek: 1990, 307). Bu varlıkların yeryüzünden önce yaratıldığına dair yaratılış kitabında şu ifadeler kullanılmaktadır:

"Ben dünyanın temelini atarken sen neredeydin? Anlıyorsan söyle. Kim saptadı onun ölçülerini? Kuşkusuz biliyorsun! Kim çekti ipi üzerine? Neyin üstüne yapıldı temelleri? Kim koydu köşe taşını, Sabah yıldızları birlikte şarkı söylerken, İlâhi varlıklar sevinçle çığırırken" (Eyüp, 3:4-7)?

"Düşte yeryüzüne bir merdiven dikildiğini, başının göklere eriştiğini gördü. Tanrı'nın melekleri merdivenden çıkıp iniyorlardı" (Yaradılış, 28:12).

Bazı Yahudi bilginleri meleklerin cinsiyet sahibi varlıklar olduklarını iddia etmişlerdir. Delil olarak da Tekvin kitabında yer alan meleklerin insan kızlarıyla evlendiğinin beyan edildiği pasajı göstermişlerdir (Yaradılış, 6:2; Özbek: 1990,305).

Ayrıca yukarıda zikredilen özelliklerden başka melekler insan şekline girebilen (Tekvin, 19: 1) insanlar gibi elleri (İşaya, 7: 2; I. Krallar, 16: 11-19) ayakları (İşaya, 7: 2), yüzleri (II. Krallar, 1: 15) bulunan insani özelliklere sahip olabilen (Tekvin, 28: 12; Sayılar, 23: 31-32; I. Krallar, 22: 19,21) varlıklardır.

6.1.3. Görevleri

Tevrat’ta meleklerin görevlerinden de bahsedilir. İlgili pasajlarda bu varlıkların tanrının emri doğrultusunda hareket ettikleri, ona devamlı tazimde bulundukları ve bazı kavimlere tanrının azabını götördükleri bildirilmektedir.

6.1.3.1. Tanrıya Kulluk Ederler

Yahudi inancında meleklerin yaratılış gayesi tanrıya ibadet etmektir (Aydın, F., 2010: 92). Bu durum Tevrat’ın birçok yerinde kendini göstermekte, her kul gibi meleklerin de Rabb’ine kulluk etmesi ve onu yüceltmesi gerektiği bildirilmektedir. İşaya 6. babda Rabb’ini takdis eden ve Seraflar olarak adlandırılan meleklerin *"orduların Rabb'i kuddüstür, kuddüstür bütün dünya onun izzeti ile doludur"*(İşaya, 6:2) şeklinde Rab’lerini takdis ettikleri, Mezmurlar kitabında ise meleklerin rablerini övmeleri gerektiği ifade edilmektedir.

"Yücelik, ululuk O'nun huzurundadır, Güç ve güzellik O'nun tapınağındadır.

Ey bütün halklar, Rabb'i övün, Rabb'in gücünü, yüceliğini övün,

Rabb’in görkemini adına yaraşır biçimde övün, Sunular getirip avlularına girin”(Mezmurlar, 96: 6-8)!

“Ey bütün melekleri, O’na övgüler sunun, Övgüler sunun O’na, ey bütün göksel orduları”(Mezmurlar, 148: 2!)

6.1.3.2. İnsanlara Yardım Ederler

Yahudi inancına göre bütün insanlar meleklerin yardımlarına sık sık başvururlar (Aydın, F., 2010: 92; Özbek: 1990, 305). Çünkü Tanrı melekleri bu özelliğe uygun bir şekilde yaratmıştır (Erbaş, 1992: 94). Tevrat’ın birçok yerinde meleklerin insanlara yardımından bahsedildiği görülmektedir. Bu konudaki bazı pasajlar şöyledir:

"Efendim, 'Yolunda yürüdüğüm Rab meleğini seninle gönderecek, yolunu açacak' dedi. 'Akrabalarımın, babamın ailesinden oğluma bir kız getireceksin" (Yaradılış, 24: 40).

“Çünkü Tanrı meleklerine buyruk verecek, Gideceğin her yerde seni korusunlar diye.

Elleri üzerinde taşıyacaklar seni, Ayağın bir taşla çarpmasın diye”(Mezmurlar, 91: 11,12).

Yahudi inancına göre melekler savaşta da inananlara yardım ederler. Bu durum Tevrat’ta şöyle dile getirilir:

“Ve Rab bir melek gönderdi ve Aşur kralının ordugahında olan bütün cesur yiğitleri ve reisleri ve başbuğları yok etti”(II. Tarihler, 32: 21).

“Rabbin meleği ondan korkanların çevresinde ordu kurar ve onları kurtarır”(Mezmurlar, 34: 7; Çıkış, 14: 19).

Tevrat’ta meleklerin insanları her türlü kötülükten korudukları da mevzu bahis edilir.

“Beni her kötülükten kurtaran melek çocukları mübarek kalsın ve onların üzerine benim adım ve babalarım İbrahim ve İshak’ın adı çağrılsın ve yeryüzünde ziyadesiyle çoğalsınlar” (Tekvin, 46: 16).

Sayılar kitabında Musa Peygamber’i ve kavmini Mısırlıların zulmünden Rab tarafından gönderilen bir meleğin kurtardığı anlatılır (Sayılar, 20: 14-17). Rab meleği bulut içerisinde süratle Mısır’a gelerek Musa’ya ve kavmine zulmeden Mısırlıların üzerine Tanrı’nın azabını indirmiştir (İbn-i Meymun, 1974: 118). Daniel kitabında ise Mikail’in yardımında bahsedilir ki Mikail Yahudi inancına göre zor anlarda derhal Yahudi toplumunun yardımına koşan kurtarıcı bir melektir (Erbaş, 1992: 94).

“Fakat Fars ülkesinin reisi yirmi bir gün bana karşı durdu ve işte birinci reislerden biri olan Mihael bana yardım etmeğe geldi ve ben orada Fars kralının yanında alıkonuldum” (Daniel, 10: 13).

Kısacası melekler insanları korkulu tehlikelerden uzaklaştırıp onlara kurtuluş imkânları sağlamakta ve iyi haberlerin mesajcısı ve barışın kaynağı olan bir milletin gelişini ilan etmektedirler (Erbaş, 1992: 95).

6.1.3.3. Tanrının yardımcıları ve Vahiy elçileridir:

Kutsal kitapta tanrının tahtı etrafında toplanan onun yardımcıları olduğu bildirilen ve tanrının her türlü işini yapan meleklerden bahsedilir (I. Krallar, 22:19, İbn-i Meymun, 1974: 118; Aydın, F., 2010: 92; Özbek: 1990, 305).

“Halk Şilo’ya adamlar gönderdi. Keruvlar arasında taht kurmuş, Her Şeye Egemen Rabb’in Antlaşma Sandığı’nı oradan getirdiler. Eli’nin iki oğlu, Hofni ile Pinehas da Tanrı’nın Antlaşma Sandığı’nın yanındaydılar”(I. Samuel, 4: 4).

“Böylece Davud’la ordusu, sandığın üzerindeki Keruvlar arasında taht Kur’an Her Şeye Egemen Rabb’in adıyla anılan Tanrı’nın Sandığı’nı getirmek için Baale-Yahuda’ya gittiler”(II. Samuel, 6: 2).

Aşağıdaki pasajda ise tanrının insanlarla olan iletişimde onun buyruklarını taşıyan aracı varlıklardan söz edilir.

“Rabb’in meleği göklerden İbrahim’e ikinci kez seslendi: Rab diyor ki, kendi üzerime ant içiyorum. Bunu yaptığın için, biricik oğlunu esirgemediğin için seni fazlasıyla kutsayacağım; soyunu göklerin yıldızları, kıyıların kumu kadar çoğaltacağım. Soyun düşmanlarının kentlerini mülk edinecek. Soyunun aracılığıyla yeryüzündeki bütün uluslar kutsanacak. Çünkü sözümü dinledin”(Yaradılış, 22: 15-18).

Yahudiliğe göre tanrının insanlarla iletişimde melekler olmasa olmaz tek aracı değildir. Bazı durumlarda tanrı bizzat kendisi görünür ve buyruğunu insanlara iletir (Özbek, 1990: 305; II. Tarihler, 1: 7).

6.1.3.4. Azap Emrini Yerine Getirirler

Meleklerin diğer bir görevi ise tanrının emri doğrultusunda kavimleri helak etmektir (İbn-i Meymun, 1974: 118). Bu durum Tevrat’ta şöyle dile getirilir:

“Melek Yeruşalim’i yok etmek için elini uzatınca, Rab göndereceği yıkımdan vazgeçti. Halkı yok eden meleğe, ‘yeter artık! elini çek’ dedi. Rabb’in meleği Yevuslu Aravna’nın harman yerinde duruyordu”(II. Samuel, 24: 16).

“Rab bir melek göndererek Asur Kralı’nın ordugâhındaki bütün yiğit savaşçıları, önderleri, komutanları yok etti. Asur Kralı utanç içinde ülkesine döndü. Bir gün kendi ilahının tapınağına girdiğinde de oğullarından bazıları onu orada kılıçla öldürdüler”(II. Tarihler, 32: 21).

“Rabb’in meleği O’ndan korkanların çevresine ordugah kurar, kurtarır onları”(Mezmurlar, 34: 7).

“Siyon’da oturan Rabb’i ilahilerle övün! Yaptıklarını halklar arasında duyurun”(Mezmurlar, 9: 11).

6.1.4. Çeşitleri

Tevrat’ta özel bir isimle anılan yahut kendisiyle alakalı bir durumla gündeme gelen melekler şunlardır:

6.1.4.1. Gabriel

Kelime olarak ‘tanrının adamı’ (Cilacı, 1980: 140) manasına gelen ‘Gabriel’ tanrıdan aldığı emirleri ve nehiyleri peygamberlerine bildirmekle görevli meleğin adıdır (İbn-i Meymun, 1974: 423; Özbek, 1990: 308; Aydın, F., 2010: 93). Gabriel kelimesi bu özel adıyla Tevrat’ta sadece Daniel bölümünde ve yalnızca iki defa geçmektedir. Bu pasajların ilkinde Gabriel insan suretinde ikincisinde ise uçan bir varlık olarak Daniel Peygamber’e görünmüş ve O’na Pers imparatorluğu tarafından Yahudi toplumuna zulmedileceği ve kutsal halkın yurtlarından çıkartılarak sürgüne gönderileceği haberini getirmiştir.

“Ben Daniel, gördüğüm görünümün ne anlama geldiğini çözmeye çalışırken, insana benzer biri karşımda durdu. Bir insan sesinin Ulay Kanalı’ndan, ‘Ey Gabriel, görünümün ne anlama geldiğini şuna açıkla’ diye seslendiğini duydum” (Daniel, 8: 15,16; bkz Daniel, 15-27).

“Bu dört krallığın sonu yaklaşp yapılan kötülükler doruğa varınca, sert yüzlü ve aldatmada usta bir kral ortaya çıkacak.

Kendisinden gelmeyen büyük bir güce kavuşacak. Şaşırtıcı yıkımlar yapacak, el attığı her işte başarılı olacak. Güçlüleri ve kutsal halkı yok edecek”(Daniel,8: 23-24).

“Daha dua ediyorken, önceden görümde gördüğüm adam -Gabriel- akşam sunusu saatinde hızla uçarak yanıma geldi”(Daniel, 9: 21).

"Şunu bil ve anla: Yeruslaim'i yeniden kurmak için buyruğun verilmesinden, mesh edilmiş olan önderin gelişine dek yedi hafta (yedi yıl) geçecek. Altmış iki hafta içinde Yeruslaim yeniden sokaklarla, hendeklerle kurulacak. Ancak bu sıkıntılı zamanlarda olacak.

Bu altmış iki hafta sonunda mesh edilmiş olan öldürülecek ve onu destekleyen olmayacak. Gelecek önderin halkı, kenti ve kutsal yeri yerle bir edecek. Sonu tufanla olacak. Savaş sona dek sürecek. Yıkımların da olacağı kararlaştırıldı”(Daniel,9: 25-26).

Daniel Peygamber ile Gabriel arasında geçen bu uzun diyalogda Gabriel, Daniel Peygamber’e Perslerin Yahudi milletine zulmedeceği, onların yurtlarından çıkartılarak yedi yıl boyunca sürgün hayatı yaşayacaklarını bildirmiştir (Daniel, 8: 15-27). Bu durum karşısında Yahudiler, Buhtannasır’ı öldürmesi için birini görevlendirirler. Bu kişi Beytül Makdis’i yerle bir edecek ve Yahudi milletini sürgüne gönderecek olan Buhtannasır’ı korumasız, miskin bir çocuk olarak bulur. O’nu öldürmek üzereyken Gabriel bu kişiye daha suç işlememiş birinin öldürülmesinin yanlış olduğu ve Tanrı’nın takdirinin değişmeyeceği gerekçesiyle mani olur (Nesefi, 1998: 1, 113). Ancak zamanla Gabriel’in öldürülmesine mani olduğu bu çocuk büyür ve haber verildiği üzere Beytül Makdis’i yerle bir eder. Yahudiler’i katleder, onları yurtlarından çıkararak sürgüne gönderir. Daniel Peygamber bu olanlar karşısında, ne kadar dua etse de, aç susuz kalsa da Gabriel her defasında sabretmeleri gerektiği zira bunun Tanrı’nın bir takdiri olduğunu söyler ve onları teskin etmeye çalışır. Ancak Gabriel, ne Daniel’e ne de Yahudi milletine yardım eder. Daniel Peygamber Pers Kralı’na karşı koyması nedeniyle esir düştüğünde dahi Gabriel yardıma gelmez. Onun yerine ‘Baş Önder’ olarak nitelendirilen Mihael isimli melek gelir ve Daniel’i esaretten kurtarır (Daniel, 10: 13). Mihael Yahudi toplumu için Pers kralı ile savaşı (Daniel, 10: 20) ve bu mücadele sonunda Pers Krallığı parçalanarak yıkılır. Böylelikle Yahudiler, Mihael sayesinde zulümden kurtulup, tekrardan ana vatanlarına dönerler. Daniel Peygamber bu süreçte kendisine ve halkına Mihael’den başka kimsenin yardım etmediğini özellikle belirtir (Daniel, 10: 21).

Bu nedenle Yahudi toplumunda Gabriel sıkıntı, şiddet ve azap meleği olarak bilinirken, Mihael müjde getiren, dost ve yardımcı melek olarak nitelendirilir (Elmalılı, tsz: 1, 357).

Kur’an-ı Kerim’de “-Cebrail'e kim düşman ise...” ayetinin (el-Bakara, 2: 97-98) nüzul sebebi olarak zikredilen rivayette (Taberi, 2001: II, 284-285;Elmalılı, tsz: I, 357) Yahudilerin Hz. Peygamber’in risaletini kabul etmeyişi ve Cebrail’i düşman, Mikail’i ise dost olarak görmelerinin sebebinin de bu olduğu kanaatindeyiz.

6.1.4.2. Mihael

Yahudi geleneğinde Yahudi toplumunun özel meleği olan ve diğer toplumların meleklerine karşı savaşan (Erbaş, 1992: 73) Mihael, kelime olarak tanrıya benzeyen **baş prenslerden** biri anlamına gelir (Cilacı, 1980: 140). Daniel Peygamber, Mihael’in baş prenslerden biri olduğunu şu sözleriyle dile getirir:

“Onlara karşı reisimiz Mihael’den başka bana destek olan kimse yok” (Daniel, 10: 21).

Yine Daniel Peygamber Mihael’i yardım meleği olarak tavsif eder. Çünkü Mihael Pers zulmü altında ezilen Yahudi toplumuna yardım etmiş, onları bu zor ve sıkıntılı durumundan Pers Kralı ile savaşarak kurtarmıştır.

“Pers krallığının önderi yirmi bir gün bana karşı durdu. Sonra baş önderlerden Mihael bana yardıma geldi, çünkü orada, Pers krallarının yanında alıkonulmuştum” (Daniel 10:13).

“Ama önce Gerçek Kitap’ta neler yazıldığını sana bildireceğim. Onlara karşı önderiniz Mihael dışında bana yardım eden kimse yok” (Daniel, 10: 21).

“O zaman senin halkını koruyan ‘büyük önder Mihael’ görünecek. Ulusun oluşumundan beri hiç görülmemiş bir sıkıntı dönemi olacak” (Daniel, 12: 1).

6.1.4.3. Rabb’in Meleği

Bu meleğin tanrının özel mesajcısı ve emrini yerine getirmek için her an hazır bekleyen hizmetçisi olduğu kabul edilir (Erbaş, 1992: 78). Rabb’in meleği tanrının özelliğini taşımaktadır. ‘İtaat etmek, sözünü dinlemek, affetmek veya affetmemek’ gibi vasıflar bu melekte var olan aynı zamanda tanrıya ait özelliklerdir. Eski ahitte birçok metinde Rab meleğinden söz edilir. Bu pasajlarda kimi zaman tanrının kuluna yardım eden bir melek (Yaradılış, 16: 7; 22: 11; 28: 12), kimi zaman ise tanrının mesajını kullarına ileten bir elçi (Çıkış, 3: 2; 4: 19) , bazı durumlarda ise tanrının özel işlerini yapan bir yardımcı (Sayılar, 22: 22-35) görevindedir.

Tevrat’ta melek olup olmadığı belli olmayan ancak görevleri ve özellikleri nedeniyle melek gibi algılanan bazı varlıklardan da bahsedilir.

Bunlar:

6.1.4.4. Keruvlar

Yarı insan yarı hayvan görünümünde olan dev kanatlı varlıklardır (Erbaş, 1992: 81). Bu varlıkların bir yüzü öküz, bir yüzü arslan, bir yüzü de kartala benzer (İbn-i Meymun, 1974: 118). Çok hızlı hareket edebilen uçarak dilediği yere gidebilen bir özelliğe sahiptirler (İbn-i Meymun, 1974: 117). I. Krallar kitabında bu varlık şöyle tasvir edilmiştir:

“İç odada her biri on arşın yüksekliğinde, içde ağacından iki Keruv yaptı.

Her kanadı beşer arşın olan Keruv’un açık kanatları bir uçtan öbür uca toplam on arşındı.

Öbür Keruv’un kanat açıklığı da on arşındı. Her iki Keruv’un da ölçüsü ve görünüşü aynıydı.

İkisnin de yüksekliği on arşındı” (I. Krallar, 6: 23-26).

Mezmurlar kitabında Keruv, Tanrı Yahve’nin üzerine binerek uçtuğu kanatlı bir varlık olarak tasvir edilmiştir (Mezmurlar, 18: 10-11). Tevkin kitabında ise muhtelif

pasajlarda keruvların görevinden söz edilmiştir (Yaradılış, 3: 24, I. Samuel, 4: 4, II. Samuel, 6: 2; 2.Krallar, 19: 15).

6.1.4.5. Serâfiler

‘Seraf’ kelimesi, ‘yanan kişiler’ manasına gelir. Diğer bir anlamı ise zehirli yılanlar anlamındadır (Erbaş, 1992: 83). Bu varlıklar devamlı Rabbini takdis eden çok güçlü kuvvetli varlıklardır.

“Üzerinde Seraflar duruyordu; her birinin altı kanadı vardı; ikisiyle yüzlerini, ikisiyle ayaklarını örtüyor, öbür ikisiyle de uçuyorlardı.

Birbirlerine şöyle sesleniyorlardı: Her Şeye Egemen Rab, Kutsal, kutsal, kutsaldır. Yüceliği bütün dünyayı dolduruyor” (Yeşeya, 6: 1-5).

Ayrıca aynı pasajda yer alan *“Seraflar’ın sesinden kapı şöveleriyle, eşikler sarsıldı tapınak dumanla doldu”* (Yeşeya, 6: 1-5), ifadesinden bu varlıkların ne kadar güçlü olduklarını anlamaktayız.

6.1.4.6. Azâzel

Yahudi ve Hristiyan kaynaklarında Azazil, Azazel, Hazazel şeklinde değişik isimlerle anılan Azazel, İbrâni dilinde tanrının kuvvetlendirdiği anlamına gelir. Kefaret gününde (Yom Kippur) mabeddeki serviste yer alan iki keçiden halkın günahını yüklenen birinin gönderildiği yer veya meleğin adıdır (Levililer, 16: 8; Ateş, 1995: 27; Tümer, 1990: 1, 186). Bazı kaynaklarda bu varlığın Kefaret Günü (Yom Kippur) günah keçisinin salıverildiği çöplük yerlerde yaşayan cini bir şahsiyet olduğu bildirilmiştir (Ateş, 1995: 27).

Tevrat’ta Levililer kitabında adı geçen Azazel’i İslam inancındaki Azrail isimli melek ile karıştırmamak lazımdır (Tümer, 1990: 1, 186). İslâmî kaynaklar Azâzîl’i, İblis’in önceki adı olarak görürler. İbni Abbas’a (r.a.) dayandırılan bazı rivayetlere göre İblis’in adı Azâzîl idi. Azâzîl, Cennet’in muhafızları arasında yer aldığından melekler arazında cin denen bir gruba mensuptu (Ateş, tsz: 1, 58).

Kendisine işaret edilen diğer bir melek çeşidi ise ölüm meleğidir. Özdeyişler kitabında bu varlıklar için şöyle denmektedir:

“Kralın öfkesi ölüm habercisidir, Ama bilge kişi onu yatıştırır” (Özdeyişler, 16:14).

Mezmurlar kitabında da şer meleklerine işaret edilir. Şöyle ki: Üzerlerine kızgın öfkesini, gazap, hışım, bela ve bir alay kötülük meleği gönderdi (Mezmurlar, 78: 49).

6.2. İnciller’de Melek Kavramı

Hristiyanlık’taki melek inancı Yahudi melek inancına benzemektedir. Çünkü Hristiyanlık’taki melek inancı Yahudilikteki melek düşüncesinin bir devamı olarak kabul edilir (Erbaş, 1992: 104). Bu nedenledir ki Hristiyan din bilginleri melek düşüncesini açıklarken Tevrat’taki birçok metinden faydalanmışlardır (Açıklamalı Kutsal Kitap, 2010: 1808). Bunun sonucu olarak eski ve yeni anlaşmalar arasındaki dönemde meleklerle ilgili öğreti eski anlaşmada açıklanandan çok daha kapsamlı bir öğreti haline gelmiştir (Açıklamalı Kutsal Kitap, 2010: 1808).

Hristiyanlık’taki meleklerle ilgili öğretinin temel hedefi Mesih’in meleklerden, Mesih’in tesis ettiği yeni şeriatın da Musa şeriatından daha üstün olduğunu

ispatlamaktır (Erbaş, 2004: 29, 39). Çünkü Hristiyan inancında ‘ezelden beri meleklerden üstün olduğu kabul edilen oğul yani İsa, beden alıp yeryüzüne gelmiş insan olduğu için bir süreliğine meleklerden aşağı kılınmıştır. Ancak ne zaman ki çarmıhta ölüp yeniden dirilecek, o zaman oğul olarak herkesten üstün olduğu baba tarafından ilan edilecektir’ düşüncesi hakimdir (Açıklamalı Kutsal Kitap, 2010: 1808).

Melek (angel) kelimesi haberci veya hizmetkâr anlamına gelen Grekçe bir terimden türemiştir (Grudem, 2005: 27). Dini literatürde ise ahlaksal bilgi ve yüksek bir zeka düzeyiyle yaratılmış olan ama fiziksel bedenleri olmayan ruhsal varlıklardır (Grudem, 2005: 180). Diğer bir ifadeyle melekler tanrı tarafından dünyadan önce yaratılmış dünyanın yaratılışına şahit olmuş (Sa’a, 2010: 30) evrenin bir parçası olan varlıklardır (Grudem, 2005: 180). Kutsal kitapta bu durumu ifade etmek için meleklerden gök cisimleri olarak söz edilmiştir (Grudem, 2005: 180).

*“Halk şöyle dua etti: Tek Rab sensin. Gökleri, göklerin göklerini, bütün **gök cisimlerini**, yeryüzünü ve içindeki her şeyi, denizleri ve içlerindeki her şeyi sen yarattın. Hepsine sen can verdin. Bütün **gök cisimleri** sana tapınır” (Nehemya, 9: 6).*

“Ey bütün melekleri, O’na övgüler sunun, Övgüler sunun O’na, ey bütün göksel orduları” (Mezmurlar, 148: 2)!

Hristiyan teolojisinde inanç açısından meleklerin ayrı bir yeri vardır. Melek inancı tanrı inancından sonra ikinci sırada yer alır (Erbaş, 1992: 98) Böylelikle tanrı inancı melek inancını beraberinde getirir (Erbaş, 1992: 98). Hristiyanlık’ta tanrı ile meleklerin birbirleriyle ilişkisi kutsal metinlerde o derece iç içedir ki bundan dolayı insan, meleklerden bahsetmenin adeta tanrıdan, tanrının varlığından, yüceliğinden izzetinden ve yaratmış olduğu insanlara mesajını nasıl ulaştırdığından bahsetmek olduğu düşüncesine kapılmaktadır (Erbaş, 1992: 98).

Kısacası meleklerin varlığı Hristiyan inancı açısından kesin ve zaruridir. Her Hristiyan onların varlığını kabul etmek zorundadır. Bu zorunluluk bizzat kutsal metinlerde meleklerin zikredilmiş olmasından kaynaklanır (Serdar, 2008: 143).

Ancak her ne kadar Kutsal Kitap’ta meleklerden açıkça bahsedilse de Yahudi mezheplerinden Sadukiler meleklerin varlığını kabul etmemektedir. Çünkü Sadukilere göre bir varlığa inanmak için göz ile onu görmek gerekir. Ruhsal bir varlığın varlığı ise meçhuldür (Grudem, 2005: 183). Bu nedenle melek inancı Saduki inancında yer almamıştır.

Hristiyan teologlardan biri olan Grudem, Saduki inancına sahip bu düşünürlere karşı, bir şeyin görünmese de varlığının bilinebileceğini; bu varlıklardan biri olan meleklerin de kutsal kitapta açıkça zikredilerek varlıklarının ortaya konulduğunu söylemektedir (Grudem, 2005: 183).

Yukarıda ifade edildiği üzere melekler gözle görülmeyen ruhsal varlıklardır. Bu nedenle Hristiyanlık’ta meleklerin sayısı hakkında kesin bir bilgi yoktur. Yalnızca tanrının göksel tahtının çevresindekileri belirtmek için kullanılan sayı bu varlıkların sayıca ne kadar çok olduklarını göstermektedir (Sa’a, 2010: 27).

*“Sonra tahtın, yaratıkların ve ihtiyarların çevresinde çok sayıda melek gördüm, seslerini işittim. Sayıları **binlerce binler, onbinlerce onbinlerdi**” (Vahiy, 5: 11).*

Kitab-ı Mukaddes’e bakıldığında meleklerden kimi zaman çoğul, kimi zaman tekil, bazen özel ismiyle bazen de bir işaret ile bahsedildiği görülecektir (Sa’a, 2010: 27). Bunlardan Cebrail (Luka, 1: 12-23; 1: 26) ve Mikail (Daniel, 10: 13) özel isimleriyle anılan meleklerdir. Koruyucu melekler, yazıcı melekler, cehennem melekleri gibi melek çeşitleri ise onlarla alakalı bir durum gündeme getirilerek anılmıştır (Mezmurlar, 91: 10-13; İbranilere Mektup, 2: 1-3; Vahiy, 20: 1-3).

6.2.1. Ontolojik Konum

Hristiyan teolojisinde meleklerin ontolojik açıdan yeri kesin olarak belirlenmemiştir. Kitab-ı Mukaddes’e baktığımız zaman melekler, kimi zaman Allah’ın ruhu olarak, kimi zaman da Allah’ın oğulları olarak nitelendirildikleri görülür. Bu durum ruhani vasıflara sahip bu varlıklara ilahi bir özellik kazandırmakta onu diğer varlıklar içerisinde farklı bir konuma getirmektedir.

Allah’ın ruhu ve Allah’ın oğulları ibareleri melekleri tanrıdan daha aşağıda, diğer varlıklardan ise daha yukarıda bir konuma getirmektedir. Yani melekler tanrı olmamakla beraber ondan daha aşağıda ikinci derecede yarı tanrısal bir vasfa sahiptirler. Ayrıca Kutsal kitapta meleklerin Tanrı gibi ölümsüz olarak nitelendirilmesi ve meleklerle ibadet edilmesi gerektiğinin vurgulanması da melekleri yarı tanrısal bir varlık olduğu düşüncesini kuvvetlendirmektedir.

“Bir daha ölmeleri de söz konusu değildir. Çünkü meleklerle benzerler ve dirilişin çocukları olarak Tanrı’nın çocuklarıdır” (Luka, 20: 36).

“Sözde alçakgönüllülükte ve meleklerle tapınmakta direnen, gördüğü düşlerin üzerinde durarak benliğin düşünceleriyle boş yere böbürlen” (Koloseliler Mektup, 2: 18)...

Hristiyan yazarlardan Grudem kutsal kitapta yer alan ve meleklerle ilahi vasıflar kazandıran ibadet edilebilirlik özelliğini reddetmiş ve ilgili pasajları şöyle değerlendirmiştir:

“Meleklerle tapınma kolosede verilen sahte öğretilerden biriydi. Üstelik vahiy kitapçığındaki melek, kendisine tapınmaması yönünde Yuhanna’ya uyarıda bulunmuştur.’ Sakın yapma! Ben de senin ve İsa’ya tanıklığını sürdüren kardeşlerin gibi bir tanrı kuluyum. Tanrıya tap” (Vahiy, 19:10; Grudem, 2005: 187). Grudem bu yazının devamında meleklerin tanrı gibi olmadığını bu yüzden onlara dua dahi edilmemesi gerektiğini söylemektedir.

“Meleklerle dua da etmemeliyiz. Yalnızca tanrıya dua edebiliriz. Tanrının gücü her şeye yettiği için bütün dualarımıza karşılık verebilir ve her şeyi bildiği için halkının tüm dualarını aynı anda işitebilir. Eğer meleklerle dua etmeye kalkışırsak bu onları tanrıyla eşit statüye koyduğumuz anlamına gelecektir ve tümüyle yanlıştır. Kutsal yazılarda meleklerle dua edildiğine ve onlardan yardım isteğine ilişkin hiçbir örnek yoktur”(Grudem, 2005: 187).

Kutsal kitapta her ne kadar melekler için bir takım tanrısal vasıflar kullanılsa da Hristiyan inancında melekler yaratılışı itibarıyla insandan daha aşağı bir konuma sahiptirler. Diğer bir ifadeyle insan meleklerden hatta tanrının tüm yarattıklarından daha yücedir. Yaratılışın tacıdır. Tanrı Onu kendi suretinde yaratmış, yarattığı insanın yaratılış amacını belirtmek üzere önemli bir İbranice fiil olan ‘bara’yı (yaratmak anlamında) üç kez kullanmış ve insanı yaratılışın geri kalanı üzerinde egemen kılmıştır (Açıklamalı Kutsal Kitap, 2010: 9). İnsanı diğer varlıklardan farklı kılan, onu üstün bir konuma getiren ise tanrı tarafından kendine bahşedilen bir takım özelliklerdir (Açıklamalı Kutsal Kitap, 2010: 9). Bu özellikleri şöyle sıralayabiliriz:

a- İnsan tanrıya benzer şekilde yaratılmıştır (Açıklamalı Kutsal Kitap,2010: 9). “Tanrının benzerliğini taşımak tanrı gibi olmak anlamına gelir bu nedenle insan diğer varlıklardan tanrıya daha yakındır” (Grudem, 2005: 182).

“Tanrı, ‘İnsanı kendi suretimizde, kendimize benzer yaratalım’ dedi, ‘Denizdeki balıklara, gökteki kuşlara, evcil hayvanlara, sürüngenlere, yeryüzünün tümüne egemen

olsun. Tanrı insanı kendi suretinde yarattı. Böylece insan Tanrı suretinde yaratılmış oldu. İnsanları erkek ve dişi olarak yarattı” (Yaradılış, 1: 26-27).

”Kim insan kanı dökerse, Kendi kanı da insan tarafından dökülecektir. Çünkü Tanrı insanı kendi suretinde yaratı” (Yaradılış, 9:6).

b- İnsan tanrının karakterine uygun bir biçimde yaratılmıştır.

c- İnsan tanrı tarafından tanrı adına tüm yaradılışı yönetecek yardımcı vekiller kılınmıştır.

d- İnsanın kendine benzeyen çocuk doğurabilmeleri çocuk doğuramayan meleklerden üstün olduğunun bir göstergesidir. Çünkü tanrının da kendine benzeyen çocuğu vardır.

e- Melekler de insanlar gibi günah işleyebilen varlıklardır. Ancak tanrı günahkâr insanı kurtaracak günahkâr melekleri ise kurtarmayacaktır (Grudem, 2005: 183).

İnsan yaratılışı itibariyle meleklerden üstün bir varlıktır. Ancak insanın günah işlemesiyle beraber kendisinde görülen tanrının sureti (kişiliği, isteği, duyguları ve bilgisi) bozulmuş ancak yok olmamıştır (Açıklamalı Kutsal Kitap, 2010: 9). Böylelikle insan ikinci plana itilmiş, melekler ise tanrıya en yakın varlıklar konumuna gelmiştir. Bu durum kutsal kitapta şöyle ifade edilir.

“Onu meleklerden biraz aşağı kıldın, Başına yücelik ve onur tacını koydun, Ellerin yapılırları üzerine onu görevlendirdin” (İbranilere Mektup, 2: 7).

”Dirilişten sonra insanlar ne evlenir, ne de evlendirilir, gökteki melekler gibidirler” (Matta 22: 30).

Meleklerin bu üstünlüğü insanların yeryüzündeki varoluşlarıyla sınırlıdır. Rabbin dönmesiyle beraber insan meleklerden daha yüksek bir konuma sahip olacaktır (Grudem, 2005: 182).

6.2.2. Meleklerin Nitelikleri

“Hristiyan angelojisinde meleklerin tanrının hizmetini yaparken kendilerine emredilen hususları anlayıp yerine getirmek için bir akıl ve bilgiye, fiillerini tercih edecekleri bir iradeye ve bu işleri yapmak için bir kudrete sahip olmaları gerektiği üzerinde durulmuştur” (Serdar, 2008: 147). Bu nedenle bu başlık altında meleklerin tanrının hizmetini yapmak için ne gibi özelliklere sahip oldukları ve görevlerinin neler olduğu incelenecektir.

6.2.2.1. Ruhsal Varlıklardır

Melekler ahlaksal bilgi ve yüksek bir zekâ düzeyiyle yaratılmış, fiziksel bedenleri olmayan varlıklardır (Grudem, 2005: 180). İsa’nın İbranilere mektubunda meleklerin ruhsal varlıklar olduğu ifade edilmekte (İbranilere Mektup, 1: 14), lüka kitabında ise bu varlıkların bedenlerinin olmadığı et ve kemikten yoksun ruhsal canlılar oldukları vurgulanmaktadır.

“Ellerime ayaklarıma bakın bizzat benim kendim bana ellerinizi sürün ve bakın çünkü bende olduğumu gördüğünüz gibi bir ruhta et ve kemik yoktur” (Luka, 24: 39).

6.2.2.2. Gözle Görülemeyen, Çeşitli Şekillere Girebilen Varlıklardır

Et ve kemiği olmayan bir varlığın gözle görülmesi mümkün değildir. Bu nedenle tanrı tarafından özel bir yeti verilmedikçe melekleri görmek mümkün değildir. Melekler özellikle, insanları koruma ve kollama etkinliklerinde ya da tapınmalarına katılma sırasında görünmezdirler (Grudem, 2005: 180). Bununla beraber asli sureti ile görülemeyen bu varlıklar, çeşitli şekillere bürünerek insanlara görünmüşler, onlarla iletişime geçmişlerdir. Melekler insanlara, kimi zaman tanrının suretinde (Rasullerin İşleri, 7:31-32), kimi zaman ateş şeklinde (Rasullerin İşleri, 7: 30), bazen nur (Rasullerin İşleri, 26: 6-12) ya da İsa’nın nuru (Rasullerin İşleri, 26:13-15) şeklinde, bazı durumlarda ise insan suretine girerek (Matta, 28:3-5; İbranilere Mektup, 13: 2) görünmüşlerdir (Özbek, 1990: 309).

6.2.2.3. Güçlü-Kuvvetli Varlıklardır

Meleklerin diğer bir özelliği ise üstün güce sahip olmalarıdır. Mezmurlar kitabında meleklerin bu özelliği şöyle dile getirilmektedir.

“Ey kelimünün sesini ısıtıp kelimini icra eden

Kudreti zorlu melekleri rabbi takdis edin” (Mezmurlar, 103: 20).

Yine kutsal kitapta meleklerin için kullanılan bazı kavramlardan meleklerin ne kadar güçlü ve kuvvetli varlıklar olduklarını anlamaktayız. Bu kavramlardan bazıları şunlardır: Güçler (Efeslilere Mektup, 1: 21), tahtlar-egemenlikler-yönetimler-hükümler (Koloselilere Mektup, 11: 16; Grudem, 2005: 182).

Meleklerin gücünü ifade eden diğer bir özellik ise onların kanatlı varlıklar oluşudur. Onların bu özelliği melekleri fiziken insanüstü bir konuma getirmektedir.

“Sonra bir meleğin gökten indiğini gördüm. Elinde dipsiz derinliklerin anahtarı ve büyük bir zincir vardı” (Vahiy, 20: 1).

“Bundan sonra göğün ortasında uçan başka bir melek gördüm. Yeryüzünde yaşayanlara -her ulusa, her oymağa, her dile, her halka- iletmek üzere sonsuza dek kalıcı olan müjde’yi getiriyordu “(Vahiy, 14: 6).

Melekler bu güçlerini şeytanın denetimi altında bulunan cin kaynaklı kötü güçlerle savaşmak amacıyla (Daniel, 10: 13; Vahiy, 12:7-8; 20:1-3) kullanırlar (Grudem, 2005: 182).

6.2.2.4. Günah İşleyebilen, Dolayısıyla İmtihana Tabi Tutulan Varlıklardır

Yeni Ahit’te meleklerin günah işleyip işlememesine göre iyi ve kötü melek ayrımı yapılmakta (Matta, 25: 4; Vahiy 12: 7) günah işleyen meleklerin tanrı karşısında konumunu yitirdiklerinden ve hesap gününde cezalandırılacaklarından bahsedilmektedir.

“Çünkü eğer Allah günah işlediklerinde melekleri esirgemeyip, fakat hüküm için hıfzolanmak üzere onları cehenneme atıp karanlık zincirlerine teslim etti ise” (II. Petrus, 2: 4)

“Yetkilerinin sınırı içinde kalmayıp kendilerine ayrılan yeri terk etmiş olan melekleri, büyük yargı günü için çözülmez bağlarla bağlayarak karanlığa hapsetti”(Yahuda, 6).

“Şöyle ki: O zaman Sadukilere de diyecek: ey lanetliler benim yanımdan iblis ile meleklerine hazırlanmış olan ebedi ateşe gidin” (Matta, 25: 41).

Hristiyan inancına göre tanrı günah işleyen bir insan ile günahkâr bir meleği aynı kefeye koymayacaktır. Tanrı günahkâr bir meleği kurtarmayacak ancak günah işleyen bir insanın kurtuluşunu sağlayacaktır (Grudem, 2005: 183). Çünkü Hristiyan inancına göre yaratılış itibarıyla insan melekten üstündür. İnsan yaptığı hatalar nedeniyle melekten aşağı bir seviyeye düşmüştür. Bu nedenle günah işleyen bir melek, günah işleyen bir insandan daha aşağıya bir şeytan seviyesine inmektedir.

6.2.2.5. Cinsiyetleri Olmayan, Ölümsüz Varlıklardır

Hristiyan teolojisine göre meleklerin cinsiyeti yoktur. Dolayısıyla şehvi bir özelliğe de sahip değildirler (Özbek,1990:309). Meleklerin cinsiyetinin bulunmadığını İsa şöyle dile getirmektedir:

“İsa da onlara dedi: Bu dünyanın çocukları evlenirler ve kocaya verilir. Fakat o dünyaya ve ölümlerden kiyama erişmeğe layık sayılanlar ne evlenirler ne de kocaya verilirler” (Luka, 20: 34-36, Matta, 22: 30).

Meleklerin diğer bir özelliği ise ölümsüz varlıklar olmasıdır (Erbaş,2004:29,39). Luka kitabında meleklerin ölümsüz olduğundan bahsedilir ve onların ölümsüzlüğünün sebebi Allah’ın evladı olmalarına bağlanır (Luka, 20: 36).

6.2.3. Meleklerin Görevleri

İnciller’de meleklerin tanrının vahyini getiren, ona tazimde bulunan yardımcı kullar oldukları bildirilmekte, zaman zaman insanlara yardım etmekle de görevli oldukları dile getirilmektedir.

6.2.3.1. Tanrıya İbadet Ederler

Melekler doğrudan doğruya tanrıyı yüceltmek ve ona ibadet etmekle görevlidirler. Çünkü onlar tanrının yüce kurtuluş tasarısının gerçekleşmesine tanık olmuşlardır (Grudem, 2005: 184-185). Kutsal kitapta meleklerin tanrıya olan övgülerinden şöyle bahsedilir:

“Ya Rabb’imiz ve Allah’ımız izzeti hürmeti ve kudreti almaya layıksın çünkü bütün şeyleri sen yarattın ve senin iradenle mevcut idiler ve yaratıldılar” (Vahiy 4:11).

“Sen yalnız sen Rab’sin gökleri göklerin göklerini ve bütün ordularını yeri ve onun üzerinde olan bütün şeyleri denizleri ve onlarda olan bütün şeyleri sen yarattın ve onların hepsini korursun ve göklerin ordusu sana secde kılar” (Nehemya, 9: 6).

6.2.3.2. Tanrının Vahyini Bildirirler

Melekler insanlara Tanrının bildirilerini ileten aracı varlıklardır (Grudem,2005:184). Luka kitabında meleğin Zekeriya Peygamber’e çocuk sahibi olacağını müjdelemek için (Luka, 1: 13-20) Meryem’e ise Allah tarafında gebe bırakılacağını söylemek için geldiği anlatılmaktadır (Luka, 1: 26-38). Rasullerin işleri bölümünde ise tanrının buyruğunu insanlara ulaştıran bu varlıklardan şöyle söz edilir.

“Allah’ın bir meleği ona ey Kornelius diyerek yanına girdi ve çok korkarak ona göz dikip dedi: Nedir ya Rab! Melek de ona dedi duaların ve sadakaların anılma için Allah’ın önüne çıktılar şimdi Yafaya adamlar gönder ve lakabı Petrus olan simun adlı adamı getir. Kendisi Simun denilen Debbağ’ın yanında misafirdir. Onun evi deniz kıyısındadır” (Rasullerin işleri, 10 :3-6).

6.2.3.3. Tanrını Yardımcı Kullarıdır

Hristiyan inancına göre melekler tanrının yeryüzündeki tasarılarını yürüten, onun hizmetkârı olan kullardır.(Grudem, 205: 184) . Örneğin İsrail halkının salgın hastalığa yakalanmasını sağlamışlardır (II. Samuel, 24: 16-17). Asur ordusunu yenilgiye uğratmışlar (II. Tarihler, 32: 21), tanrıyı yüceltmediği için kral Hiroides’in canını almışlar (Elçilerin İşleri, 12: 23) ve tanrının gazabını yeryüzüne dökmüşlerdir (Vahiy, 16:1).

6.2.3.5. İnsanlara Yardım Etmekle görevlidirler

Sınırlı bilgiye sahip olan melekler tanrının emirlerini insana iletmekte insana muhafızlık yapmakta ve onun kurtuluşunu istemektedirler (Erbaş, 2004: 29, 39). İnciller’de tanrı tarafından insanlara muhafızlık yapan ve onları her türlü tehlikelerden korumakla görevlendirilen meleklerden şöyle söz edilir:

“Çünkü Tanrı meleklerine buyruk verecek, Gideceğin her yerde seni korusunlar diye.

Elleri üzerinde taşıyacaklar seni, Ayağın bir taşla çarpmasın diye” (Mezmurlar, 91: 11-12).

Yine Kutsal Kitap’ta Petrus’un zincirlerini kırarak zindandan kurtaran melekten (Rasüllerin İşleri, 12: 7-16), Daniel Peygamber’i aslanlara yem olmaktan kurtaran (Daniel, 6: 22) ve İsa’ya hizmet eden ruhsal varlıklardan da söz edilir (Matta, 4: 11).

6.2.4. Melek Çeşitleri

İnciller’de mevzu bahis edilen melekler şunlardır:

6.2.4.1. Mihael

Mikail, İsrail halkının özel koruyucu meleğinin adıdır (A.Kutsal Kitap, 2010: 1808). Kutsal kitapta bu özel adından başka baş melek ismi de kullanılır (Selanıklilere I. Mektup, 4: 16, Yahuda’nın Mektubu, 1: 9). Bu melek için baş melek tabirinin kullanılmış olması onu diğer melekler üzerinde otoriter kılmıştır (Grudem, 2005: 181; Daniel, 10: 13). Hristiyan inancına göre insanları şeytana karşı insanüstü bir şekilde koruyan bu melek, kendisine bağlı meleklerle ejderha olan iblise ve şeytana karşı savaşıır (Vahiy, 12: 7-17). Bu nedenle Mikail savaşçı melek olarak bilinir. Ayrıca Daniel’i esaretten kurtaran ve Pers imparatorluğunu parçalayarak Yahudi toplumunu sürgün hayatından kurtaran bu melektir (Daniel, 10: 13,23).

6.2.4.2. Gabriel

Tanrının adamı, tanrının kuvveti manalarına gelen (Erbaş,1992:139) Gabriel Allah’a yakınlığı ile bilinen ve Allah’ın emir ve nehiyleri ile vahyini peygamberlere iletmekle görevli meleğin adıdır (Özbek, 1990: 311). İnciller’de bu özel adıyla sadece bir yerde geçmekte olan Gabriel, burada Zekariya’ya Yahya’yı; Meryem’e de İsa’yı müjdelemekle görevlidir (Luka, 1: 12-23; 1: 26-38). Çünkü Cebrail, tanrının mesajını sadece peygamberlere değil aynı zamanda tanrı tarafından seçilen özel kişilere de iletmekle görevli bir melektir (Açıklamalı Kutsal Kitap, 2010: 1808).

Bu nedenle Hristiyanlık âleminde 25 Mart, meleğin Meryem Ana’ya Mesih’in annesi olacağını müjdelediği gün olarak kabul edilip kutlanmaktadır. Dünyanın birçok ülkesinde kilisenin çanları gündüz üç defa tanrının göndermiş olduğu meleği anmak için çalar. Bu çanlar çalarken bakire Meryem’in tanrı tarafından oğlunun annesi olarak seçilmiş olduğu hatırlanır (İanitto, 1982: 71).

Her ne kadar İncillerde kendi ismiyle bu melekten sadece birkaç yerde söz edilse de özel ismi anılmadan da İncillerin muhtelif bölümlerinde defalarca kendisine işaret edilmiş ve üstlendiği roller değişik sahneler de dile getirilmiştir (Erbaş, 1992: 139).

6.2.4.3. Rab Meleği

Bu melek tanrının yanından hiç ayrılmayan, her an onun emrine amâde göreve hazır olarak bekleyen ve bu özelliğinden dolayı ‘tanrının özel meleği’ manasına gelen ‘Rabb’in meleği’ ismiyle tesmiye edilen bir melektir (Erbaş, 1992: 140-141).

Kitab-ı Mukaddes’te, Yusuf’a rüyasında görünerek ailesiyle beraber İsrail diyarına gitmesini söyleyen (Matta, 2: 19-20), yine Yusuf Peygamber’e rüya yolu ile Meryem’i kendisine eş olarak alması gerektiğini haber veren (Matta, 1: 20) Rab Meleği’dir. Rasullerin işleri kitabında Petrus’u zindandan kurtaran da yine bu melektir (Rasullerin İşleri, 12: 7-9). Diğer bir ifadeyle Tanrı’nın vahyini insanlara ulaştırma vazifesi verilen meleklerden birisidir (İbn-i Meymun, 1974: 402, 423).

6.2.4.4. Koruyucu melekler

Kutsal kitapta tanrı tarafından insanları korumakla görevli meleklerden de söz edilir (Mezmurlar, 91: 10-13; Bettany, 2005: 701-702). İlgili pasajlarda bu meleklerin insanı her türlü tehlikelerden, vahşi hayvanlardan koruyacağı hatta insanın ayağının taşla çarpılmaması için el üstünde taşınacağından bahsedilmektedir. Hristiyan inancına göre tanrı her insanın yanına bu meleklerden bir tanesini vermiştir. O insanları sever ve tehlikelerden koruyup bütün kötülüklerden uzaklaştırmaya çalışır. Bu meleğe ‘aziz koruyucu melek’ de denir (İanitto, 1982: 64).

Hristiyan iman esasları üzerine kapsamlı çalışmaları olan Grudem, İanitto’nun aksine meleklerin bireysel koruma özelliğinin olmadığını bu varlıkların genel bir koruma sağladığını iddia etmiştir. Grudem şöyle demektedir: “Bazı kişiler genel koruma düşüncesinin çok ötesine geçerek dünyadaki her kişiye ya da en azından her imanlıya ‘koruyucu bir melek’ atandığını öne sürmüşlerdir. İsa’nın küçük çocuklarla ilgili sözlerinin bu düşüncüyü desteklediği düşünülmüştür. Bu küçüklerden birini bile hor görmekten sakının! Size şunu söyleyeyim onların göklerdeki melekleri göklerdeki babamın yüzünü her zaman görürler (Matta, 18: 10). Ne var ki Rabb’imiz muhtemelen burada küçük çocukları korumakla görevlendirilen meleklerin tanrını huzuruna serbestçe girebildiklerini söylemektedir. Kısacası kutsal yazılarda bireysel koruyucu melekler için ikna edici bir destek yoktur. Ancak meleklerin genel olarak tanrının halkını koruma görevini üstlendiklerini vurguluyoruz” (Grudem, 2005: 182).

6.2.4.5. Ölüm Melekleri

Sadece kıyamet günündeki ölümleri meydana getiren yedi melek ile bulut, üzerinde oturan ve elinde keskin orağı olan meleklerdir (Özbek, 1990: 32). Yuhanna’nın vahyi bölümünde bu meleklerden şöyle söz edilir:

“Tapınaktan çıkan başka bir melek bulutun üzerinde oturana yüksek sesle bağırdı: ‘Orağını uzat ve biç! Biçme saati geldi. Çünkü yerin ekini olgunlaşmış bulunuyor.

Bulutun üzerinde oturan, orağını yerin üzerine salladı, yerin ekini biçildi.

Gökteki tapınaktan başka bir melek çıktı. Onun da keskin bir orağı vardı.

Ateş üzerinde yetkili olan başka bir melek de sunaktan çıkıp geldi. Keskin orağı olana yüksek sesle, ‘Keskin orağını uzat’ dedi. ‘Yerin asmasının salkımlarını topla. Çünkü üzümeleri olgunlaştı.

Bunun üzerine melek orağını yerin üzerine salladı. Yerin asmasının ürününü toplayıp Tanrı öfkesinin büyük masarasına attı.

Kentin dışında çiğnenen masaradan kan aktı. Kan, 1 600 ok atımı kadar yayılıp atların gemlerine dek yükseldi” (Vahiy, 14: 15-20).

6.2.4.6. Cehennem melekleri

Kutsal kitapta helak edici anlamında kullanılan (Vahiy, 9:11) cehennem melekleri, şeytan ya da şeytani ruhlarla mücadele eden kıyamet günü kötülerle, salihleri birbirinden ayıran ve günah işleyenleri cehenneme atan bir varlık olarak tasavvur edilmiştir.

“Sonra bir meleğin gökten indiğini gördüm. Elinde dipsiz derinliklerin anahtarı ve büyük bir zincir vardı. Melek ejderhayı -İblis ya da Şeytan denen o eski yılanı- yakalayıp bin yıl için bağladı. Bin yıl tamamlanıncaya dek ulusları bir daha saptırmasın diye onu dipsiz derinliklere attı, oraya kapayıp girişi mühürledi. Bin yıl geçtikten sonra kısa bir süre için serbest bırakılması gerekiyor” (Vahiy, 20: 1-3).

“Çağın sonunda da böyle olacak. Melekler gelecek, kötü kişileri doğruların arasından ayırıp kızgın fırına atacaklar. Orada ağlayış ve diş gıcirtısı olacaktır” (Matta, 13: 49-50).

6.2.4.7. Yazıcı Melekler

Hristiyanlık’ta, insanların dünyadaki her türlü iyilik ve kötülüklerini kayıt altına alan meleklerin varlığına inanılmaktadır (Çolak, 2000: 1919). İslam inancındaki Kiramen Katibîn meleklerini hatırlatan bu varlıklara İbranilere mektup kitabında işaret edilmiştir.

“Bunun için iştirilmiş olan şeyleri bir suretle kaçırmayalım diye onlara daha ziyade dikkat etmemiz lazımdır. Çünkü eğer melekler vasıtası ile söylenilmiş söz sabit oldu ise ve her suç ve itaatsizlik haklı karşılığını aldı ise bu kadar büyük kurtuluşu ihmal edersek biz nasıl kaçırırız? O kurtuluşu başlangıçta Rab vasıta ile söyledi. İştienler tarafından bize tasdik olundu” (İbranilere mektup, 2: 1-3).

6.2.4.8. Kabir Melekleri

İnciller’de, İslam inancında Münker ve Nekir adıyla bilinen sorgu meleklerine de işaret edilmektedir.

“Fakat Meryem ağlayarak dışarıda kabrin yanında duruyordu. Ağlarken eğilip kabrin içine baktı ve biri insanın cesedin yattığı yerin başında ve onbiri ayağında oturan beyazlar giymiş iki melek gördü” (Yuhanna vahyi, 20: 11).

“Ve ölüleri, büyükleri ve küçükleri tahtın önünde durmakta gördüm ve kitaplar açıldı ve kitaplarda yazılmış olan şeylerden kendi işlerine göre ölülere hükmolundu” (Vahiy, 20: 11-12).

6.2.4.9. Tanrının Tahtı Etrafındaki Melekler

Yuhanna’nın Vahyi bölümünde tanrının tahtı etrafında yer alan dört melekten söz edilir.

Ve tahtın önünde billura benzer sanki camdan bir deniz ve tahtın önünde ve tahtın etrafında önden ve arkadan gözlerle dolu dört canlı mahluk vardı (Vahiy, 4: 6).

Bu meleklerden birincisi aslana, ikincisi danaya, üçüncüsü insana, dördüncüsü de uçan kartala benzetilmiştir. Bu varlıklar kanatlı olup ‘kuddus kuddus’ diyerek Allah ı devamlı yüceltirler (Vahiy, 4: 8-9).

6.2.4.10. Yedi Kilisenin Melekleri

Yuhanna’nın Vahyi bölümünde bu meleklerden isimleriyle beraber açıkça söz edilmiştir.

Sağ elimde gördüğün yedi yıldızla yedi altın kandilliğin sırrına gelince, yedi yıldız yedi kilisenin melekleri.....dir (Vahiy, 1: 20). Bu melekler:

- I. Efesde’ki Kilise Meleği (Vahiy, 2: 1),
- II. İzmir’deki Kilisenin Meleği (Vahiy, 2:8),
- III. Bergama’daki Kilisenin Meleği (Vahiy, 2: 12),
- IV. Tiyatiro’daki Kilisenin Meleği (Vahiy, 2: 18),
- V. Sardis’teki Kilisenin Meleği (Vahiy, 3: 1),
- VI. Filadelfiya’daki Kilisenin Meleği (Vahiy, 3: 7),
- VII. Laodikya’daki Kilisenin Meleği (Vahiy, 3: 14)’ dir.

6.2.4.11. Sûra Üfleyen Melek

“Bulutla giyinmiş başında âlimi sema olan yüzü güneş gibi ve ayakları ateş direkleri gibi olup sağ ayağını deniz, sol ayağını ise kara üzerine koyan kuvvetli bir melektir. Gökten inmiştir, aslan gibi kükremesiyle yedi gök gürlemesi şeklinde ses işitilir. İşte hayatı sona erdirmekle görevli olan yedi melekten sonuncusunun borusunu çalmadan bir ayağı denizde diğer ayağı karada olan, elinde açık küçük kitap bulunan melekten kitap alınmak suretiyle dünya sona erdirilmemiştir” (Özbek, 1990: 311-312).

Hristiyan inancında, bu melekler dışında melek olup olmadığı kesin olarak bilinemeyen, ancak devamlı tanrıya tapmaları ve ona hizmet etmeleri nedeniyle meleklerle benzeyen bazı ruhsal varlıklar daha vardır. Keruvlar ve Seraflar olarak bilinen bu gruplar göksel varlık türleri arasında değerlendirilir (Grudem, 2005: 181).

Kelime olarak tanrının kanatlı koruyucuları, tanrının yeryüzündeki egemenliğini ve huzurunu simgeleyen hizmetkârları (A.Kutsal Kitap, 2010: 1808) anlamında kullanılan Keruvlar ismine kutsal kitabın birçok pasajında karşılaşmak mümkündür.

Ve hayat ağacının yolunu korumak için aden bahçesinin şarkına kerubileri ve her tarafa dönen kılıcın alevini koydu (Tekvin, 3: 24).

Kerubiye binip uçtu

Ve yelin kanatları üstünde uçtu (Mezmurlar, 18: 10).

Tanrının yüceliğini ilan eden varlıklar (A.Kutsal Kitap, 2010: 1808) olarak bilinen Seraflar ise İşaya kitabında kendini göstermektedir. Burada yüzlerini ve ayaklarını örtmek ve uçmak için kullandıkları kanatlarından ve bazı fiziki özelliklerinden bahsedilir. Yine bu bölümde Serafların birbirlerine ‘Orduların Rabbi kuddüstür, kuddüstür’ diyerek yaratanlarına tazimde bulunduklarından da söz edilir. Ayrıca Seraflar için söylenen ‘çağırının sesinden eşiklerin temelleri sarsıldı’ ifadesi bu varlıkların ne kadar güçlü ve kuvvetli olduğunu bir göstergesidir (İşaya, 6:4).

7. KARŞILAŞTIRMA VE DEĞERLENDİRME

Çalışmamızın buraya kadar olan kısmında Kur'an'da, Tevrat'ta ve İnciller'de melek inancı ayrı ayrı ele alınıp incelenmiştir. Bu inceleme sırasında melek inancının her üç dinde de var olduğu görülmüş ancak bir takım benzer ve farklı yönlerinin bulunduğu tespit edilmiştir. Bu bölümde ise buraya kadar tespit etmeye çalıştığımız melek inancının her üç dinde de benzer ve farklı yönlerini ortaya konmaya çalışılacak ve kısaca birbirleriyle karşılaştırma yapılacaktır.

1. Kavram Açısından

Melek kelimesi her üç dinde de elçi, haberci, postacı gibi anlamlara gelmektedir (İsfehâni, tsz: 21). Dini bir terim olarak ise;

Yahudilik ve Hristiyanlık'ta tanrı ile insanlar arasında elçilik görevi yapan ruhsal bir varlık;

İslam'da ise Allah ile peygamberi arasında iletişimi sağlayan nurani ve ruhani bir varlık olarak tanımlanmıştır.

2. İman Açısından

Kur'an'a göre meleklerle iman zaruridir. İnkâr eden kâfir olur. Çünkü ayet ve hadislerde meleklerle iman, Allah'a imandan sonra ikinci sırada zikredilmiştir”(el-Bakara, 2/285). Bu nedenle melekleri inkâr eden Allah'ın peygamberini, kitaplarını ve diğer iman esaslarını da inkâr etmiş olur.

Yahudiliğin temelinde melek inancı yoktur. Bu düşünce İran ve Helen kültürlerinin etkisiyle geçmiştir (Örs, 1966: 358; Küçük-Tümer, 2011: 301; Aydın, F., 2010: 91-92). Bu nedenle Yahudi mezheplerinden Sadukiler meleklerin varlığını kabul etmezler (Açıklamalı Kutsal Kitap, 2010: 1418; Kahraman, 1999: 172; Cilacı, 1995: 84). Ayrıca melekler tanrı ile insan arasında iletişimi sağlayan olmazsa olmaz bir aracı değildir. Tanrı, kimi zaman insanla doğrudan görüşebilmektedir (II. Tarihler, 1: 7).

İnciller'e göre meleklerin varlığına inanmak kesin ve zaruridir. Melek inancı Kur'an'da olduğu gibi tanrı inancından sonra ikinci sırada yer alır (Erbaş, 1992: 98). Bu nedenle tanrı inancı melek inancını beraberinde getirir. Her Hristiyan meleklerin varlığını kabul etmek zorundadır. Bu zorunluluk kutsal kitaplarında meleklerin zikredilmiş olmasından kaynaklanır.

3. Ontolojik Açıdan

Kur'an'a göre melekler Rab'lerini hamd ile tesbih eden, yalnızca ona secde eden ondan emir almadan konuşmayan, yalnızca Rabbine kulluk eden Allah'ın lütuf ve ihsanına mazhar olmuş kullardır. Melekler Cahiliye Araplarının düşüncelerinin aksine Allah'ın ne kızı ne de oğludur. Onlar hiçbir şefaât yetkisi olmayan mükerrem kullardır (el-Enbiyâ, 21/26). Her varlık gibi melekler de Allah'ın yaratmasıyla var olmuştur. Dolayısıyla Rab olmakla yaratıcı olmak arasında olduğu gibi, kul olmakla yaratılmış olmak arasında da sıkı bir bağ vardır. Meleklerin kul oluşu onların yaratılmış olduklarının ve buna bağlı olarak ilah olmayışlarının sonucudur.

Kitab-ı Mukaddes'te, ontolojik açıdan meleklerin yeri kesin olarak belirlenmemiştir. Melekler kimi zaman Tanrı ile insanlar arasında bir aracı kimi zaman ise Tanrı ile aynı ismi ve özellikleri taşıyan tanrısal bir varlık olarak düşünülmüştür. Bazen de insandan daha aşağıda bir mahlûk olarak tasavvur edilmiştir (Luka, 20: 36; Koloseliler Mektup, 2: 18).

4. *Yaratılış Zamanı Açısından*

İnsan türünün yaratılışı ve yeryüzüne halife tayini konusunun gündeme geldiği ayetlerde, bu konu Allah tarafından tabiri caizse bir proje olarak meleklerle bildirildiği görülmektedir. Bu ayetlerden meleklerin insanoğlundan önce yaratılmış varlıklar olduğunu anlamaktayız (el-Bakara, 2/30-32).

Kitab-ı Mukaddes'te de melekler yeryüzünden önce yaratılmış gökte ikame eden varlıklar olarak nitelendirilmektedir (Eyüp, 3: 4-7).

5. *Yaratılış Maddesi Açısından*

Kuran'da meleklerin neden yaratıldığı hususunda herhangi bir malumat yoktur. Ancak İslam inancında Allah Rasülü'ne isnat edilen rivayetler ışığında cin ve şeytanın ateşten, meleklerin ise nurdan yaratılmış varlıklar olduğu kanaati hâkimdir (Müslim, 1992: III, 2294).

Yahudilik ve Hristiyanlık'ta ise meleklerin ruhani olduğu kabul edilmekle beraber, onların nurdan değil ateşten yaratılmış saf ruhlar olduğu benimsenmiştir (İbraniler, 1: 14; İbn-i Meymun, 1974: 116; Aydın, F., 2010: 92; Gündüz, 1998: 255).

6. *Gözle Görülmeleri Açısından*

Kur'an'a göre melekler gözle görülemeyen, çeşitli şekillere girebilen varlıklardır. Onlar heyet-i asliyeleri ile insanlar tarafından görülemezler. Çünkü insan gözü fizik ötesi varlıkları görebilecek şekilde yaratılmamıştır. Bununla beraber melekler eşyaya temessül ederek, mesela bir insan suretine girerek insanoğluna görünebilirler. Ancak bu durumda da insanla iletişime geçemezler. Vazife icabı sadece peygamberlerle görüşebilirler.

Kitab-ı Mukaddes'te ise meleklerin fizikötesi varlıklar olduğu kabul edilmekle beraber kimi zaman çeşitli şekillere girerek insanlarla konuştuğu hem peygamberlere hem de insana tanrının vahyini getirdiği bildirilmektedir (İbn-i Meymun, 1974: 116).

7. *Kanatları Açısından*

Kur'an'a göre Allah, melekleri ikişer üçer ve dörder kanatlı olarak yaratmıştır (Fâtır, 35/1). Ancak onların bu kanatları kuşkanadı şeklinde değil nurani mahiyetlerine uygun, vazifelerini en süratli bir şekilde yerine getirmelerine yardımcı olan bir özellik olduğu kabul edilmektedir (Aydın, tsz: V, 173).

Hristiyanlık'ın kutsal kitabı İnciller'de de meleklerin kanatlı varlıklar olduğu ve Kur'an'ın ruhuna uygun olarak bu kanatların tanrının emirlerini daha çabuk yerine getirmede kullanılan bir özellik olduğu söylenmiştir (Vahiy 14:6).

Tevrat'a göre melekler kanat sahibidir. Bu kanat diğer kutsal kitaplarda ifade edilen manadan farklı olarak, meleklerin uçuşına yardımcı olan bir kuş kanadı olarak tasvir edilmiştir (İbn-i Meymun, 1974: 117).

8. *Güç Ve Kuvvet Açısından*

Kur'an Tevrat ve İncil, meleklerin olağanüstü güç ve kuvvete sahip ruhsal varlıklar olduğu hususunda ittifak halindedirler. Kur'an'da arş taşıyan, bir beldeyi yerle bir eden meleklerden söz edilerek; Tevrat ve İncil de melekler için tahtlar, egemenlikler, yönetimler gibi bazı ifadeler kullanılarak meleklerin gücüne işaret edilmiştir. Ayrıca Tevrat ve İnciller'de meleklerin çılgılığın dolaylı evlerin eşiğinin yıkıldığının söylenmesi (İşaya, 6: 4; Aydın, F., 2010: 92; Özbek: 1990, 307) de bu varlıkların ne kadar güçlü yaratıklar olduğuna bir delildir.

9. Yeme İçme ve Cinsiyet Gibi İnsani Özellikler Açısından

Kur'an'a göre melekler yeme, içme ve cinsiyet sahibi olma gibi özelliklerden beridir. Bu konuda Kur'an-ı Kerim, Hz İbrahim'e insan suretinde gelen meleklerin yemek yemediklerini (ez-Zariyat, 51/24-27, Hûd, 11/69-70) ayrıca meleklerle cinsiyet atfeden ve Allah'ın kızları olduklarını iddia eden cahiliye Araplarının bu düşüncelerinin yanlış olduğunu söyleyerek, meleklerin yeme-içme-cisiyet gibi vasıflara sahip olmadığı düşüncesini desteklemiştir (ez-Zuhruf,43/19).

Tevrat'a göre melekler yeme, içme gibi insani özelliklere sahip varlıklardır. Ayrıca Yahudi din bilginlerinden bazıları Tevrat'ta geçen bazı metinler nedeniyle meleklerin cinsiyet sahibi olduklarını söylemişlerdir (Yaradılış, 6:2; Özbek:1990,305).

İnciller'e göre ise meleklerde cinsiyet yoktur. Bu nedenle şehevi özelliğe sahip değildirler (Luka, 20: 34-36, Matta, 22: 30).

10. Günah Açısından

Kur'an'a göre melekler, ismet ve emanet sıfatlarıyla muttasıftırlar. Bu nedenle günah işlemezler. Onların ortak özelliği daima Allah'a hamd ve senâda bulunmak, O'nu itaat ve ibadetle tesbih etmektir.

Tevrat'ta ve İnciller'de ise iyi ve kötü melek ayrımı yapılmakta olup, iyi meleklerin devamlı Tanrı'yı tesbih eden, kötü meleklerin ise günah işledikleri için konumunu yitirmiş Tanrı'dan uzaklaşmış varlıklar olduğu görüşü hâkimdir (Matta, 25: 4; Vahiy 12: 7).

11. Çeşitleri Açısından

Hem Kur'an-ı Kerim'de hem de Kitab-ı Mukaddes'te aynı isimle anılan ancak benzer ve farklı özelliklere sahip bir takım melekler vardır.

a. Cebrail/Gabriel

Her üç dinde de Cebrail vahiy elçisi olarak kabul edilir. Bu noktada İslam'ın diğer dinlerden farkı ise Kur'an'a göre Cebrail, Allah'tan aldığı vahyi sadece peygamberlere getirmesidir (Âlusi, tsz: I,332). Kutsal Kitap'ta ise Cebrail peygamberlerle beraber insanlara da Tanrı'nın sözünü iletmekle görevli melektir (Özbek,1990:305; II. Tarihler.1: 7).

Semavi dinlerde Cebrail hakkındaki diğer bir ayrım da Cebrail'in niteliği ile alakalıdır. İslama göre Cebrail sadece Allah'tan aldığı emirleri yerine getiren, O'nun sözünden çıkmayan Ruhul emin, Ruhul Kudüs gibi sıfatlarla muttasıf günahsız olan bir varlıktır.

Yahudiliğe göre ise Cebrail Tanrı'nın vahiy meleği olmakla beraber dehşet, kıtlık, şiddet ve azap meleğidir. Çünkü Cebrail hep savaş ve şiddetle gelir. Bu nedenle Yahudiler Cebrail'e düşmandırlar (Elmalılı, tsz: I, 357).

Hristiyanlık'taki Cebrail inancı ise islam dini ile paralellik arz etmektedir. Buna göre tanrının kuvveti anlamına gelen Cebrail, Allah'ın emir ve nehiyelerini insanlara bildiren Allah'a en yakın olan müjdeci melektir (Grudem, 205: 184).

b. Mikail/ Mihael

İslam inancında yağmur ,fırtına gibi tabiat olaylarını idare etmekle görevli olan Mikail, dört mukarreb melekten birisidir. Diğer melekler gibi kendi iradesiyle hareket etmeyen, yalnızca Allah'tan aldığı emirleri yerine getiren bir melektir. Kur'an'da özel

olarak zikredilmesinin sebebi ise Yahudilerin 'Cebrail'in sıkıttı, şiddet ve azap meleği' olduğu düşüncesini ret amaçlıdır (Taberi, 2001: II, 301-302).

Yahudilere ve Hristiyan'lara göre Mikail diğer toplumların melekleriyle savaşan yardım meleğidir (Erbaş, 1992: 73). Ehli kitaba göre Mikail baş melektir. Şefkat ve merhamet meleğidir. Bu nedenle azap meleği olarak bilinen Cebrail'den ayrılır.

c. *Sûr Üfleyen Melek*

Kur'an'da sûra üfleneceği ve kıyametin kopacağı bildirilmekte olup sûra kimin üfleyeceği hususunda herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Ancak İslam inancına göre Sur'a üfleyecek olan İsrail isimli melektir (Kanbur, 1998: 93).

İnciller'de de aynı göreve sahip bir melekten söz edilmekte ve bu meleğin geniş bir tasviri yapılmaktadır (Özbek, 1990: 311-312).

Tevrat'ta ise bu göreve sahip bir melek hakkında herhangi bir malumat yoktur.

d. *Ölüm Meleği*

İslam inancında Azrail ismiyle anılan bu melek yardımcılarıyla beraber ruhları kabzetmekle görevlidir (el-Secde, 32/11; Razi, 1981: II, 177).

İnciller'de ise ölüm meleği sadece kıyamet günündeki ölümleri meydana getiren yedi melek ile bulut üzerinde oturan keskin orağı olan melek olarak tasvir edilmiştir (Özbek, 1990: 32; Vahiy, 14: 15-20).

Yahudi kültüründe ise ruhları kabzetme görevinin melekler tarafından yapıp yapılmadığı hakkında herhangi bir bilgi yoktur. Ayrıca Yahudilikte Azazil isimli bir melek vardır ki bu meleği islam inancındaki Azrail ile karıştırmamak gerekir. Çünkü Yahudilere göre Azazil, Azrail gibi canları alan melek değil, kıyamet günü insanların günahlarını yüklenecek olan bir varlığa verilen isimdir (Levililer, 16: 8; Ateş, 1995: 27; Tümer, 1990: 1, 186).

e. *Yazıcı Melekler*

Hristiyanlık'ta ve islam dininde insanın yanı başında duran, onun her türlü söz ve fiillerini kayda alan yazıcı meleklerden bahsedilirken, Yahudilikte böyle bir melek inancı söz konusu değildir (el-Kaf, 50/17-18; İbranilere Mektup, 2: 1-3). Yine her üç dinde de her an insanlarla beraber olan ve özellikle inanları her türlü şer ve belalardan koruyan koruyucu melek inancı mevcuttur (er-Ra'd, 13/11; Mezmurlar, 91:10-13; Bettany, 2005: 701-702).

f. *Göklerin Ordusu*

Kur'an-ı Kerim'de melekler için 'Göklerin Ordusu' ifadesi kullanılmakta olup Cenab-ı Hakk'ın görünmez ordularla inananlara yardım ettiği, inkarcılara ise azap ettiği bildirilir (El-Fetih, 48: 4,7; et-Tevbe, 9:26).

Tevrat ve İncilde ise melekler için 'Göklerin Ordusu' ifadesi kullanılmıştır. Kitab-ı Mukaddes'e göre melekler göksel varlıklar içerisinde değerlendirilir (Ezra, 9: 6; Mezmurlar, 148: 2).

g. *Mele-i Âlâ / Tanrının Danışmanları*

Kur'an'da ilk insanın yaratılışı sürecinde, Allah (cc)'nin meleklerle yeryüzünde yaratacağı halife hususunda bilgi verdiği bu durum karşısında Yüce Melekler Topluluğu'nun Hz Âdem'in yaratılmasının getireceği sıkıntılar hakkında bir takım

söylemlerinin olduğu görülmektedir (Sad, 38: 69; Taberi, 2001: 20, 141; Kurtubi, 2006: XVIII, 236).

Kitab-ı Mukaddes'te ise melekler için 'Tanrının Danışmanları' ifadesi kullanılmaktadır (Eyüp, 1: 6). Bu durum meleklerin Tanrı'nın istişare kurulunda yer aldıkları düşüncesini akla getirmektedir.

h. Arş Taşıyan Melekler

Kur'an'da Arş'ı taşıyan meleklerden ve bu meleklerin Rab'lerini devamlı tesbih ettiklerinden bahsedilir (Mü'min, 40: 7).

Kitab-ı Mukaddes'te ise tanrının tahtı etrafında bulunan ve onu tesbih eden sayısız varlıklar olduğu bildirilmektedir (Mezmurlar, 148: 2).

12. Görevleri Açısından

Kur'an'a göre melek (Cebrail) Allah ile Peygamber arasında iletişimi sağlayan bir vasıttır. Melek Allah'ın vahyini sadece peygambere getirir. Peygamber olmayanla böyle bir iletişime geçmez. Ayrıca Allah (cc), hikmeti ilahi gereği peygamberleriyle ya melek vasıtasıyla ya da mahiyeti bilinmeyen bir şekilde iletişim kurar.

Kitab-ı Mukaddes'te ise melek Tanrı'nın vahyini hem peygambere hem de insana ulaştırmakla görevlidir. Ancak bazı durumlarda tanrı bizzat kendisi insanla iletişime geçerek doğrudan onlara emrini bildirebilir.

Kur'an'da görünmez ordularla inananlara yardım edildiği, inkârcıların ise bu ordularla helak edildiği bildirilmektedir(et-Tevbe, 9/25; el-Enfâl, 9/26).

Kitab-ı Mukaddes'te de göklerin ordularından (Ezra, 9: 6) ve savaşçılardan (Tekvin, 33: 1,2) bahsedilir. Melek olduğu kabul edilen bu gruplar tanrının emri doğrultusunda tanrının düşmanlarıyla savaşır.

Yine Kur'an'da meleklerin inananlara yardım ettiğinden bahsedilir. Melekler müminlere Bedir'de (Âli-İmran, 3/122-126), Huneyn'de (et-Tevbe, 9/25; el-Enfâl, 9/26) yardım etmiş kâfirlere karşı galip gelmelerini sağlamıştır.

Kitab-ı Mukaddes'te de meleklerin insanlara zor anlarında yardım ettiği bildirilmektedir (Yaradılış, 24: 40; Mezmurlar, 91: 11,12).

8. SONUÇ

Sonuç olarak şunu söyleyebiliriz:

Kur'an-ı Kerim'e göre melekler Rabb'ini hamd ile tesbih eden, yalnızca ona secde eden, ondan emir almadan hareket etmeyen, Allah'ın mükerrem kullarıdır. Kur'an-ı Kerim'de meleklerle alakalı ayetler dikkatle incelendiğinde meleklerin kul olduğuna vurgu yapılarak gündeme geldiğini görürüz. Çünkü Kur'an-ı Kerim'e ilk muhatap olan Cahiliye Dönemi Arap toplumu, melekleri Allah'ın bir kulu değil, O'nun kızları olarak düşünüyorlar ve lat, menat, uzza gibi kadın isimleriyle adlandırdıkları putları da meleklerin yeryüzündeki sembolleşmiş hali olarak tasavvur ediyorlardı. Diğer bir ifade ile cahiliye toplumu, tanrısal bir vasıf yükledikleri melekleri, Allah ile kullar arasında aracı varlıklar olarak kabul ediyorlardı. Ayrıca Yahudi ve Hıristiyan'lar da melekleri, Tanrı'nın Oğulları olarak kabul ederek meleklerle tanrısal bir vasıf yüklemekteydiler. İşte Kur'an-ı Kerim, cahiliye dönemi melek inancını kesin bir dille reddetmiş, meleklerin Rabb'ini tesbih eden, mükerrem kullar olduklarını beyan ederek onların herhangi bir tanrısal vasfa sahip olmadığını ortaya koymuştur.

Tevrat ve İnciller'de ise, meleklerin varlık hiyerarşisindeki konumu tam olarak belirlenmemiş, melekler bazen tanrı ya da onun oğlu olarak düşünülmüş; bazen insanla aynı seviyede bazen de günah işleyerek konumunu yitirmiş, insandan daha aşağıda bir şeytan olarak tasavvur edilmiştir.

İşte Kur'an-ı Kerim ile Kitab-ı Mukaddes arasındaki en temel fark da budur. Kur'an-ı Kerim meleklerin varlık hiyerarşisindeki konumunu açık ve net bir dille ortaya koyarken; Kitab-ı Mukaddes ise, meleklerle belli bir rol biçmemiştir. Bununla beraber her iki kitap arasında meleklerin nitelikleri, görevleri ve çeşitleri hususunda da birçok ayrımın olduğu görülmektedir.

Kur'an-ı Kerim ve Kitab-ı Mukaddes arasında, melek konusunda birçok farklılık bulunmakla birlikte, benzer yönler de vardır. Örneğin, Cebrail/Gabriel ve Mikail/Mihael her üç kitapta da adı geçen meleklerdendir. Yine Cebrail'in Ruh-u Kudüs ismiyle anılışı, bütün kitaplarda ortak noktadır. Diğer bir ortak nokta ise, Hafaza Melekleri olarak bilinen, insanları koruyan, onlara her türlü zor durumda yardım eden meleklerdir.

Kısacası, Tevrat ve İnciller'in, Kur'an-ı Kerim'den farklı olarak tevhit inancına ters bir takım söylemlerinin olması, Kitab-ı Mukaddes'in orijinal şekliyle kalmadığı, tevhit inancından uzaklaşarak tahrif edildiğinin bir ifadesidir. Bu bağlamda, İslam kültüründe yer alan ancak Kur'an-ı Kerim ile bağdaşmayan, hakkında herhangi bir ayet ya da hadis bulunmayan bir takım hususların ise, israiliyyat türü bilgiler olduğu ortadadır. Diğer taraftan Kur'an-ı Kerim ile Kitab-ı Mukaddes arasında, melek hususunda bir takım benzerliklerin bulunması ise bu dinlerin aynı kaynaktan beslendiğinin bir göstergesidir.

KAYNAKLAR

- ABDÜLBÂKÎ, M. Fuâd, tsz, El-Mu'cemu'l-Müfehres Li Elfâzi'l-Kur'âni'l-Kerîm, Kitab-u Şiab, 781 s.
- AÇIKLAMALI Kutsal Kitap, 2010, Yeni Yaşam Yayınları, 2098 s.
- AKARSU, B., 1975, Felsefe terimleri Sözlüğü, Türk Dil Kurumu Yay., Ankara, 323 s.
- AKSEKİ, A. H., 1980, İslam dini İtikad, İbadet ve Ahlak, Dib Yay., Ankara, 323 s.
- ALİ, C., 1993., El-Mufasssal fi Târîhi'l-Arab Kable'l-İslâm, 2. Baskı, Bağdat, X c.
- ALUSİ, M., tsz, Ruhul Meâni fi Tefsiril Azizi ve Seb'il Meseni, Beyrut/Lübnan, XXX c.
- ARSLAN, A., 1984, Büyük Kur'an Tefsiri (Hülasatüt-Tefasir), Arslan Yayınları, İstanbul, XVI c.
- ATEŞ, A. Osman, 1995, Kur'an ve Hadislere Göre Cinler ve Büyü, Beyan Yayınları, İstanbul, 336 s.
- ATEŞ, S., tsz, 'Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri, Yeni Ufuklar Neşriyat, İstanbul, XII c.
- ATEŞ, S., tsz, Kur'an Ansiklopedisi, Kuram(Kur'an Araştırmaları Müessesesi), İstanbul, XIII c.
- AYDIN, A. A., İslam İnaçları (Tevhid ve İlmi Kelam), Gonca yay, 403 s.
- AYDIN, M., 1980, Akaid Dersleri, Rabıta yayınları, Konya, 118 s.
- AYDIN, A. A., 2000, Meleklerle İman mad., ŞİA, Akit Gazetesi Yayını, İstanbul, VIII c.
- AYDIN, F., 2010, Yahudilik, İnsan Yayınları, İstanbul, 175 s.
- BEDİR, A.; TUNÇBİLEK, H., 2002, "Harut ve Marut Melek mi", Harran Üni. İlahiyat Fak. Dergisi, s. IV, 28 s.
- BETTANY, G. T., 2005, Dünya Dinleri Ansiklopedisi, Çev.: A. Aydoğan, Say Yayınları, İstanbul, 1128 s.
- CEBECİ, L., 1998, Kur'an'a Göre Melek Cin Şeytan, Şule Yayınları, İstanbul, 405 s.
- CERRAHOĞLU, İ., 1998, Tefsir Usulü, TDVY, Ankara, 352 s.
- CİLACI, O., 1995, İlahi Dinlerde Cennet İnancı, Beyan Yayınları, İstanbul, 190 s.
- ÇOLAK, A., 2000, Kur'an ve Hadislere Göre Melek Kavramı, İlahiyat Araştırma, Ankara, 184 s.
- DAVUDOĞLU, Ahmet, 1983, Sahih-i Müslim Tercüme ve Şerhi, Sönmez Yayınevi, İstanbul, XII c.
- DEMİRCİ, M., 2003, Kur'an'ın Temel Konuları, İfav Yayınları, İstanbul, 366 s.
- EBU- DAVUD, Süleyman bin el-Eşas es- Sicistani, 1992, Kitabı-s Sünne, Çağrı Yay. (Darus sahnun), İstanbul, V c.
- Ebu HAYYAN, E., 1993/1413, Bahri Muhit, Darul Kütübil İlmiye, Beyrut- Lübnan, VIII c.
- EL- MEVDUDİ, E., 1986, Kur'an'a Göre Dört Terim, Çev.: O. Cilacı, Beyan Yayınları, İstanbul, 128 s.
- EL-BUHÂRÎ, Muhammed b. İsmail, 1993/1414, el-Câmi'u's-Sahîh, Dâru İbn-i Kesir, Dimeşk-Beyrut, VII c.
- ELMALILI, M., tsz, Hak Dini Kur'an Dili, Feza Gazetecilik A.Ş., İstanbul, X c.
- EN-NESEFÎ, Abdullah B. Ahmed, 1998/1419, Medârikü't-Tenzîl ve Hakâyikü't-Te'vil, Dâru'l-Kalem, Beyrut, III c.
- ERBAŞ, A., 1992, "İlahi Dinlerde Melek İnancı", Yüksek lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 299 s.
- ERBAŞ, A., 2004, Melek Mad., DİA, Ankara, XXXVIII. c.
- ERBAŞ, A., 2004, Melek Mad., TDV İslam Ans., Ankara, XXXVII. c.

- ER-RAGİB, el-İsfahânî, Tsz, el-Müfredât fî Ğarîbi'l-Kur'ân, Dâru'l-Magrife, Beyrut-Lübnan, 557 s.
- ET-TABERÎ, Ebû Ca'fer Muhammed B. Cerîr , 2001/1422, Câmi'u'l-Beyân 'An Te'vîli'l-Kur'ân, 1. Baskı, Kahire, XXVI c.
- ET-TİRMİZÎ, Ebû İsâ Muhammed b. İsâ, 1994/1414, Sünenü't-Tirmizî (Thk: Ahmed Muhammed Şâkir), Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut-Lübnan, VI c.
- EZ-ZEBİDÎ, Murtadâ, 1990/1410, Tâcu'l-'Arûs Min Cevâhiri'l-Kâmûs (Thk: Ali Şîrî), Dâru'l-Fikr, Beyrut, XXXIII c.
- EZ-ZEMAHŞERÎ, Mahmud b. Ömer b. Muhammed b. Ahmed, 2002, el- Keşşaf an Hakaiki't-Tenzil, Da'rul Kütübü'l İlmiyye, Beyrut, IV c.
- GÖLCÜK, Ş.; TOPRAK, S., 1998, Kelam, Tekin Kitabevi, Konya, 448 s.
- GRUDEM, W., 2005, Hristiyan İlahiyatı, Çev.: L. Kınran, Yeni Yaşam Yayınları, İstanbul, 556 s.
- GÜNDÜZ, Ş., 1998, Din ve İnanç Sözlüğü, Vadi Yayınları, Ankara, 468s.
- GÜRKAN, S. L., 2008, Yahudilik, İsam, İstanbul, 278 s.
- HAMİDULLAH, M., 1996, İslama Giriş, Çev.: C. Aydın, TDVY, Ankara, 357 s.
- HANBEL, Ahmet B., 1992, el Müsned, Çağrı Yay., İstanbul, VI c.
- IZUTSU, T., tsz, Kur'an'da Allah ve İnsan, Çev: S. Ateş, Kevser Yay., Ankara, 287 s.
- İANİTTO, P. Luigi, 1982, Hristiyan Dininin Esasları (Hristiyan Aileler İçin Din Kitabı), İmprimi Potest Yayınları, İstanbul, 216 s.
- İBN AŞUR, Şeyh Muhammed Tahir, 1984, Et- Tahrîr ve-t Tenvîr, Dâru'l Tûnusiyye, Tunus, XV c.
- İBN KESİR, Ebû'l-Fidâ İsmail, 1998/1419, Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm, Dâr'ul Kütübül İlmiye, Beyrut/Lübnan, IX c.
- İBN MANZUR, Ebu'l Fazl Muhammed, tsz, Lisanu'l Arab, Daru's-Sader, Beyrut, XV c.
- İBN MEYMUN, Musa El Kurtubî, 1974, Delâlet'ül-Hairîn, Çev: H. Atay, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, Ankara, 772 s.
- İBNÜ'L- ESİR, 1985, el-Kamil fi't-Tarih, Çev. Ahmet AĞIRAKÇA, İstanbul, II c.
- İSLAMOĞLU, M., 2008, Hayat Kitabı Kur'an Gerekçeli Meal-Tefsir, Düşün Yayıncılık, İstanbul, II c.
- KADI BEYDAVÎ, İmam Nasuriddin Ebu'l-Hayr Abdullah b. Ömer Muhammed b. Ali, 1984, Mecmau't-Tefasir, İstanbul, VI c.
- KAHRAMAN, A., 1999, Mukayeseli Dinler Tarihi (İnsanın Yaratılışındaki İlahi Felsefe), Marifet Yayınları, İstanbul, 336 s.
- KANBUR, M., 1998, Melek ve Cin Risalesi, Çev: D. Özbek, Selçuk Üni. İlahiyat Fak. Dergisi, s.VIII, ss. 87-110
- KAZANCI, A. L., 2002, İslam Akaidi, Marifet Yayınları, İstanbul, 2875 s.
- KILAVUZ, A. S., 2006, Ana Hatlarıyla İslam Akaidi ve Kelama Giriş, Ensar Neşriyat, İstanbul, 524 s.
- KILAVUZ, A. S., 1991, Azrail mad., DİA, İstanbul, XXXVIII c.
- KİTABI MUKADDES, 2006, Kitabı Mukaddes Şirketi, İstanbul, 273 s.
- KOMİSYON, 2007, Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir, DİB Yay., Ankara, V c.
- KURTUBÎ, Ahmet b. Ebi Bekr, 2006/1427, Camiul Ahkamil Kur'an, Müesseset-ül Risale, Beyrut-Lübnan, XXIV c.
- KÜÇÜK, A.; Tümer, G.; Küçük, M. A., 2011, Dinler Tarihi, Berikan Yayınevi, Ankara, 648 s.
- MACDONALD, D. B., 1997, Melaike mad., Meb., İ.A., Eskişehir, XII c.

- MÜSLİM, İbn Haccâc el-Kuşeyrî, 1992, Sahih-i Müslim, Dâr-us Saahun/Çağrı Yayınları, İstanbul, III c.
- ÖRS, H., 1966, Musa ve Yahudilik, Remzi Kitabevi, İstanbul, 468 s.
- ÖZBEK, D., 1990, “Bugünkü Semavi ve İlahi Kitaplarda Melekler ve Özellikleri”, Selçuk Üni. İlahiyat Fak. Dergisi, s.III, ss.297-330
- ÖZERVARLI, M. S., 2004, İslam İnancında Melek Mad., DİA, Ankara, XXXVIII c.
- PAK, Z., 1999, Kur’an’da Kulluk, Kayıhan Yayınları, İstanbul, 360 s.
- PAK, Z., 2007, İnsanın Yeryüzündeki Varlığına Meleklerin İlk Tepkisi, Sütçü İmam Üniversitesi İ. F. Dergisi, s V, ss. 53-76.
- PAK, Z., 2010, ‘Müteşabih’ Kavramının Semantik Alanı Üzere Bir Değerlendirme, Sütçü İmam Üniversitesi İ. F. Dergisi, s XV, ss. 1-28
- PAK, Z., 2011, Vahiy Kavramının Semantik Alanı, Ukde Yayınları, K.Maraş, 147s.
- PEZDEVİ, M., tsz, Ehl-i Sünnet Akaidi, Çev: Ş. Gölcük, Kayıhan Yayınları, İstanbul, 376 s.
- RAZİ, F., 1981/1401, Mefatihul Gayb, Darul Fıkr, Lübnan-Beyrut, XXXII c.
- SA’A, Y., 2010, Emmaus Yolunda Peygamberler Ne Anlatmak İstiyor, Çev.: S. Sel, Yeni Yaşam Yayınları, İstanbul, 323 s.
- SARIKÇIOĞLU, E., 2002, Başlangıçtan Günümüze Dinler Tarihi, Fakülte Kitabevi, Isparta, 467 s.
- SEMERKANDİ, Ebu’l-Leys, 2008, Tefsiri Kur’an, (Sadeleştiren: Mehmet Karadeniz), Özgü Yayıncılık, İstanbul, VI c.
- SERDAR, M., 2008, Semavi Dinlerde Dört Büyük Melek (Cebrail, Mikail, İsrail, Azrail), *Fırat Üni. İlahiyat Fak. Dergisi*, 13(2), 227-245.
- TOPALOĞLU, B.; YAVUZ, Y.Ş.; ÇELEBİ, İ., 2008, İslam’da İnanç Esasları, Çamlıca Yayınları, İstanbul, 320s.
- TÜMER, G., 1990, Azazel Mad., Şamil İslam Ans., Şamil Yayınevi, İstanbul, VI c.
- ULUDAĞ, S., 1997, İslamda Emir ve Yasakların Hikmeti, Tdvy, Ankara, 203 s.
- ULUDAĞ, S., 2002, İslam’da İnanç Konuları ve İtikadi Mezhepler, Marifet Yayınları, İstanbul, 448 s.
- ÜLKÜ, H., 1969, İslam dini Akaidi, Bahar Yayınları, İstanbul, 328 s.
- WENSICK, A. J, 1997, Azrail mad., Meb.İA, Eskişehir, XII c.
- WENSICK, A. J, 1997, Harut ve Marut Mad., Meb.İA, Eskişehir, XII c.
- WENSINCK, A. J., 1997, İsrail Mad., Meb.İA., Eskişehir, XII c.
- WENSINCK, A. J., 1997, Mikail Mad., Meb.İA., Eskişehir, XII c.
- WENSINCK, A. J., 1997, Münker ve Nekir Mad., Meb.İA., Eskişehir, XII c.
- YAVUZ, Y. Ş.; ÜNAL, Z., 1993, Cebrail Mad., DİA, Ankara, XXXVII c.
- YILDIRIM, S., 1997, Kur’an’da Uluhiyyet, Kayıhan Yayınları, İstanbul, 397 s.
- YILDIRIM, C., süreli (1986-1989), İlmin Işığında Asrın Kur’an Tefsiri, Anadolu Yayınları, İzmir, XIV c.

ÖZGEÇMİŞ

06.11.1983 yılında Kahramanmaraş'ın Göksun ilçesinde doğdu. İlkokulu Kanlıkavak Kasabası İlkokulu'nda bitirdi. Ortaokul ve liseyi Göksun İmam Hatip Lisesi'nde tamamlayarak 2002 yılında Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesini kazandı. 2006 yılında lisansını tamamlayarak 2007 yılında Göksun ilçesine bağlı Kömür Köy'ünde İmam Hatip olarak göreve başladı. 2013 yılında Samsun Ondokuz Mayıs Üniversitesi'nde formasyon eğitimini bitirerek aynı yıl Kahramanmaraş Sütçü İmam Anadolu İmam Hatip Lisesi'ne meslek dersleri öğretmeni olarak atandı. Halen bu okulda görev yapmakta olup evli ve iki çocuk babasıdır.